

Анкета о структури пољопривредних газдинстава, 2018.

Земљиште

Београд, 2019.

ISBN 978-86-6161-183-4

Анкета о структури пољопривредних газдинстава, 2018.

Земљиште

Београд, 2019.

Анкета о структури пољопривредних газдинстава, 2018 – Земљиште

Издаје и штампа: Републички завод за статистику, Београд, Милана Ракића 5

Одговара: др Миладин Ковачевић, директор

Руководилац редакције: Душан Гавриловић

Чланови редакције: Драгана Марковић, Александра Вучићевић, Гордана Вељковић, Јелена Пераћ,
Милош Павловић, Александар Анђелковић

Рукопис припремила: проф. др Нада Тривић

Дизајн и припрема за штампу: Одељење за развој, припрему и визуализацију статистичких аутпута

Лектура: Емилија Бацковић

Фотографије на корици: [pexels.com](https://www.pexels.com), [all-free-download.com](https://www.all-free-download.com)

√ Ова публикација је направљена уз финансијску помоћ Европске уније. За њен садржај искључиво је одговоран Републички завод за статистику и не представља званичан став Европске уније.

© Приликом коришћења података објављених у овој публикацији обавезно је навести извор.

Предговор

Републички завод за статистику, у складу са Стратегијом развоја статистике пољопривреде 2014–2018, спровео је Анкету о структури пољопривредних газдинстава од 1. октобра до 30. новембра 2018. године. Анкета је, поред пописа пољопривреде, кључно истраживање којим се прикупљају међународно упоредиви подаци о фондовима и структури пољопривредних газдинстава и од виталног је значаја за социо-економске анализе и планирање даљег развоја у области пољопривреде.

Анкета је спроведена на узорку који је обухватао 121 070 пољопривредних газдинстава и финансирана је из буџета Републике Србије и из претприступних фондова Европске уније, у оквиру пројекта IPA 2016 (*Instrument for Pre-accession Assistance, 2016*).

Прикупљени подаци односе се на земљишни фонд и категорије коришћења пољопривредног земљишта, наводњавање, употребу стајњака, обраду и одржавање земљишта, број стоке – по врстама и категоријама и број кошница пчела, испашу стоке, пољопривредну механизацију, радну снагу и друге активности газдинства које доносе приход, тржишну оријентисаност пољопривредне производње и остале податке о газдинству.

Посебна публикација „Структура пољопривредних газдинстава и коришћење расположивог земљишта у Републици Србији, 2018“ намењена је широј научној и стручној јавности, са жељом да се, на основу резултата Анкете, прошире агроекономске и статистичке анализе коришћења, уређења и заштите пољопривредног земљишта у Србији – посебно по општинама и областима. Презентовани резултати могу бити значајни показатељи помоћу којих ће државна и локална власт моћи адекватније да дефинише проблеме пољопривредне делатности и у складу с тим планира и доноси одговарајуће одлуке те предузима одговарајуће мере за развој, како на локалном, тако и на државном нивоу.

Републички завод за статистику изражава велику захвалност аутору професорки др Нади Тривић због професионалног односа и успешне сарадње са методолошким тимом Завода у току израде ове публикације.

Резултати Анкете објављени су у дисеминационој бази на сајту Републичког завода за статистику: www.stat.gov.rs.

Београд, 2019.

Директор
Републичког завода за статистику

Садржај

Предговор	3
Методолошка објашњења	7
Скраћенице и симболи	10
I. Структура пољопривредних газдинства	11
II. Анализа расположивог земљишта по категоријама коришћења	15
1. Расположено земљиште газдинстава	16
1.1. Расположено земљиште по начину коришћења	16
1.2. Расположено земљиште по категоријама коришћења земљишта	21
2. Поседовна структура свих пољопривредних газдинстава	31
3. Структура коришћеног пољопривредног земљишта	44
За. Обрада и одржавање земљишта	50
3.1. Структура коришћења ораница	54
3.1.1. Коришћена површина ораница и површине у производњи житâ	55
3.1.2. Коришћена површина у производњи махунарки	59
3.1.3. Коришћена површина у производњи кромпира и шећерне репе	61
3.1.4. Коришћена површина у производњи индустријског биља	62
3.1.5. Коришћена површина у производњи поврћа, бостана и јагода	64
3.1.6. Коришћена површина у производњи цвећа и украсног биља	66
3.1.7. Коришћена површина у производњи крмног биља	66
3.2. Структура вишегодишњих засада по групама газдинстава и регионима	68
3.3. Структура ливада и пашњака	77
III. Наводњаване површине и извори наводњавања	81
Осврт на резултате	87

Методолошка објашњења

1. Извори података и методологија истраживања

Полазећи од чињенице да подаци прикупљени истраживањем о структури пољопривредних газдинстава имају кључну улогу у дизајну, имплементацији и праћењу пољопривредне политике Европске уније (у даљем тексту: ЕУ), Републички завод за статистику (у даљем тексту: Завод) планирао је, организовао и спровео *Анкету о структури пољопривредних газдинстава* (у даљем тексту: Анкета) у 2018. години. Анкета је национално значајна, организационо-програмски врло обухватна активност Завода у области пољопривреде и представља потпуни попис пољопривредних газдинстава у Републици Србији (после потпуног Пописа пољопривреде 2012). Добијени подаци служиће за креирање националне аграрне политике, али и за обезбеђивање основе за функционисање система пољопривредне статистике.

Примењени инструменти, обухват, обележја и стандардизација концепта и дефиниција у складу су са препорукама Светског програма пописа пољопривреде (UN-FAO), Уредбама Европског парламента о спровођењу Истраживања о структури пољопривредних газдинстава и производном методу у пољопривреди (*Regulation [EC] No 1166/2008 of the European parliament and of the Council of 19. November 2008, on farm structure surveys and survey on agricultural production methods; Regulation [EC] No 1200/2009, Regulation [EU] No 715/2014*), методологијом Евростата и важећом домаћом регулативом (Закон о попису пољопривреде, „Службени гласник РС“ бр. 104/09 и 24/11).

Анкета, поред пописа пољопривреде, представља истраживање којим се прикупљају подаци о фондовима и структури пољопривредних газдинстава. Подаци Анкете су основа за ажурирање Статистичког регистра пољопривредних газдинстава (у даљем тексту: СРПГ), од чије ажурности зависи квалитет свих статистичких истраживања којима се прикупљају подаци о годишњој пољопривредној производњи, израђују економски рачуни у пољопривреди и типологија пољопривредних газдинстава. Ови подаци су значајни Министарству пољопривреде, шумарства и водопривреде (у даљем тексту: Министарство пољопривреде) за спровођење истраживања о књиговодственој евиденцији пољопривредних газдинстава (у даљем тексту: ФАДН) и праћење примењених мера аграрне политике. Поред наведеног, резултати добијени Анкетом су од користи свим осталим корисницима података статистике пољопривреде, тј. пољопривредним факултетима, институтима и стручној јавности.

Анкета је реализована од 1. октобра до 30. новембра 2018. године, а прикупљени су подаци о породичним пољопривредним газдинствима и газдинствима правних лица и предузетника по облицима њиховог организовања, броју и структури пољопривредних газдинстава, површинама расположивог/коришћеног земљишта (властитом, узетом/датом у закуп) и категоријама земљишта према његовој употреби (окућнице, оранице и баште, стални засади – воћњаци, виногради и расадници; ливаде и пашњаци), површинама наводњаваног земљишта, употреби минералног ђубрива, стајњака и средстава за заштиту биља, броју стоке, пчела и других животиња, органској производњи, пољопривредној механизацији, радној снази и другим обележјима пописаних пољопривредних газдинстава.

Критични моменат је 30. септембар 2018. у 24 сата, тј. у поноћ између 30. септембра и 1. октобра 2018. године. Све промене настале након критичног момента нису унете у резултате. Референтни период Анкете односи се на:

а) Дан критичног момента (30. септембар 2018), за податке о:

- расположивом земљишту, и
- пољопривредним газдинствима.

б) Пољопривредну годину (од 1. октобра 2017. до 30. септембра 2018), односно на последњих 12 месеци од дана критичног момента, за податке о коришћењу пољопривредног земљишта.

У овој публикацији коришћене су базе података Завода, као и показатељи које су за потребе ове публикације обрачунали аутор и сарадници Завода. У циљу свеобухватнијег сагледавања резултата, у свим поглављима су обрачунати и посебно приказани подаци и израчунати показатељи за:

1. Републику Србију – без података за Аутономну Покрајину односно статистички *Регион Косово и Метохија*, на чијој територији није спроведена Анкета 2018;
2. За два статистичка подручја (*Србија – север, Србија – југ*). Два статистичка подручја по садашњој номенклатури статистичких територијалних јединица (НСТЈ) су:
СРБИЈА – СЕВЕР – статистичко подручје које чине збирни подаци за два статистичка региона: *Београдски регион + Регион Војводине*;
СРБИЈА – ЈУГ – статистичко подручје које чине збирни подаци за два [*Регион Шумадије и Западне Србије + Регион Јужне и Источне Србије*] од три припадајућа статистичка региона – с тим да је у овој публикацији, како је наведено, изузет статистички *Регион Косово и Метохија*, за који нису приказани подаци ни обрачунати показатељи.
3. За пет статистичких региона: *Београдски регион, Регион Војводине, Регион Шумадије и Западне Србије, Регион Јужне и Источне Србије и Регион Косово и Метохија*, који су наведени у приказаним табелама и графиконима.
4. Неки резултати презентовани су и за 25 области¹:
 - *једна* у Београдском региону: *Београдска област* – за коју су сви подаци и обрачунати показатељи идентични са Београдским регионом;
 - *седам* у Региону Војводине: *Западнобачка, Јужнобанајска, Јужнобачка, Севернобанајска, Севернобачка, Средњобанајска и Сремска област*, које су наведене у приказаним табелама и графиконима;
 - *осам* у Региону Шумадије и Западне Србије: *Златиборска, Колубарска, Мачванска, Моравичка, Поморавска, Расинска, Рашка (и Шумадијска област)*; и
 - *девет* у Региону Јужне и Источне Србије: *Борска, Браничевска, Зајечарска, Јабланичка, Нишавска, Пиротска, Подунавска, Пчињска и Тојличка област*, за које су обрачунати показатељи и приказани у табелама и графиконима, а графички су илустровани у картама које су за ову публикацију урадили сарадници из Завода.

Поред наведених статистичких јединица посматрања (Република Србија, макрорегиони и статистичка подручја, региони, области и општине), сви подаци и обрађени показатељи могу се, такође, урадити и за 4 721 насеље, што може бити предмет посебних анализа за потребе студија о развоју пољопривреде и руралних подручја по општинама и ужим или ширим територијалним целинама.

Остале методолошке напомене, због њихове разнородности и приступачности, наведене су у одговарајућим образложењима по поглављима или ужим тематским деловима ове публикације.

2. Предмет, циљ и значај истраживања

Предмет истраживања у овој публикацији јесте анализа и представљање података о пољопривредним газдинствима, структури расположивог и коришћеног земљишта, који су прикупљени Анкетом 2018. Добијени подаци и израчунати показатељи представљају:

1. свеобухватан преглед структурних карактеристика националне пољопривреде,
2. међународно упоредиве базе података, засноване на кључним обележјима пољопривреде, и
3. неопходне статистичке податке потребне за дефинисање одрживе политике унапређења и развоја пољопривреде.

¹ По Уредби о номенклатури статистичких територијалних јединица („Службени гласник РС“, бр. 109/09 и 45/10).

Основни циљ ове публикације је да се, на основу расположивих база података из Анкете 2018. и других база података Завода, стручне литературе и законодавства, применом одговарајућих метода свестраније и детаљније утврди и образложи стање коришћеног пољопривредног земљишта (у даљем тексту: КПЗ) и његове квантитативно-квалитативне карактеристике – укупно и по:

- категоријама коришћења (окућнице, оранице и баште, вишегодишњи засади, ливаде и пашњаци) и начину његове употребе;
- врстама пољопривредних газдинстава (у даљем тексту: ПГ) – породична пољопривредна газдинства (у даљем тексту: ППГ) и газдинства правних лица и предузетника (у даљем тексту: ГПЛП); и
- статистичким регионима и нижим статистичким јединицама груписања података (области и општине).

Реализација овако дефинисаног основног циља истраживања претпоставља да се укаже на неопходност детаљнијег и континуираног изучавања:

- узрока који су довели до смањења расположивог пољопривредног земљишта и посебно његових квалитетнијих и производно важнијих категорија коришћења;
- досадашњих и будућих последица неогговарајућег коришћења, уређења и заштите пољопривредног земљишта; и
- мера и активности које треба предузимати да би се елиминисало или умањило деловање узрока неадекватног газдовања пољопривредним земљиштем у наредном периоду.

КПЗ је део *расположивог земљишта* (у даљем тексту: РЗ) и *укупне шеријорије*, а у овој публикацији приказано је стање расположивог земљишта пољопривредних газдинстава у погледу:

1. власништва и давања односно узимања земљишта у закуп; и
2. категорија коришћења расположивог земљишта пољопривредних газдинстава: пољопривредно (коришћено и некоришћено), шумско и остало земљиште.

Оправданост овако дефинисаних циљева произлази из сазнања да су досадашње тенденције и садашње стање у газдовању пољопривредним земљиштем уопште, и посебно ораничних површина и површина под воћњацима и виноградима, као производно значајним категоријама коришћења пољопривредног земљишта, разматрани спорадично, без критичког сагледавања одговорности њихових власника и/или корисника.

Важност ове анализе произлази и из могућности да се научној и стручној јавности, ресорно надлежним државним институцијама, власницима и/или корисницима пољопривредног земљишта и становницима укаже на нужност коришћења, уређења и заштите пољопривредног земљишта у Србији у складу са принципом одрживости, који гласи:

„Генерација садашњих корисника обавезна је да пољопривредно земљиште преузме од својих предака користи и да га, ако не у повећаној површини и у побољшаном стању, онда најмање у преузећој површини и зашћеном стању, остави у наслеђе наредној генерацији корисника за њихов одрживи развој!“

Значај ове публикације произлази и из чињенице да резултати анализе базе података о *коришћеном пољопривредном земљишту* из Анкете могу да послуже за доношење одговарајућих мера и предузимање одређених активности у земљишној и укупној аграрној и руралној политици које се односе на одрживо коришћење, уређење и заштиту пољопривредног земљишта и равномернији интегрални развој руралних подручја, као и за проналажење бољих решења у области начина коришћења, сектора власништва и услова газдовања пољопривредним земљиштем.

Скраћенице и симболи

АП	Аутономна покрајина
FAO	<i>Food and Agriculture Organization of the United Nations</i> (Организација Уједињених нација за храну и пољопривреду)
ЗПЗ	Закон о пољопривредном земљишту
IPA	<i>Instrument for Pre-Accession Assistance</i> (Инструмент за претприступну помоћ ЕУ)
ИПГ	Индивидуално пољопривредно газдинство
КПЗ	Коришћено пољопривредно земљиште
МПЗЖС	Министарство пољопривреде и заштите животне средине
МПШВ	Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде
НКПЗ	Некоришћено пољопривредно земљиште
НСТЈ	Номенклатура статистичких територијалних јединица
ОДЛС	Органи државе и локалних самоуправа
OECD	<i>Organization European Cooperation and Development</i> (Организација за европску сарадњу и развој)
ОПЛП	Остала правна лица и предузетници
ПГ	Пољопривредно газдинство
ПГПЛП	Пољопривредно газдинство правних лица и предузетника
ПЗ	Пољопривредно земљиште
ПЛП	Правна лица и предузетници
ПЛ	Правна лица
П	Предузетници
ПП	Пољопривредно предузеће
ППГ	Породично пољопривредно газдинство
РЗ	Расположиво земљиште
РЗС	Републички завод за статистику
РПГ	Регистровано пољопривредно газдинство
РС	Република Србија

I. Структура пољопривредних газдинстава

Јединице посматрања су пољопривредна газдинства на територији Републике Србије која се баве пољопривредном производњом и налазе се у СРПГ. Према Упитнику коришћеном у Анкети 2018, три су основне групе пољопривредних газдинстава: *породична газдинства*, *газдинства њравних лица* и *газдинства ѡредузетника*, па су у овом поглављу студије обрађени подаци и показатељи за:

1. *Сва ѡлођривредна газдинства* (сва ПГ),
2. *Породична ѡлођривредна газдинства* (ППГ) – која чине доминантну групу пољопривредних газдинстава у свим категоријама коришћења пољопривредног земљишта, и
3. *Пољопривредна газдинства ѡравних лица и ѡредузетника* (ПГПЛ) – која чине разлику између података и показатеља за сва ПГ и ППГ.

Пољопривредно газдинство (ПГ) представља технички и економски самосталну производну јединицу, која има јединствено управљање и на којој привредно друштво, земљорадничка задруга, установа или друго *њравно лице*, *њредузетник* или *породично ѡлођривредно газдинство* обавља пољопривредну производњу као примарну или секундарну делатност.

Породично пољопривредно газдинство (ППГ) подразумева породичну или другу заједницу лица која заједно станују и заједнички троше своје приходе за подмиривање основних животних потреба (укључујући самачко домаћинство), чији се чланови (један или више) баве пољопривредном производњом, било као примарном, било као секундарном активношћу, која има јединствено управљање, заједнички користи средства за производњу (земљиште, машине, објекте) и рад својих чланова, чији је носилац физичко лице и при томе:

- *Обрађује/користи 50 и више ари ѡлођривредној земљишти* на којем обавља пољопривредну производњу, без обзира на то да ли је та производња намењена тржишту или не, или
- *Обрађује/користи мање од 50 ари ѡлођривредној земљишти*, али обавља интензивну ратарску, воћарску, виноградарску, повртарску производњу и производњу цвећа (укључујући производњу под стакленицима и пластеницима), производњу печурака и сточарску производњу, односно обавља пољопривредну производњу која је намењена тржишту, или
- на дан 30. септембра 2018. *Ћаји најмање*: два грла говеда, или једно грло говеда и два грла ситне стоке (свиња, коза, оваца – заједно), или пет грла оваца или пет грла коза, или три грла свиња, или четири грла ситне стоке (свиња, коза, оваца – заједно), или 50 грла живине, или 20 пчелињих друштава.

Пољопривредна газдинства правних лица (ПГПЛ) јесу:

- привредна друштва, земљорадничке задруге, други облици организовања са статусом правног лица и предузетници регистровани у Агенцији за привредне регистре да претежно обављају делатности пољопривредне производње,
- привредна друштва, земљорадничке задруге, други облици организовања са статусом правног лица и предузетници регистровани у другој делатности који имају организационе делове у којима се обавља делатност пољопривредне производње.

Предузетник је физичко лице регистровано у Агенцији за привредне регистре да обавља пољопривредну делатност ради стицања добити.

Предмет анализе у овој публикацији су подаци добијени Анкетом о структури пољопривредних газдинстава 2018, па је и полазиште и окосница свих посматраних параметара управо структура пољопривредних газдинстава у Србији. Резултати показују да у Србији постоји укупно 564 542 пољопривредна газдинства, од чега је 562 895 *породичних ѡлођривредних газдинстава*, свега 1 375 пољопривредних газдинстава правних лица и 272 пољопривредна газдинства предузетника. Може се закључити да у укупном броју газдинстава доминирају породична пољопривредна газдинства (99,71%).

Табела 1. Пољопривредна газдинства према правном статусу, по регионима

	Пољопривредна газдинства						
	број газдинстава	породична пољопривредна газдинства		пољопривредна газдинства правних лица и предузетника			
				правна лица		предузетници	
		број	%	број	%	број	%
РЕПУБЛИКА СРБИЈА	564 542	562 895	100,00	1 375	100,00	272	100,00
СРБИЈА – СЕВЕР	157 104	156 138	27,74	855	62,18	111	40,81
Београдски регион	30 033	29 949	5,32	75	5,45	9	3,31
Регион Војводине	127 071	126 189	22,42	780	56,73	102	37,50
СРБИЈА – ЈУГ	407 438	406 757	72,26	520	37,82	161	59,19
Регион Шумадије и Западне Србије	242 636	242 224	43,03	300	21,82	112	41,18
Регион Јужне и Источне Србије	164 802	164 533	29,23	220	16,00	49	18,01
Регион Косово и Метохија

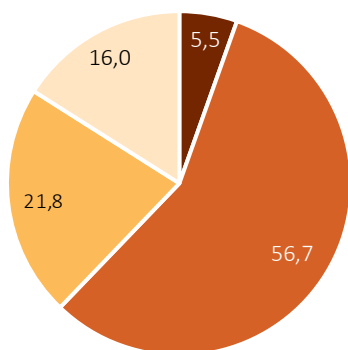
Граф. 1а. Учешће ППГ по регионима у укупном броју ППГ у Републици Србији (%)

Породична пољопривредна газдинства

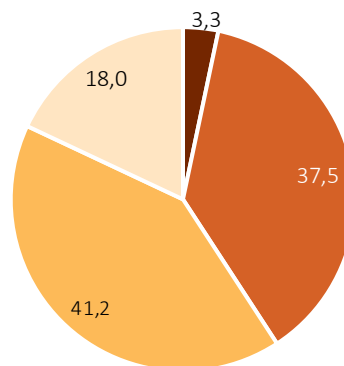

Граф. 1б. Учешће ППГП по регионима у укупном броју ППГП у Републици Србији (%)

Правна лица

Предузетници

Пољопривредна газдинства њравних лица и предузетника су по броју минорна (свега 0,24 % и 0,05%), али ова група има значајно учешће у коришћеном пољопривредном земљишту и велику просечну површинуседа, па се може закључити да су важни производно-економски субјекти у пољопривреди Србије. Међутим, истовремено је релативно велики удео газдинстава правних лица и предузетника без земљишта, као и њихово учешће у некоришћеном пољопривредном земљишту.

Регионално гледано, највећи број породичних пољопривредних газдинстава је у Региону Шумадије и Западне Србије (42,97%). У овом региону је и највећи број пољопривредних газдинстава предузетника(41,11%), док је највећи број пољопривредних газдинстава правних лица у Региону Војводине (56,70%).

У категорији „остала питања о газдинству“ Анкетом су прикупљени подаци о броју пољопривредних газдинстава која користе рачунар и која воде рачуноводствену евиденцију. Резултати показују да у Републици Србији 11 150 (1,98%) пољопривредних газдинстава користи рачунар. Рачуноводствену евиденцију води 26 271 пољопривредно газдинство (4,65% од укупног броја газдинстава).

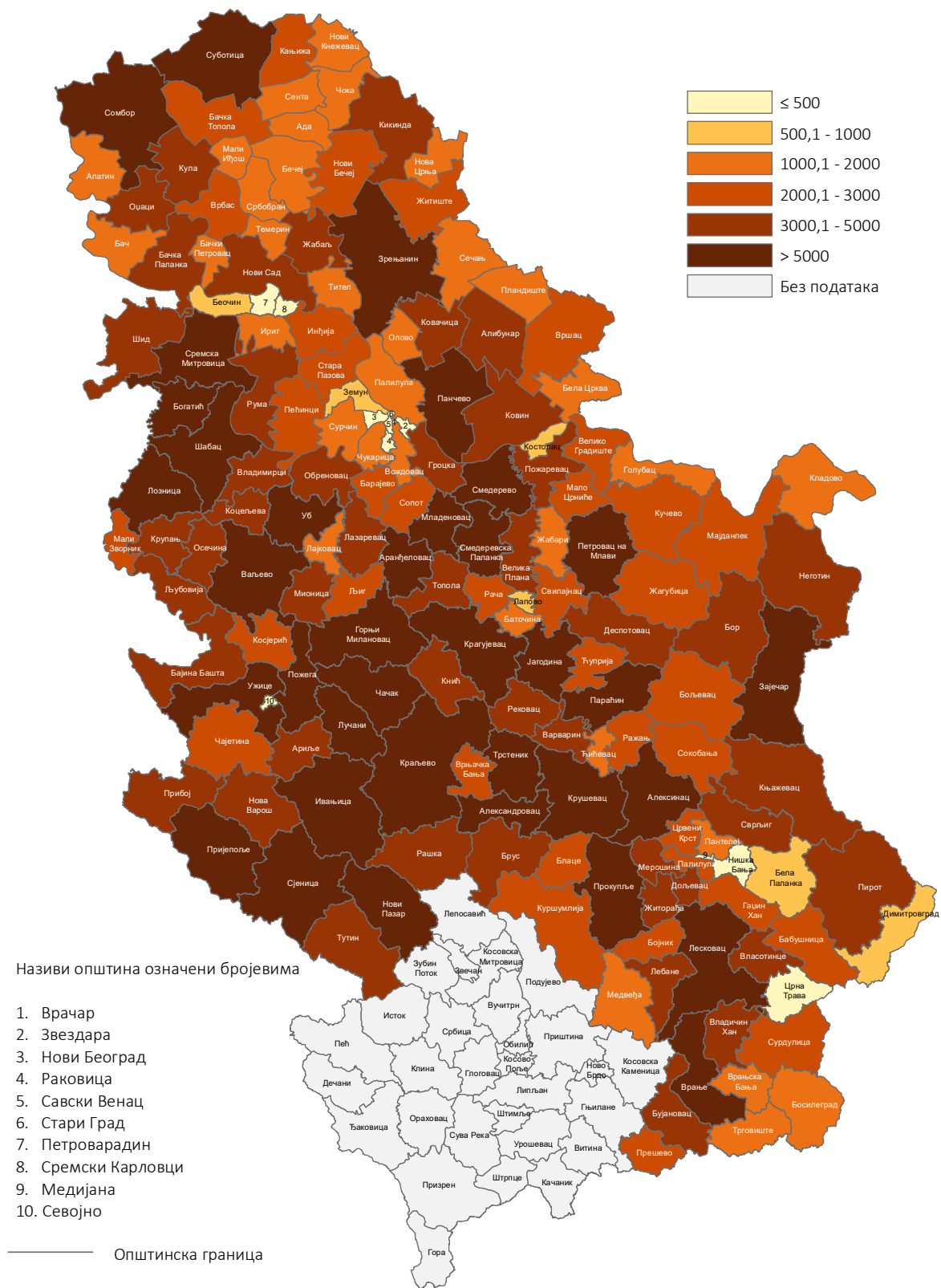
Табела 2. Остали подаци о газдинствима

	Број газдинстава	Пољопривредна газдинства која користе рачунар		Пољопривредна газдинства која воде рачуноводствену евиденцију	
		број	%	број	%
РЕПУБЛИКА СРБИЈА	564 542	11 150	1,98	26 271	4,65
СРБИЈА – СЕВЕР	157 104	7 405	4,71	14 151	9,01
Београдски регион	30 033	768	2,56	1 482	4,93
Регион Војводине	127 071	6 637	5,22	12 669	9,97
СРБИЈА – ЈУГ	407 438	3 745	0,92	12 121	2,97
Регион Шумадије и Западне Србије	242 636	2 485	1,02	9 320	3,84
Регион Јужне и Источне Србије	164 802	41 260	0,76	2 801	1,70
Регион Косово и Метохија

Највећи број газдинстава која користе рачунар је у Региону Војводине – 6 637 (5,22% од укупног броја газдинстава). У Београдском региону свега 768 газдинстава користи рачунар (2,56% од укупног броја газдинстава у овом региону). Најмања заступљеност ових газдинстава је у Региону Јужне и Источне Србије, где рачунар користи 1 260 газдинстава (свега 0,76% од укупног броја газдинстава у овом региону).

Књиговодствену евиденцију у Региону Војводине води 12 669 газдинстава (9,97%), а у Региону Јужне и Источне Србије 2 801 газдинство (1,70% од укупног броја газдинстава у региону).

Карта 1. Број пољопривредних газдинстава по општинама

II. Анализа расположивог земљишта по категоријама коришћења

Пољопривредно земљиште² је производно и економски најважнија категорија земљишта као природног богатства и представља практично незаменљив и релативно ограничавајући услов одрживе пољопривредне производње. Земљиште је физичка основа за све људске активности, територија за сва насеља и површина за све производње. **Обрадиве** пољопривредне површине (окућнице, оранице и баште, стални засади и ливаде) обрађују се и користе за добијање биљних и сточарских производа, а **необрадиве** пољопривредне површине (пашњаци, рибњаци, трстици и баре) користе се за испашу стоке, производњу рибе и сакупљање биљних и анималних производа у процесима алтернативне пољопривредне производње и/или тзв. сакупљачких делатности.

Пољопривредно земљиште има **їриродне карактеристике** које битно утичу на могућност и економичност пољопривредне производње у свакој земљи и појединачно сваког пољопривредног газдинства, односно корисника тог земљишта:

- **неїокреїносї** односно **неїреносивосї** парцела и економског дворишта пољопривредног газдинства;
- практична **неумноживосї** – изузимајући релативно скромно повећање површина обрадивих категорија пољопривредног земљишта различитим поступцима (мелиорација пашњака, хидромелиорација трстика и бара) или шумског земљишта (крчење, риголовање);
- релативна **неисїрошивосї** земљишта, која зависи од одрживости начина његовог коришћења, односно начина газдовања од стране субјеката коришћења; и
- различита **їриродна їлогносї**, што у одређеној мери условљава ниво остварених приноса у пољопривредној производњи.

Пољопривредно земљиште карактеришу и друге природно-организационе и друштвено-економске специфичности, које се манифестују као **објективни услови** пољопривредне производње. Земљиште је необновљив ресурс и његово очување је од суштинске важности за прехранбену сигурности и одрживу будућност.

Анализа расположивог земљишта пољопривредних газдинстава пописаних у 2018. години по категоријама коришћења земљишта (**їољоїривредно, шумско и осїало**) и по начину коришћења пољопривредног земљишта (**коришћено и некоришћено**) представља полазну основу за све анализе у наредним поглављима ове публикације. Анализирани су показатељи о пољопривредном земљишту, обрачунати на основу расположивих података Завода на бази Анкете 2018, и то:

- Расположиво пољопривредно земљиште,
- Коришћено и некоришћено пољопривредно земљиште,
- Поседовна структура пољопривредних газдинстава, и
- Структура коришћења пољопривредног земљишта.

Структура коришћеног пољопривредног земљишта у Србији, на бази података Анкете 2018, анализирана је на основу обрачунатих показатеља приказаних у табелама и на графиконима:

- за две основне групе пољопривредних газдинстава – **їородична їаздинсїва** и **їаздинсїва їравних лица и їредузетїника**; и
- за четири статистичка региона – Београдски регион, Регион Војводине, Регион Шумадије и Западне Србије и Регион Јужне и Источне Србије; а
- одабрани показатељи о коришћеном пољопривредном земљишту за 28 области и 165 општина (и градова) приказани су само на картама.

² Борђевић А. и сар. (2011), „Методологија за системско праћење квалитета и стања земљишта у Републици Србији“, Универзитет у Београду, Пољопривредни факултет, Београд.

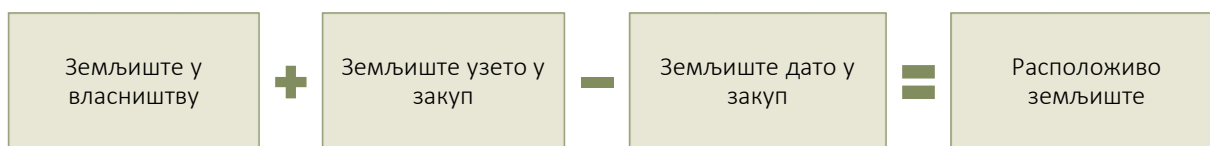
1. Расположиво земљиште газдинстава

Укупно расположиво земљиште представља збир површина земљишта у власништву, земљишта узетог у закуп умањеног за површине дате у закуп. Укупно расположиво земљиште представља збир површина укупно коришћеног пољопривредног земљишта, другог необрађеног пољопривредног земљишта, пољопривредног необрађеног земљишта у зарастању, шумског земљишта и неплодног земљишта. Укупно расположиво земљиште газдинства је земљиште које је у власништву чланова газдинства, као и земљиште које је у власништву других, а газдинство га користи, без обзира на то да ли је обрађено или не.

Расположиво земљиште по Анкети 2018. је свеобухватна збирна категорија земљишта „пописана са стањем на дан 30. септембра 2018. године“ и анализира се по два основа:

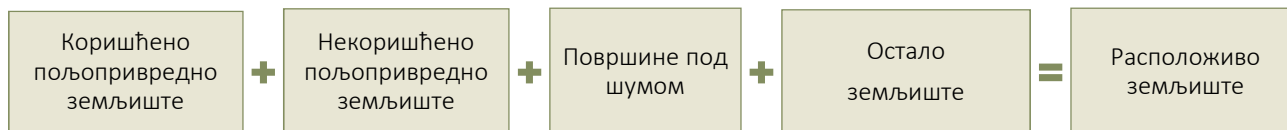
Прво, по *начину коришћења земљишта - расположиво земљиште* је „целокупно земљиште у власништву свих чланова (*јуродично*) пољопривредног газдинства, односно у власништву (*и/или на коришћењу*) правног лица и предузетника“, увећано за „земљиште (*групи* газдинства) узето у закуп“ и умањено за „земљиште (*социјално* газдинства) дато (*групи* газдинствима) у закуп“.

Слика 1: Расположиво земљиште по начину коришћења земљишта

Друго, по *катеџоријама коришћења земљишта* – расположиво земљиште представља збир површина које чине: *коришћено* пољопривредно земљиште (КПЗ), *некоришћено* пољопривредно земљиште (НКПЗ), површине *још шумом* и *остало* земљиште.

Слика 2: Расположиво земљиште по категоријама коришћења земљишта

1.1. Расположиво земљиште по начину коришћења

Расположиво земљиште подразумева укупно земљиште у власништву свих чланова газдинства, односно у *власништву* правног лица/предузетника, као и земљиште *узето у закуп* (на коришћење), којим газдинство располаже на дан 30. септембра 2018. године. Укупно расположиво земљиште представља збир површина пољопривредног земљишта у *власништву*, пољопривредног *земљишта узетог у закуп* умањеног за *површине пољопривредног земљишта које су дате у закуп*.

1. Земљиште у власништву је површина укупног земљишта у власништву свих чланова породичног газдинства, односно у власништву правног лица/предузетника (пољопривредно – коришћено и некоришћено, шумско и неплодно), без обзира на то да ли је земљиште дато у закуп, као и да ли се обрађује или не, односно да ли је подобно или неподобно за пољопривредну производњу. То могу бити: оранице и баште, ливаде и пашњаци, воћњаци, виногради и остали засади, површине под шумом, окућница, земљиште под зградама, путевима и остало земљиште у власништву. У укупну површину земљишта у власништву урачунава се и земљиште за које не постоје правна документа (узурпирано земљиште и сл.).

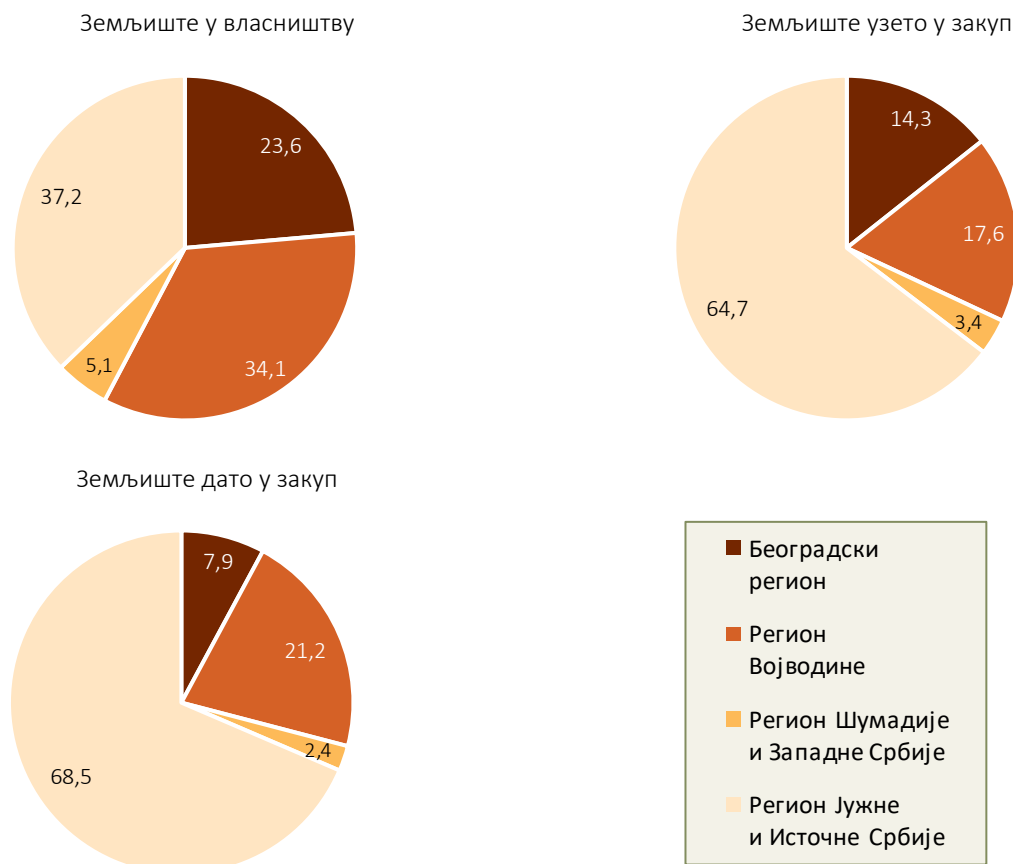
2. **Земљиште узето у закуп** је земљиште које газдинство користи, али оно је у власништву неког другог и представља збир пољопривредног (коришћеног и некоришћеног), шумског и неплодног земљишта. То је укупна површина земљишта узетог од других на коришћење на основу писменог или усменог договора (у закуп), без обзира на врсту закупа (за новац, у аренду, наполицу, бесплатно и сл.). У земљиште узето у закуп не урачунава се заједничко земљиште (сеоске утрине и пашњаци) које се користи за испашу стоке, без обзира на врсту закупа.
3. **Земљиште дато у закуп** је укупна површина земљишта датог другима на коришћење (датог у закуп за новац, у аренду, наполицу, бесплатно и сл.). У земљиште дато у закуп од стране јединица локалне самоуправе не урачунава се заједничко земљиште (сеоске утрине и пашњаци) које је дато другима за испашу стоке, без обзира на врсту закупа.

Подаци о земљишту свих пољопривредних газдинстава приказани су према локацији пољопривредног газдинства, односно седишту правног лица и предузетника који имају пољопривредно газдинство, при чему расположиво земљиште (*власништво, узето и/или дајто у закуп*, односно *коришћено и некоришћено пољопривредно, шумско и остало*) – у укупној површини или делу површине поседа – не мора бити на територији места (или чак и општине, области и региона) које је приликом анкетања уписано као локација пољопривредног газдинства. Ову методолошку напомену посебно треба имати у виду при анализи показатеља о закупу земљишта и учешћу расположивог земљишта у укупној територији појединих статистичких јединица (општина, области и региона).

Табела 1.1. Распољиво земљиште по начину коришћења у Републици Србији и по регионима, 2018.

	Регион Јужне и Источне Србије		Регион Шумадије и Западне Србије		Београдски регион		Регион Војводине		Регион Косово и Метохија		Република Србија, укупно	
	ha	%	ha	%	ha	%	ha	%	ha	%	ha	%
Земљиште у власништву	1 153 721	23,59	1 670 092	34,14	247 971	5,07	1 819 855	37,20	4 891 639	100,0
Земљиште узето у закуп	123 341	14,33	151 794	17,63	29 163	3,39	556 617	64,65	860 915	100,0
Земљиште дато у закуп	45 112	7,86	121 638	21,20	13 794	2,40	393 318	68,54	573 862	100,0
Укупно расположиво земљиште	1 231 950	23,79	1 700 248	32,83	263 340	5,09	1 983 154	38,29	5 178 692	100,0

Граф. 1.1. Расположено земљиште по начину коришћења у Републици Србији и по регионима, 2018. (%)

Доминантна категорија у свим регионима и у Републици Србији у целини је земљиште у власништву (преко 90%). Регионално, све посматране категорије земљишта су најзаступљеније у Региону Војводине. Следе Регион Шумадије и Западне Србије и Регион Јужне и Источне Србије, док су у Београдском региону најмање површине свих наведених категорија расположивог земљишта. У односу на Београдски регион, у Региону Војводине расположиво земљиште је веће 7,6 пута, властито 7,3 пута, узето у закуп 19,1 пута, а дато у закуп чак 28,5 пута (табела 1.1).

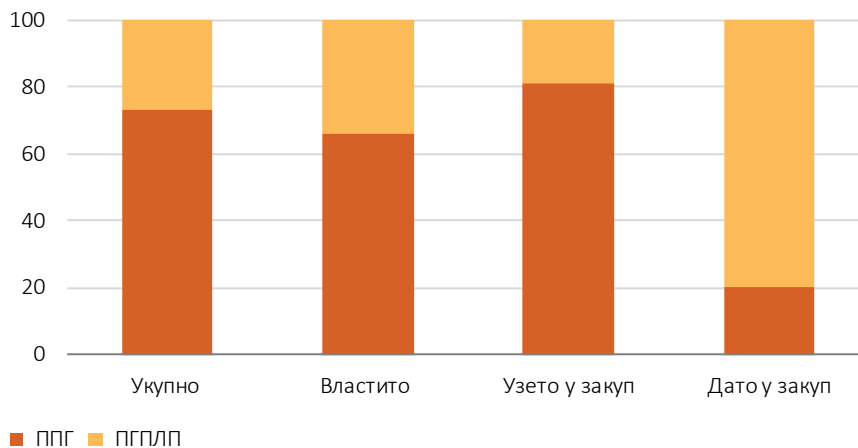
Табела 1.2. Расположено земљиште у Републици Србији, укупно и по групама пољопривредних газдинстава, 2018.

Показатељи	Расположиво земљиште				
	укупно	власито	узето у закуп	дато у закуп	
Сва пољопривредна газдинства					
Површина	ha	5178 692	4 891 639	860 915	573 862
	%	100,00	9 446	1 662	1 108
Газдинства	број	564 542	563 090	95 602	43 314
	%	100,00	99,74	16,93	7,67
Просечно	ha/ПГ	9,17	8,69	9,01	13,25

Табела 1.2. Распољиво земљиште у Републици Србији, укупно и по групама пољопривредних газдинстава, 2018. (наставак)

Показатељи		Распољиво земљиште			
		укупно	власито	узето у закуп	дато у закуп
Породична пољопривредна газдинства					
Површина	ha	3 810 550	3 228 956	695 788	114 195
	%	100,00	84,74	18,26	3,00
Газдинства	број	562 895	561 629	94 840	43 118
	%	100,00	99,78	16,85	7,66
Просечно	ha/ППГ	6,77	5,75	7,34	2,65
Пољопривредна газдинства правних лица и предузетника					
Површина	ha	1 368 142	1 662 682	165 126	459 667
	%	100,00	121,53	12,07	33,60
Газдинства	број	1647	1 460	762	197
	%	100,00	88,65	46,27	11,96
Просечно	ha/ПГПЛП	83 069	113 882	21 670	233 333

Граф. 1.2. Распољиво земљиште по групама пољопривредних газдинстава, 2018. (%)

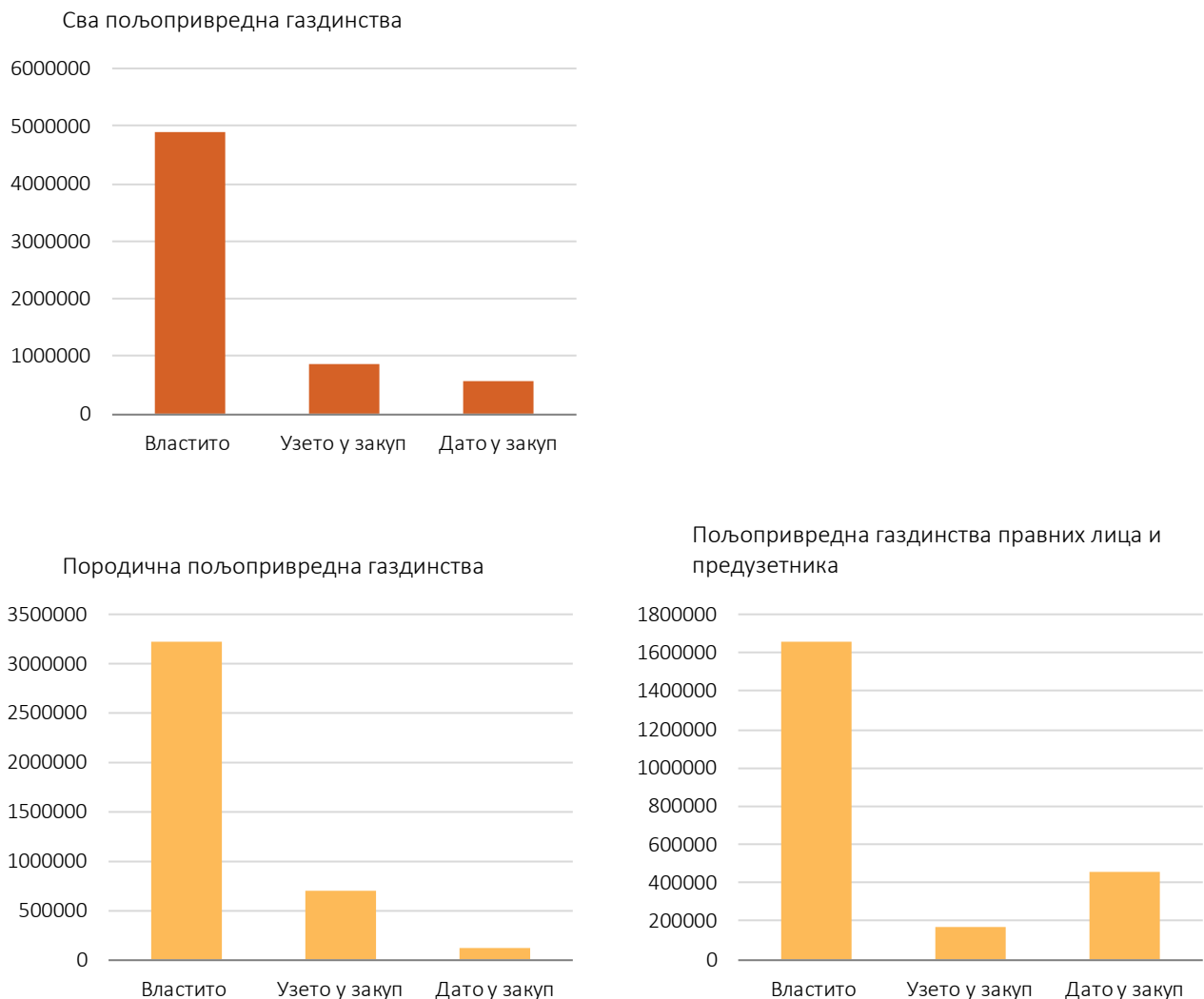
Показатељи систематизовани и приказани у табели 1.2 указују да у структури расположивог земљишта свих пољопривредних газдинстава доминира *власито* земљиште, које обухвата 4 891 639 ha или 94,45% укупно расположивог земљишта. Затим, 99,74% газдинстава користи власито земљиште, а просечна површина поседа је 8,69 ha/ПГ. Породична пољопривредна газдинства су изразито доминантна у структури укупног броја пољопривредних газдинстава (99,71%), а од укупног земљишта у власништву 66% је земљиште ППГ. Од укупног земљишта узето у закуп 80,82% је земљиште у закупу ППГ. Код породичних пољопривредних газдинстава 84,74% земљишта је у власништву, а просечна површина поседа је 5,75 ha/ППГ; 7,66% породичних пољопривредних газдинстава даје земљиште у закуп, а просечна површина тог земљишта је 2,65 ha.

Учешће породичних пољопривредних газдинстава ППГ у земљишту свих пољопривредних газдинстава ПГ које се *гаје у закупу* износи свега 19,89%, јер она узимају у закуп од других власника више него што другима дају своје земљиште

у закуп. Поред тога, просечна површина поседа породичних пољопривредних газдинстава исказана у расположивом земљишту (6,77 ha) и мања је 122,9 пута од просечне величине поседа пољопривредних газдинстава правних лица и предузетника (832,25 ha).

Пољопривредна газдинства њравних лица и ѡредузећника су по броју минорна (свега 0,24 % и 0,05%), али ова група има значајно учешће у расположивом пољопривредном земљишту (26,42%). Просечна површина земљишта у власништву је 1 369,97 ha/ПГПЛП, па се може закључити да су значајни производно-економски субјекти у пољопривреди Србије. Међутим, истовремено је релативно велики удео газдинстава правних лица и предузетника без земљишта, као и велико учешће у некоришћеном пољопривредном земљишту. Такође, код ових субјеката 2,77 пута је већа површина земљишта датог у закуп од површине земљишта узетог у закуп.

Граф. 1.2а. Земљиште у власништву, земљиште узето и дато у закуп – укупно, породична пољопривредна газдинства и пољопривредна газдинства правних лица и предузетника, 2018. (ha)

Укупна површина расположивог земљишта ПГПЛП (1 368 142 ha) мања је од њиховог земљишта у власништву (1 662 682 ha), јер ова група пољопривредних газдинстава за толику разлику у површини више другима даје у закуп него што од других узима земљишта у закуп.

1.2. Распоживо земљиште по категоријама коришћења земљишта

Укупно расположиво земљиште је површина земљишта – пољопривредног коришћеног, пољопривредног некоришћеног, шумског и осталог земљишта, изражена у ha за свако домаћинство које поседује земљу, без обзира да ли је користи или не и да ли то домаћинство има газдинство. Пољопривредно земљиште подразумева **коришћено** и **некоришћено** пољопривредно земљиште у пољопривредној 2018/2019. години.

A. **Коришћено пољопривредно земљиште** је земљиште које се користи за узгој пољопривредних култура на дан 30.09.2018. године. Коришћено пољопривредно земљиште чине:

- пољопривредно земљиште на окућници,
- оранице и баште (укључујући угаре),
- вишегодишњи засади – воћњаци, виногради, расадници и засади корпарске врбе, површине под рогозом, рогачем, површине на којима се узгајају тартуфи, као и засади јелки подигнутих за продају (новогодишње јелке), и
- ливаде и пашњаци које газдинство обрађује/користи у пољопривредној 2018/2019. години.

B. **Некоришћено пољопривредно земљиште** представља пољопривредну површину којом је газдинство располагало на дан критичног момента, али се у посматраној пољопривредној години није користило из економских, социјалних или других разлога (нпр. поплављено земљиште). Ово земљиште се може поново вратити у процес обраде коришћењем ресурса којим газдинство располаже или давањем у закуп.

Друго необрађено пољопривредно земљиште је пољопривредно земљиште које се раније користило, а у референтној години се не користи из економских, социјалних и других разлога (у ову категорију се не укључује угар).

Пољопривредно необрађено земљиште у зарастању је земљиште које се не користи више година, делимично обрасло дрвећем и шибљем, али није прешло у другу категорију земљишта (шума).

Неплодно земљиште је површина на којој се не обавља пољопривредна производња, нпр. површине под зградама (куће, стаје и други објекти газдинства), двориштима, путевима, каменоломима, пешчарама, необраслим голим земљиштем, крш, рибњаци, мочваре, површине под каналима и другим воденим површинама.

Укупно неплодно земљиште представља збир површина неплодног земљишта у власништву, неплодног земљишта узетог у закуп умањеног за површине које су дате у закуп.

B. **Шумско земљиште** је површина обрасла шумским дрвећем и грмљем, укључујући засаде топола унутар или изван шуме, расаднике шумских стабала за властите потребе газдинства унутар шуме, заштитне појасеве, као и шумску инфраструктуру (шумске путеве, складишта дрвне грађе и сл.). Под шумским земљиштем подразумевају се и расадници шумског дрвећа у оквиру шуме за сопствене потребе газдинства, шумски објекти, путеви, површине под ветрозаштитним појасевима и голети у оквиру шуме. Овом категоријом не обухватају се:

- стабла ораха и кестена која се узгајају углавном због њихових плодова,
- остали засади стабала која нису шумска и засади врбе,
- површине под изолованим стаблима у малим групама или у низу (дрвореди),
- паркови, вртови и некоришћени оскудни пашњаци,
- ледине и тресетишта,

- комерцијални расадници шумских стабала без обзира на то да ли су на шумском земљишту или ван њега, као и некомерцијални расадници шумских стабала која се узгајају за властите потребе газдинства, ван шумског земљишта, и
- комерцијални расадници новогодишњих јелки ван шумског земљишта (јелке гајене на пољопривредном земљишту).

Расположиво шумско земљиште у овој публикацији су површине шумског земљишта у власништву породичних пољопривредних газдинстава и на коришћењу у збирној категорији пољопривредна газдинства правних лица и предузетника, а не укупне површине шумског земљишта у Србији – јер нису укључене површине шумског земљишта којима располажу ЈП „Србијашуме“ и ЈП „Војводинашуме“, као и други субјекти који располажу шумским земљиштем, а нису сврстани у пољопривредна газдинства по методологији Анкете 2018.

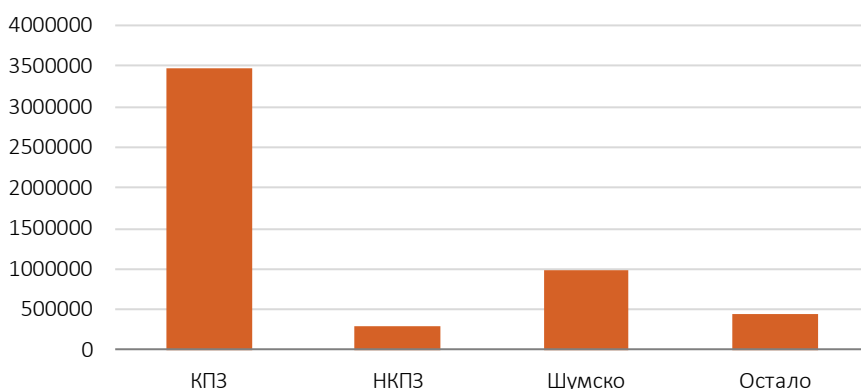
Г. **Остало земљиште** подразумева земљиште газдинства под зградама, путевима, двориштима, вртovima и травњацима, рибњацима, трстицима, барама, камењаром, неплодним површинама, пешчарама и другим површинама неподобним за пољопривредну производњу. Од тога: рибњаци – водена површина изграђена за намену гајења риба и рибље млађи, без обзира на врсту.

Расположиво земљиште газдинства – укупно представља збир укупно коришћеног пољопривредног земљишта, некоришћеног пољопривредног земљишта, површина под шумом и осталог земљишта.

Табела 1.3. Расположено земљиште по категоријама коришћења у Републици Србији, 2018.

	Расположиво земљиште					
	укупно	пољопривредно земљиште			шумско	остало
		свега	КПЗ	НКПЗ		
Површина [ha]	5 178 692	3 765 847	3 475 894	289 953	972 283	440 562
Структура [%]	100,00	72,72	67,12	5,60	18,77	8,51

Граф. 1.3. Расположено земљиште по категоријама коришћења у Републици Србији, 2018. (ha)

У структури расположивог земљишта по категоријама коришћења у Србији изразито доминира коришћено пољопривредно земљиште (67,12%) – које са некоришћеним пољопривредним земљиштем (5,60%) чини укупно 72,72% расположивог пољопривредног земљишта. Затим следе шумско (18,77%) и остало земљиште (8,51%) (табела 1.3, графикон 1.3).

Ако се имају у виду значајне разлике у категоријама расположивог земљишта по регионима, пожељно је сагледати ову структуру коришћеног и некоришћеног земљишта и по окрузима.

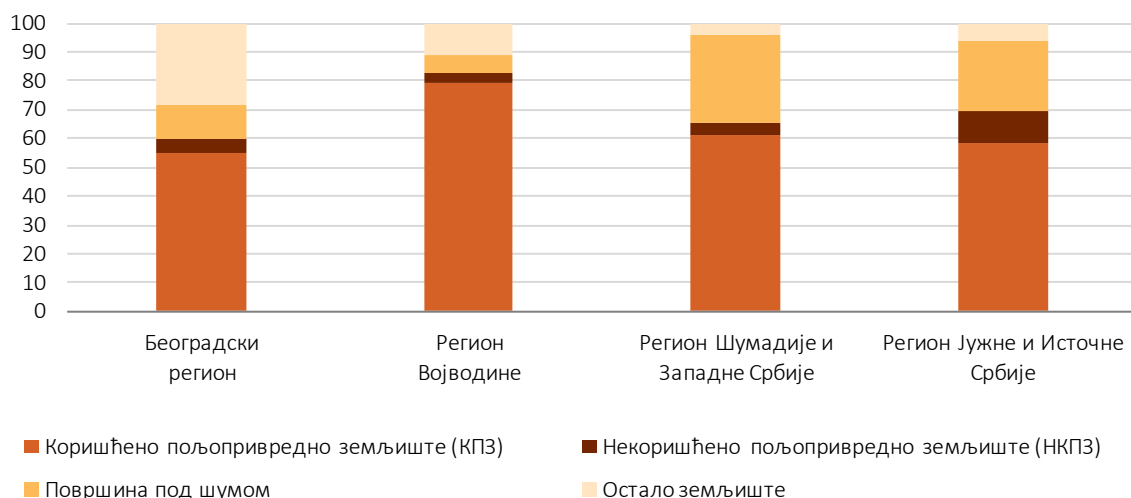
Табела 1.4. Распоживо земљиште по окрузима у Републици Србији, 2018.

	Коришћено пољопривредно земљиште		Некоришћено пољопривредно земљиште		Површина под шумом		Остало земљиште		Укупно расположиво земљиште газдинстава	
	ha	%	ha	%	ha	%	ha	%	ha	%
РЕПУБЛИКА СРБИЈА	3 475 894	67,12	289 953	5,60	972 283	18,77	440 562	8,51	5 178 692	100,00
СРБИЈА – СЕВЕР	1 719 899	76,56	76 982	3,43	158 199	7,04	291 414	12,97	2 246 494	100,00
Београдски регион	145 533	55,26	12 340	4,69	30 648	11,64	74 820	28,41	263 340	100,00
Београдска област (Град Београд)	145 533	55,26	12 340	4,69	30 648	11,64	74 820	28,41	263 340	100,00
Регион Војводине	1 574 366	79,39	64 643	3,26	127 551	6,43	216 594	10,92	1 983 154	100,00
Западнобачка област	178 314	65,37	9 720	3,56	14 806	5,43	69 922	25,63	272 763	100,00
Јужнобанатска област	314 579	71,40	24 358	5,53	48 374	10,98	53 277	12,09	440 587	100,00
Јужнобачка област	273 729	81,52	9 420	2,81	19 974	5,95	32 669	9,73	335 793	100,00
Севернобанатска област	176 701	85,94	7 878	3,83	150	0,07	20 887	10,16	205 615	100,00
Севернобачка област	139 289	89,94	4 439	2,87	1 386	0,90	9 753	6,30	154 867	100,00
Средњобанатска област	262 483	91,89	5 461	1,91	369	0,13	17 345	6,07	285 658	100,00
Сремска област	229 270	79,64	3 368	1,17	42 492	14,76	12 741	4,43	287 871	100,00
СРБИЈА – ЈУГ	1 755 995	59,89	212 971	7,26	814 084	27,76	149 148	5,09	2 932 198	100,00
Регион Шумадије и Западне Србије	1 035 998	60,93	76 055	4,47	519 487	30,55	68 708	4,04	1 700 248	100,00
Златиборска област	202 051	51,40	22 549	5,74	155 590	39,58	12 874	3,28	393 064	100,00
Колубарска област	132 101	67,70	6 030	3,09	47 408	24,30	9 591	4,92	195 130	100,00
Мачванска област	167 858	68,80	3 238	1,33	59 911	24,56	12 975	5,32	243 982	100,00
Моравичка област	109 360	54,74	11 271	5,64	72 000	36,04	7 167	3,59	199 798	100,00
Поморавска област	102 981	66,52	10 319	6,67	33 725	21,78	7 796	5,04	154 820	100,00
Расинска област	95 924	62,02	6 934	4,48	45 546	29,45	6 264	4,05	154 667	100,00
Рашка област	104 384	55,18	10 503	5,55	67 099	35,47	7 171	3,79	189 157	100,00
Шумадијска област	121 339	71,53	5 211	3,07	38 209	22,53	4 869	2,87	169 628	100,00

Табела 1.4. Расположено земљиште по окрузима у Републици Србији, 2018. (наставак)

	Коришћено пољопривредно земљиште		Некоришћено пољопривредно земљиште		Површина под шумом		Остало земљиште		Укупно расположено земљиште газдинстава	
	ha	%	ha	%	ha	%	ha	%	ha	%
Регион Јужне и Источне Србије	719 997	58,44	136 916	11,11	294 597	23,91	80 440	6,53	1 231 950	100,00
Борска област	78 611	57,78	12 517	9,20	42 523	31,25	2 402	1,77	136 052	100,00
Браничевска област	150 190	64,20	14 114	6,03	55 014	23,51	14 641	6,26	233 958	100,00
Зајечарска област	90 195	51,01	24 899	14,08	54 615	30,89	7 110	4,02	176 819	100,00
Јабланичка област	64 913	53,27	15 002	12,31	37 927	31,12	4 016	3,30	121 858	100,00
Нишавска област	83 396	61,17	13 643	10,01	25 935	19,02	13 355	9,80	136 329	100,00
Пиротска област	46 595	43,90	24 172	22,78	18 483	17,41	16 883	15,91	106 133	100,00
Подунавска област	84 114	77,48	3 601	3,32	8 116	7,48	12 725	11,72	108 557	100,00
Пчињска област	67 498	51,76	20 691	15,87	35 148	26,95	7 063	5,42	130 400	100,00
Топличка област	54 484	66,57	8 277	10,11	16 837	20,57	2 246	2,74	81 844	100,00
Регион Косово и Метохија

Граф. 1.4. Структура коришћења расположеног земљишта у Републици Србији и по регионима, 2018. (%)

Разлике у заступљености коришћеног пољопривредног земљишта у укупној територији појединих региона се крећу од свега 58,44% у Региону Јужне и Источне Србије до 79,39% у Региону Војводине. Евидентне су значајне разлике у заступљености некоришћеног земљишта, које се крећу између 11,11% у Региону Јужне и Источне Србије до 3,26% у Региону Војводине. Разлике су још веће на нивоу области. Некоришћено пољопривредно земљиште се креће од 1,17% (Сремска област) до 22,78% (Пиротска област).

Значајне регионалне разлике постоје и у заступљености шумског земљишта по областима. Површине под шумама чине 18,77% од укупног расположивог земљишта у Републици Србији. На нивоу дефинисаних области учешће површина под шумама у укупном расположивом земљишту се креће од 0,07% (Севернобанатска област) до 39,58% (Златиборска област).

Регионална структура расположивог земљишта по категоријама коришћења у Србији указује на доминацију коришћеног пољопривредног земљишта (67,12%) и значајно учешће шумског земљишта (18,77%), док је учешће некоришћеног пољопривредног (5,60%) и осталог земљишта (8,50%). Међутим, у односу на наведене просечне показатеље за Србију, регионалне разлике у структури расположивог земљишта по категоријама коришћења упућују на следеће констатације:

Прво, доминантно учешће коришћеног пољопривредног земљишта у укупно расположивом земљишту карактеристично је и за сва четири статистичка региона, с тим да је заступљеност коришћеног земљишта у Региону Војводине значајно изнад (79,39%), а у сва три региона на подручју централне Србије заступљеност је релативно уједначена и значајно је испод републичког просека и креће се од 55,26% у Београдском региону, 60,93% у Региону Шумадије и Западне Србије и 58,44% у Региону Јужне и Источне Србије;

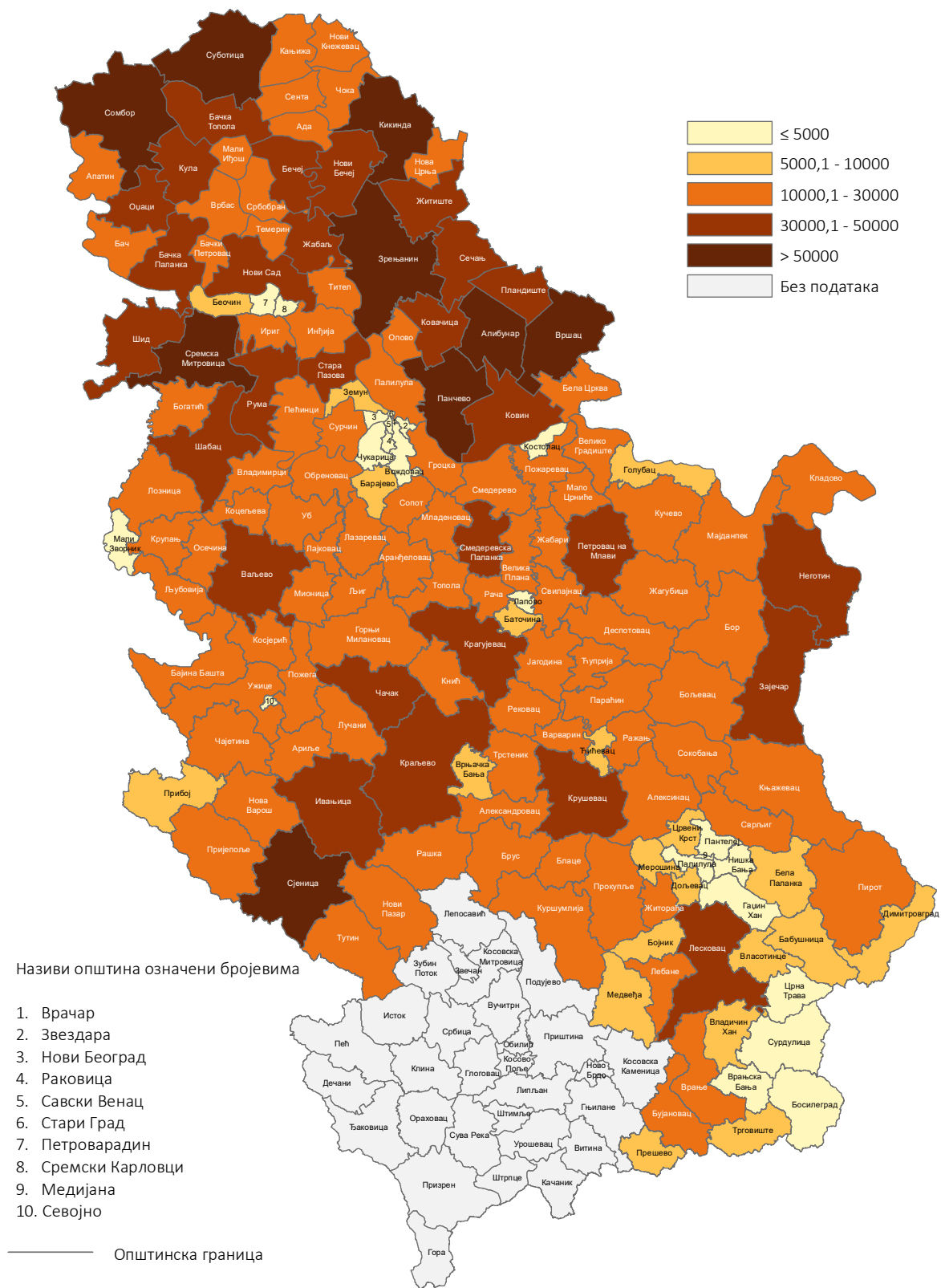
Друго, разлика између укупно *расположивог* и *коришћеног* пољопривредног земљишта указује на значајну заступљеност једне или две од три појединачне категорије коришћења, и то:

- *остало земљиште* чини приближно трећину расположивог земљишта у Београдском региону (28,41%);
- *остало земљиште* је значајно заступљено и у структури расположивог земљишта Региона Војводине (10,92%);
- шумско земљиште чини 30,55% расположивог земљишта Шумадије и Поморавља;
- збирно исказане категорије *шумског* (23,91%) и *некоришћеног* пољопривредног земљишта (11,11%) чине око трећине расположивог земљишта Региона Јужне и Источне Србије (табела 1.4).

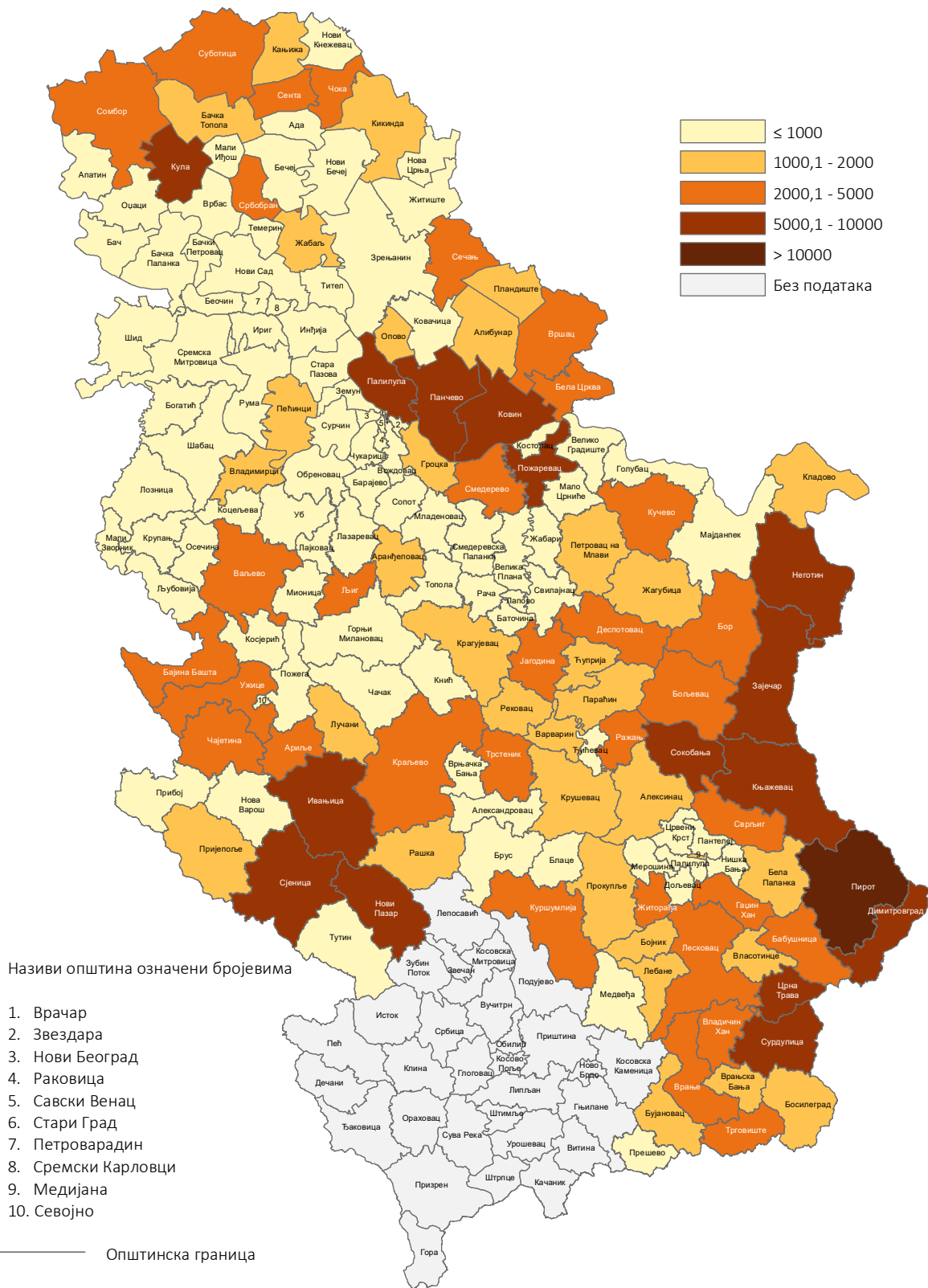
Учешће коришћеног расположивог земљишта свих пољопривредних газдинстава у укупној територији по регионима је између свега 58,44% у Региону Јужне и Источне Србије (где су поседници у великом броју напустили своје поседе) до чак 79,39% у Региону Војводине, који са аспекта расположивог земљишта и погодности за пољопривредну производњу представља најбогатији регион у Србији.

Значајан аспект анализе расположивог земљишта по категоријама коришћења је и анализа односа коришћеног и некоришћеног земљишта по правном статусу газдинстава.

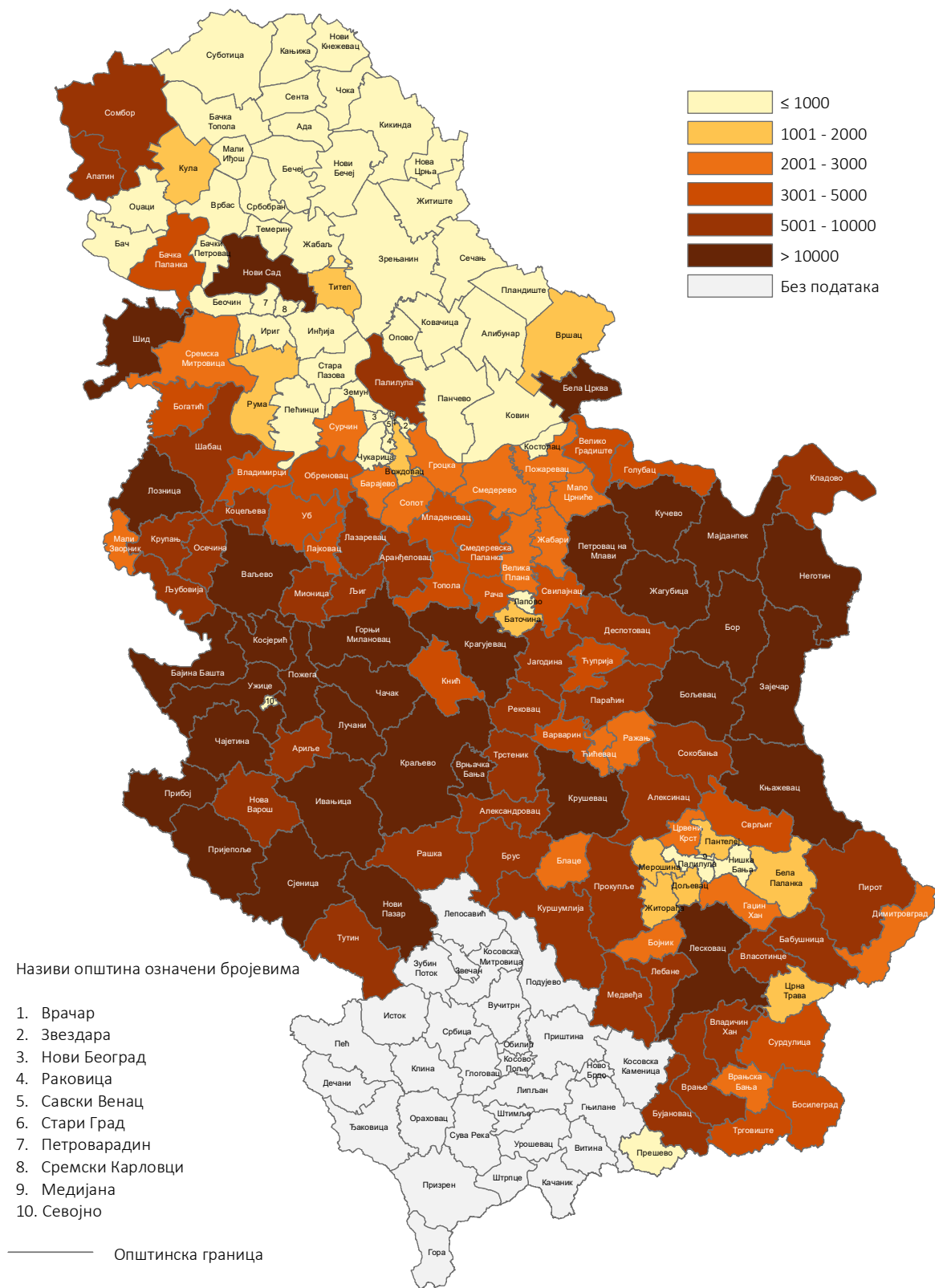
Карта 2. Општине у Републици Србији према површини коришћеног пољопривредног земљишта, 2018.

Карта 3. Општине у Републици Србији према површини некористишеног пољопривредног земљишта, 2018.

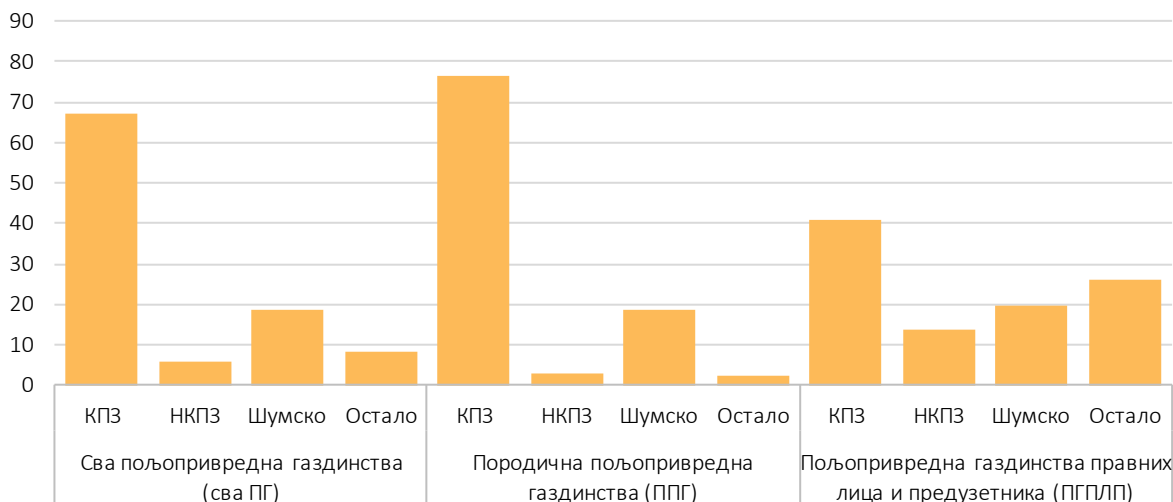
Карта 4. Општине у Републици Србији према површини шумског земљишта, 2018.

Табела 1.5. Расположено земљиште по категоријама коришћења и правном статусу газдинстава у Републици Србији, 2018.

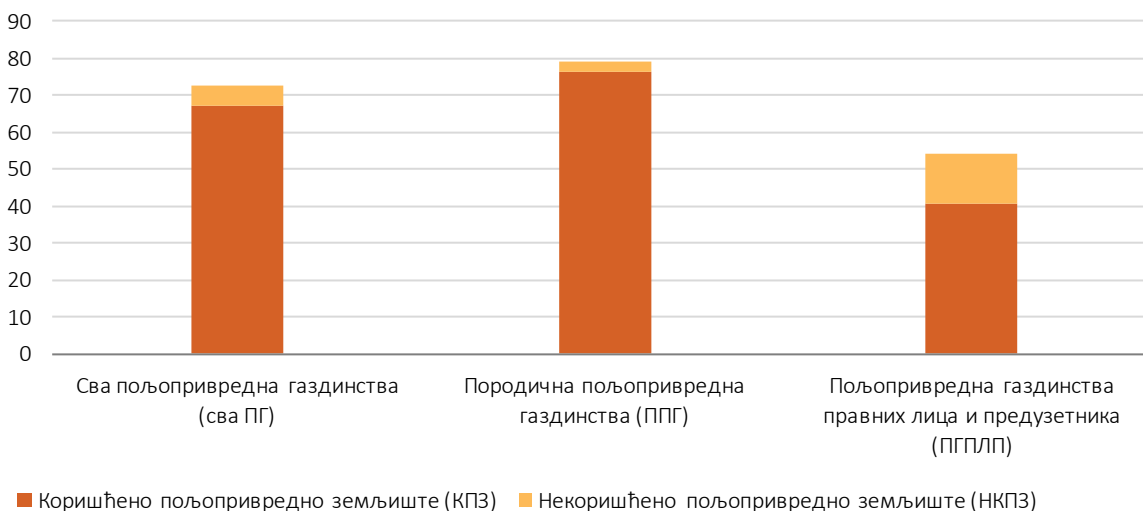
		Расположено земљиште				
		свега	КПЗ	НКПЗ	шумско	остало
Сва пољопривредна газдинства						
Површина	ha	5 178 692	3 475 894	289 953	972 283	440 562
	%	100,00	67,12	5,60	18,77	8,51
Газдинства	број	564 542	559 252	109 115	360 662	492 912
	%	100,00	99,06	19,33	63,89	87,31
Просечно	ha/ПГ	9,17	6,22	2,66	2,70	0,89
	%	100,00	67,75	28,97	29,39	9,74
Породична пољопривредна газдинства						
Површина	ha	3 810 550	2 916 125	103 815	705 567	85 042
	%	100,00	76,53	2,72	18,52	2,23
Газдинства	број	562 895	557 715	108 727	360 320	492 083
	%	100,00	99,08	19,32	64,01	87,42
Просечно	ha/ППГ	6,77	5,23	0,95	1,96	0,17
	%	100,00	77,23	14,11	28,93	2,55
Учешће породичних пољопривредних газдинстава (свега ПГ=100)						
Површина	%	73,58	83,90	35,80	72,57	19,30
Свега ПГ	%	99,71	99,73	99,64	99,91	99,83
Пољопривредна газдинства правних лица и предузетника						
Површина	ha	1 368 142	559 769	186 138	266 716	355 520
	%	100,00	40,91	13,61	19,49	25,99
Газдинства	број	1 647	1 537	388	342	829
	%	100,00	93,32	25,24	88,14	242,40
Просечно	ha/ПГПЛП	830,69	364,20	479,74	779,87	428,85
	%	100,00	43,84	57,75	93,88	51,63
Учешће пољопривредних газдинства правних лица и предузетника (свега ПГ=100)						
Површина	(%)	26,42	16,10	64,20	27,43	80,70
Свега ПГ	(%)	0,29	0,27	0,36	0,09	0,17

Граф. 1.5. Коришћено, некоришћено, шумско и остало земљиште пољопривредних газдинстава

Може се закључити да претежан део расположивог земљишта припада породичним газдинствима (73,58%), а 26,42% правним лицима и предузетницима. Међутим, учешће породичних газдинстава у коришћеном земљишту је 83,90%, а правних лица и предузетника свега 16,10%. Учешће породичних газдинстава у некоришћеном земљишту износи 35,80%, а правних лица и предузетника свега 64,20%. Доминантно је учешће породичних газдинстава и у категорији шумског земљишта (72,57%), а свега 27,43% шумског земљишта поседују правна лица и предузетници.

Граф. 1.6. Однос коришћеног и некоришћеног пољопривредног земљишта по врстама пољопривредних газдинстава

У структури укупног расположивог пољопривредног земљишта свих пољопривредних газдинстава доминира *коришћено пољопривредно земљиште* (67,12%), али је релативно значајно заступљено и *некоришћено пољопривредно земљиште* (5,60%). Целокупна површина некоришћеног пољопривредног земљишта износи 289 953 ha. Коришћено пољопривредно земљиште породичних газдинстава је 83,90 %, а некоришћено 2,72% од укупно расположивог земљишта ППГ. Међутим, коришћено земљиште правних лица и предузетника је свега 40,91%, а некоришћено 13,61%.

Ако се има у виду величина поседа правних лица и предузетника и њихово велико учешће у укупном расположивом земљишту, може се закључити следеће:

1. Правна лица и предузетници чине свега 0,29% од укупног броја пољопривредних газдинстава, али на располагању имају 26,42% од укупно расположивог земљишта; њихово учешће у коришћеном земљишту износи 16,10%, а у некоришћеном земљишту 64,20%.
2. Пољопривредна газдинства правних лица и предузетника су релативно малобројна (1 647), али имају значајну просечну величину поседа (830,69 ха расположивог земљишта по газдинству), просечно 364,2 ха коришћеног и чак 479,74 ха некоришћеног пољопривредног земљишта; 779,87 ха шумског и 428,85 ха осталог земљишта.

Газдинства правних лица и предузетника имају на располагању чак 186 138 ха или 64,20% укупног некоришћеног пољопривредног земљишта у Србији, што указује на потребу детаљне анализе газдовања пољопривредним земљиштем које је у власништву и на коришћењу код ове групе субјеката.

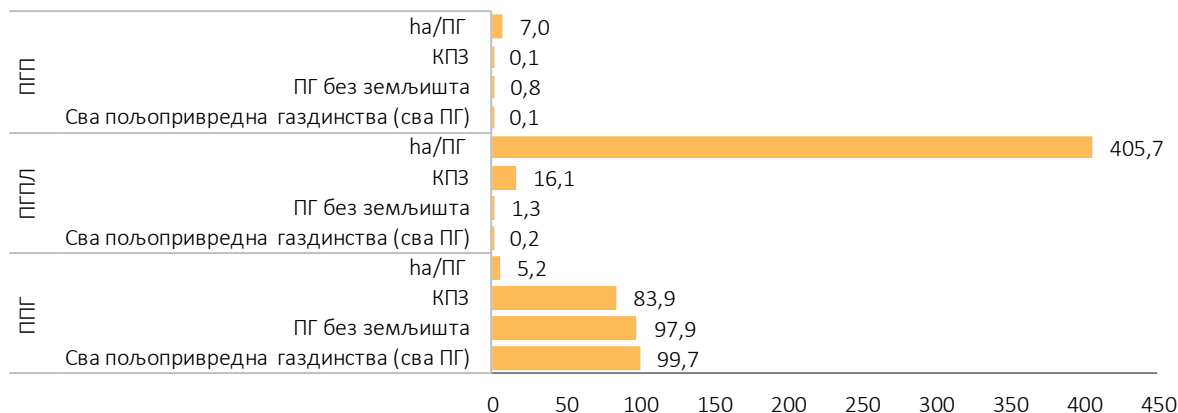
2. Поседовна структура свих пољопривредних газдинстава

Поседовна структура пољопривредних газдинстава у Србији, по Анкети 2018, анализирана је по заступљености појединих поседовних група у укупном броју свих пољопривредних газдинстава и њиховој укупној површини коришћеног пољопривредног земљишта, као и по основним облицима организовања пољопривредних газдинстава (породична газдинства и газдинства правних лица и предузетника).

Табела 2.1. Основни показатељи о броју и величини поседа пољопривредних газдинстава у Републици Србији, 2018.

Газдинства	Сва ПГ		ПГ без земљишта		КПЗ		
	број	%	број	$\Sigma=100$	ха	%	ха/ПГ
ППГ	562 895	99,71	5 180	97,92	2 916 125	83,90	5,18
ПГПЛ	1 375	0,24	70	1,32	557 866	16,05	405,72
ППП	272	0,05	40	0,76	1 903	0,05	7,00
Сва ПГ	564 542	100,00	5 290	100,00	3 475 894	100,00	6,16

Граф. 2.1. Основни показатељи о броју и величини поседа пољопривредних газдинстава у Републици Србији, 2018.

На основу учешћа у укупном броју пописаних пољопривредних газдинстава и укупној површини коришћеног пољопривредног земљишта могу се закључити три основне карактеристике породичних газдинстава и газдинстава правних лица и предузетника:

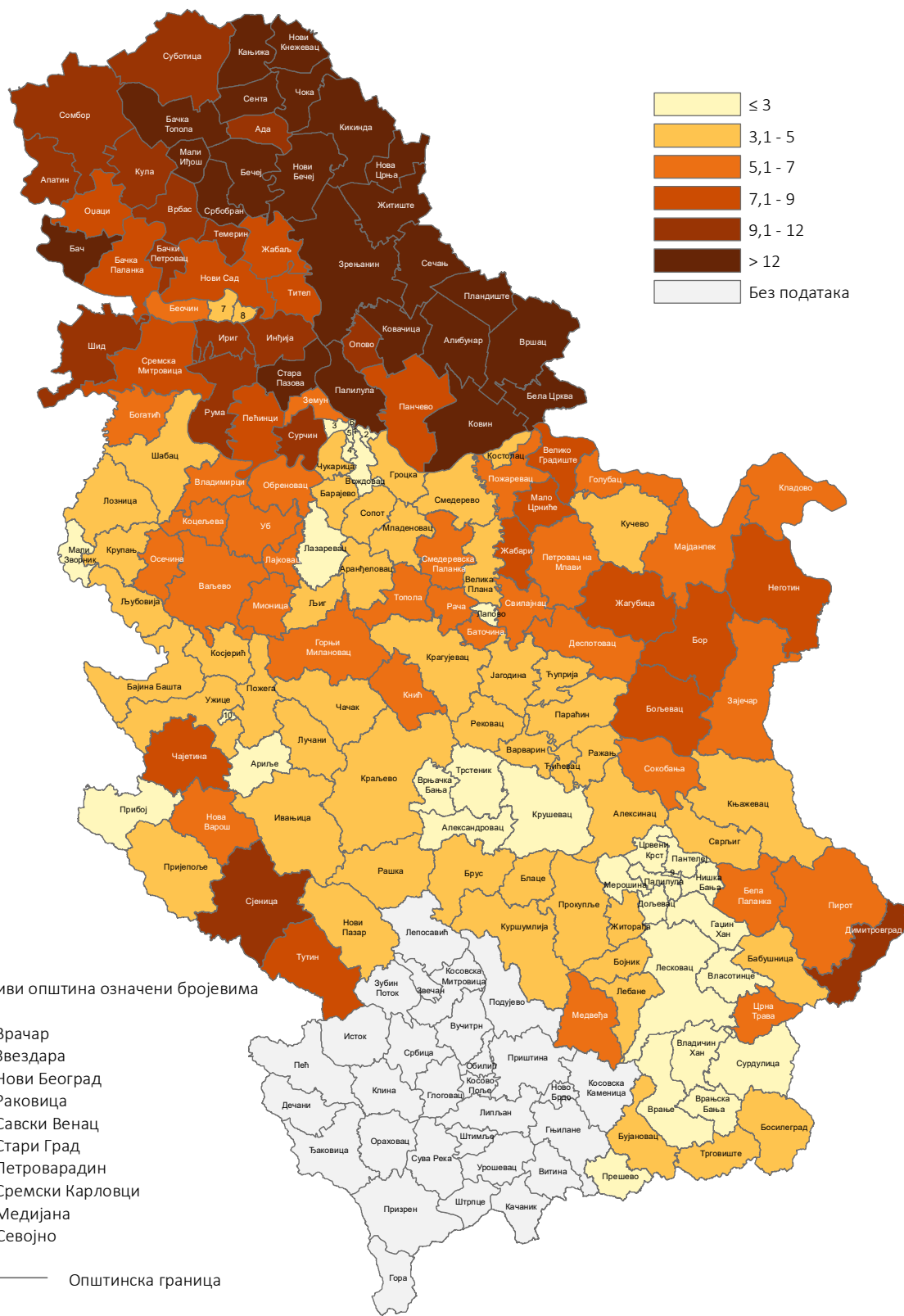
1. породична пољопривредна газдинства доминирају у укупном броју газдинстава (99,71%); мање су доминантна у укупној коришћеној површини земљишта (83,90%), док је просечна површина поседа ове групе газдинстава веома мала (5,18 ha);
2. газдинства правних лица и предузетника су по броју минорна (ПГПЛ 0,24% и ПГП 0,05%), по коришћеном пољопривредном земљишту имају значајније учешће (ПГПЛ 16,05% и ПГП 0,05%), али по просечној површини поседа (ПГПЛ 405,72 ha и ПГП 7 ha) она су важни производно-економски субјекти у пољопривреди Србије и имају значајан утицај на резултате и развој ове делатности;
3. У категорији газдинстава без земљишта 97,92% су ППГ, али је релативно велики број и ППГПЛ (70 и 40).

Ако се имају у виду велике разлике у просечној величини поседа пољопривредних газдинстава, потребна је детаљна анализа поседовне структуре пољопривредних газдинстава на основу базе података Анкете 2018, по величини поседа, за два основна облика организовања пољопривредних газдинстава у Србији – *породична газдинства и газдинства правних лица и предузетника*.

Табела 2.2. Поседовна структура пољопривредних газдинстава у Републици Србији, 2018.

Показатељи	Укупно	Без земље	< 1 ha	1,01-2 ha	2,01-5 ha	5,01-10 ha	10,01-20 ha	20,01-30 ha	30,01-50 ha	50,01-100 ha	>100 ha	
Сва пољопривредна газдинства												
Свега	број	564 542	5290	106 587	110 893	182 253	96 262	40 876	11 072	6 062	3 825	1 422
	%	100,00	0,94	18,88	19,64	32,28	17,05	7,24	1,96	1,07	0,68	0,25
КПЗ	ha	3 475 894	0	58 683	159 904	589 218	665 233	556 201	261 305	228 204	256 164	700 982
	%	100,00	0,00	1,69	4,60	16,95	19,13	16,00	7,52	6,56	7,37	20,16
Породична пољопривредна газдинства												
ППГ	број	562 895	5181	106,431	110,781	182,058	96,134	40,704	10,991	5,978	3,703	934
	%	100,00	0,92	18,91	19,68	32,34	17,08	7,23	1,95	1,06	0,66	0,17
КПЗ	ha	2 916 125	0	58 620	159 751	588 600	664 329	553 875	259 398	224 926	247 291	159 336
	%	100,00	0,00	2,01	5,48	20,19	22,79	19,00	8,90	7,72	8,48	5,47
Учешће породичних пољопривредних газдинстава (сва ПГ=100)												
ППГ	%	99,71	0,92	18,85	19,62	32,25	17,03	7,21	1,95	1,06	0,66	0,17
КПЗ	%	83,84	0,00	1,69	4,59	16,93	19,11	15,93	7,46	6,47	7,11	4,58
Пољопривредна газдинства правних лица и предузетника												
ПГПЛП	број	1647	110	157	112	195	127	173	81	84	122	487
	%	100,00	6,67	9,51	6,78	11,84	7,72	10,48	4,91	5,10	7,43	29,58
КПЗ	ha	559 769	0	63	153	618	904	2 326	1 907	3 278	8 873	541 646
	%	100,00	0,00	0,01	0,03	0,11	0,16	0,42	0,34	0,59	1,59	96,76
Учешће пољопривредних газдинстава правних лица и предузетника (сва ПГ=100)												
ПГПЛП	%	0,29	2,02	0,15	0,10	0,11	0,13	0,42	0,73	1,39	3,20	34,38
КПЗ	%	16,10	0,00	0,11	0,10	0,10	0,14	0,42	0,73	1,44	3,46	77,27

Карта 5. Просечно коришћено пољопривредно земљиште на газдинству по општинама

Резултати показују да постоје видне разлике између *шири њосеговне њодгрупе* свих газдинстава, а огледају се у великој несразмери њихове заступљености у укупном броју газдинстава и укупној површини коришћеног пољопривредног земљишта. Са овог становишта, сва пољопривредна газдинства се могу сврстати у три релативно хомогене групе газдинстава по величини поседа:

1. *Газдинства са мањим њосегом (до 5 ха)* – прва збирна група *беземљаша и малих газдинстава*, коју чине четири поседовне групе („без земље“, „мање од 1 ха“, „1–2 ха“ и „2–5 ха“) у којима је концентрисан доминантни део, чак 71,74% од укупног броја пољопривредних газдинстава Србије, а користе свега 23,24% од укупног коришћеног земљишта;
2. *Газдинства са средњом величином њосега* чине две поседовне групе („5–10 ха“ и „10–20 ха“) и обухватају 24,29% од укупног броја пољопривредних газдинстава, а користе 35,14% од укупног коришћеног земљишта;
3. *Газдинства са већим њосегом* обухвата четири поседовне групе („20–30 ха“, „30–50 ха“, „50–100 ха“, „преко 100 ха“) и чини 3,96% од укупног броја газдинстава, а користе 41,62% од укупног коришћеног пољопривредног земљишта.

Анализа поседовне структуре свих пољопривредних газдинстава према правном статусу газдинстава у Србији указује да су:

- породична пољопривредна газдинства доминантна у укупном броју газдинстава (99,71%) и, на нешто нижем нивоу, у укупном коришћеном пољопривредном земљишту (83,84%). У групи *Газдинства са мањим њосегом (до 5 ха)* породична пољопривредна газдинства заузимају 70,95% од укупног броја ППГ, а њихово учешће у коришћеном пољопривредном земљишту ППГ износи свега 27,67%. Овај резултат говори о великој уситњености поседа породичних пољопривредних газдинстава. У групи *Газдинства са средњом величином њосега (5–20 ха)* налази се 24,31% од укупног броја породичних пољопривредних газдинстава, а њихово учешће у коришћеном пољопривредном земљишту ППГ износи 41,77%. У групи *Газдинства са већим њосегом (преко 20 ха)* свега је 3,84% породичних пољопривредних газдинстава, а њихово учешће у коришћеном пољопривредном земљишту ППГ износи 30,57%. Дакле, број великих породичних пољопривредних газдинстава је мали, али она користе трећину земљишта ППГ;
- газдинства правних лица и предузетника по броју представљају малу групу газдинстава (свега 1 647 газдинстава или 0,29% укупног броја пољопривредних газдинстава), али имају знатно веће учешће у укупном коришћеном пољопривредном земљишту (16,10%) и доминантна су категорија по броју газдинстава и коришћеном пољопривредном земљишту у две групе газдинстава са већим поседима (преко 20 ха и преко 100 ха). У групи *Газдинства са мањим њосегом (до 5 ха)* газдинства правних лица и предузетника чине 0,12% од укупног броја газдинстава у овој групи, а њихово учешће у коришћеном пољопривредном земљишту износи свега 0,11%. У групи *Газдинства са средњом величином њосега (5–20 ха)* газдинства правних лица и предузетника чине 0,22%, а њихово учешће у коришћеном пољопривредном земљишту у овој групи је свега 0,26%. У групи *Газдинства са већим њосегом (преко 20 ха)* газдинства правних лица и предузетника чине 3,58%, а њихово учешће у коришћеном пољопривредном земљишту износи чак 38,41%. Међутим, у категорији поседа већег од 100 ха је 29,57% од укупног броја газдинстава правних лица и предузетника ППГЛП и она користе 96,76% земљишта ове групе газдинстава.

Поседовна структура пољопривредних газдинстава приказана у овом делу публикације садржи резултате анализе за два основна облика организовања газдинстава (*породична пољопривредна газдинства* и *правна лица и предузетници*) у Србији и по регионима.

А. Регионална анализа поседовне структуре породичних пољопривредних газдинстава

Регионална анализа поседовне структуре породичних пољопривредних газдинстава указује на значајне разлике поседовне структуре у четири статистичка региона у Србији, које се огледају у следећим констатацијама:

- Београдски регион је најмање заступљен и у броју газдинстава (5,32%) и у коришћеном пољопривредном земљишту свих породичних пољопривредних газдинстава у Србији (свега 4,08%);

- Регион Војводине је на трећем месту по заступљености у броју породичних газдинстава (22,42%), али је најзаступљенији у укупно коришћеном пољопривредном земљишту ППГ (40,07%) – што га чини и производно најзначајнијим аграрним регионом у Србији;
- Регион Шумадије и Западне Србије је најзаступљенији у укупном броју породичних пољопривредних газдинстава (43,03%), али је на другом месту по укупно коришћеном пољопривредном земљишту породичних газдинстава у Србији (33,79%);
- Регион Јужне и Источне Србије је на другом месту по учешћу у броју породичних газдинстава (29,23%), а на трећем месту по учешћу у укупно коришћеном пољопривредном земљишту породичних газдинстава у Србији (22,07%).

Табела 2.3. Поседовна структура породичних пољопривредних газдинстава у Републици Србији по регионима

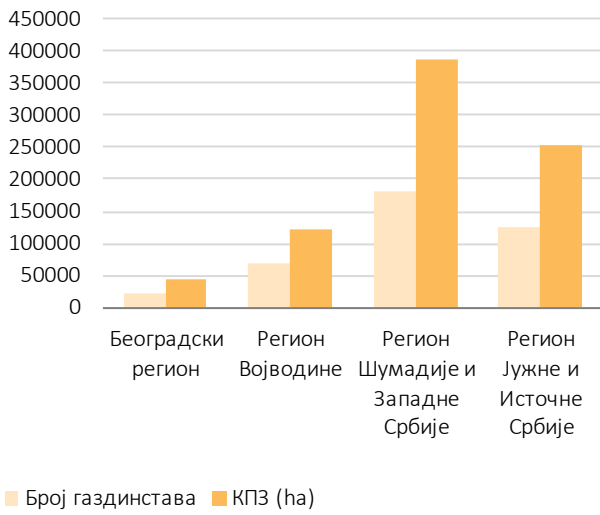
Показатељи		Укупно	Без земље	< 5 ha	5,01-20 ha	>20 ha
Република Србија						
Сва ППГ	број	562 895	5 180	399 271	136 838	21 606
	%	100,00	0,92	70,93	24,31	3,84
КПЗ	ha	2 916 125	0	806 971	1 218 203	890 951
	%	100,00	0	27,67	41,77	30,55
Београдски регион						
ППГ	број	29 949	265	23 069	6 035	580
	%	100,00	0,88	77,03	20,15	1,94
КПЗ	ha	118 872	0	45 131	51 237	22 504
	%	100,00	0,00	37,97	43,10	18,93
Учешће Београдског региона (РС=100)						
Сва ППГ	%	5,32	5,12	5,78	4,41	2,68
КПЗ	%	4,08	0,00	5,59	4,21	2,53
Регион Војводине						
ППГ	број	126 189	3 128	70 140	37 813	15 106
	%	100,00	2,48	55,58	29,97	11,97
КПЗ	ha	1 168 428	0	122 094	382 918	663 416
	%	100,00	0,00	10,45	32,77	56,78

Табела 2.3. Поседовна структура породичних пољопривредних газдинстава у Републици Србији по регионима (наставак)

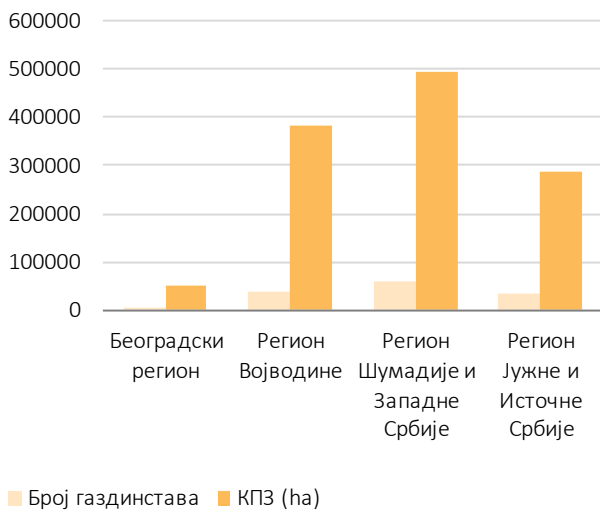
Показатељи		Укупно	Без земље	< 5 ha	5,01-20 ha	>20 ha
Учешће Региона Војводине (РС=100)						
Сва ППГ	%	22,42	60,39	17,57	27,63	69,92
КПЗ	%	40,07	0,00	15,13	31,43	74,46
Регион Шумадије и Западне Србије						
ППГ	број	242 224	740	179 730	58 533	3 221
	%	100,00	0,31	74,20	24,16	1,33
КПЗ	ha	985 301	0	386 710	495 038	103 553
	%	100,00	0,00	39,25	50,24	10,51
Учешће Региона Шумадије и Западне Србије (РС = 100)						
Сва ППГ	%	43,03	14,29	45,01	42,78	14,91
КПЗ	%	33,79	0	47,92	40,64	11,62
Регион Јужне и Источне Србије						
ППГ	број	164 533	1 047	126 331	34 456	2 699
	%	100,00	0,64	76,78	20,94	1,64
КПЗ	ha	643 525	0	253 035	289 012	101 478
	%	100,00	0,00	39,32	44,91	15,77
Учешће Региона Јужне и Источне Србије (РС=100)						
Сва ППГ	%	29,23	20,21	31,64	25,18	12,49
КПЗ	%	22,07	0,00	31,36	23,72	11,39
Регион Косово и Метохија						

Граф. 2.3. Поседовна структура породичних пољопривредних газдинстава по регионима

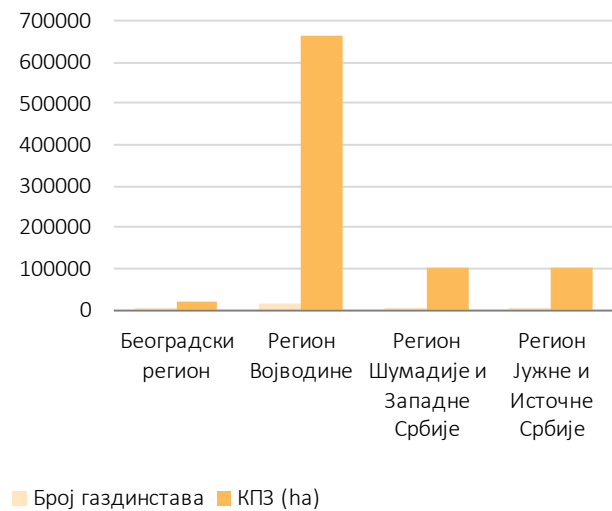
Газдинства са поседом до 5 ha (мања)

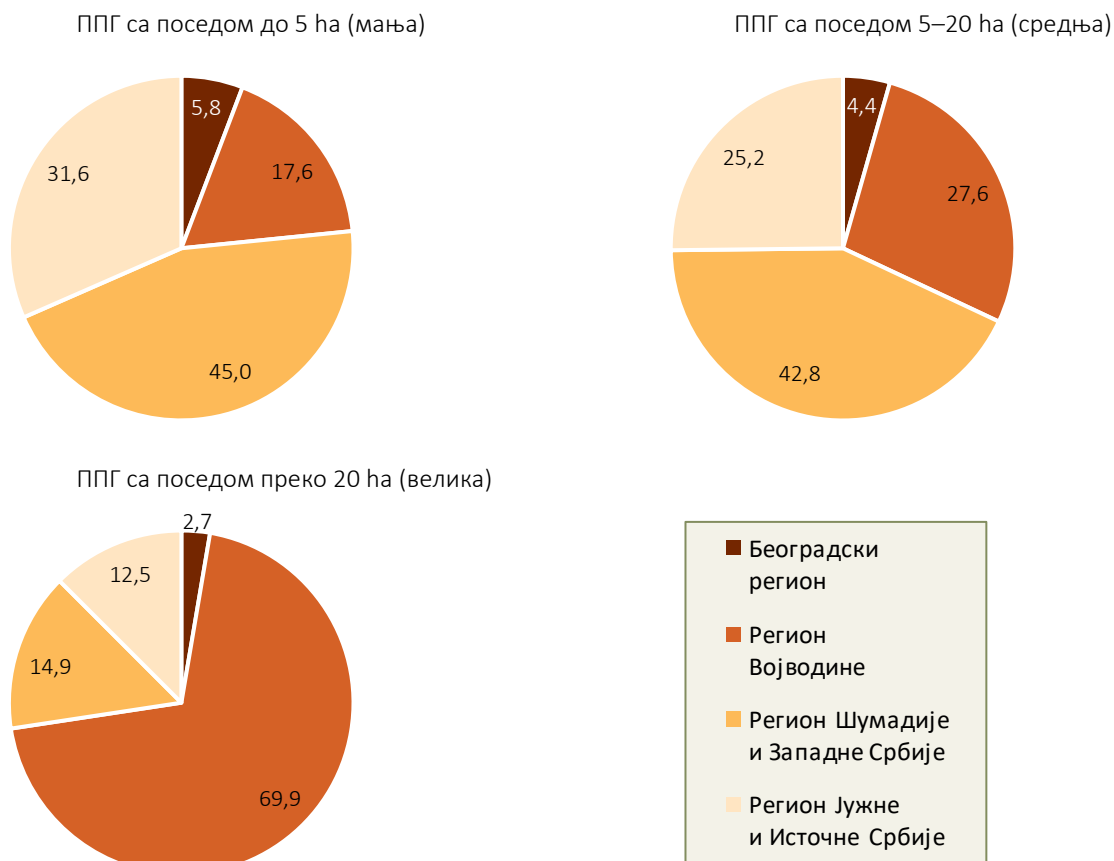
Газдинства са поседом 5–20 ha (средња)

Газдинства са поседом преко 20 ha (велика)

Граф. 2.3а. Поседовна структура породичних пољопривредних газдинстава по регионима (%)

Анализа поседовне структуре у четири статистичка региона, према учешћу раније дефинисане три збирне групе породичних газдинстава – *мала* („мање од 5 ha“), *средња* („5–20 ha“) и *велика* („више од 20 ha“) указује на одређене регионалне разлике, и то:

- у Београдском региону најзаступљенија је збирна група малих газдинстава (77,03% ППГ овог региона и 37,97% КПЗ), затим следе средња газдинства (20,15% ППГ и 43,10% КПЗ), док су велика газдинства најмање заступљена (1,94% ППГ и 18,93% КПЗ). У овом региону је 265 ППГ без земљишта;
- у Региону Војводине мала газдинства су доминантна по броју, али са најмање коришћеног пољопривредног земљишта (55,58% ППГ овог региона и 10,45% КПЗ региона), док су средња газдинства на позицији која одговара њиховом називу (29,96% ППГ и 32,77% КПЗ). Мала група великих ППГ (11,97% ППГ) доминира у коришћеном пољопривредном земљишту (56,78% КПЗ овог региона). Без земље у овом региону је 2,48% или 3 128 ППГ;
- и у Региону Шумадије и Западне Србије мала газдинства су доминантна по броју и значајна по коришћеном пољопривредном земљишту (74,20% ППГ овог региона и 39,25% КПЗ), средња су значајна по броју и најзначајнија по коришћеном земљишту (24,16% ППГ и 50,24% КПЗ), а велика су најмање заступљена по оба показатеља који детерминишу поседовну структуру (1,33% ППГ и 10,51% КПЗ). Без земље у овом региону је 0,31% или 740 ППГ;

- у Региону Јужне и Источне Србије мала газдинства чине 76,78% укупног броја ППГ и имају на располагању 39,32% КПЗ, средња газдинства чине 20,94% ППГ и имају на располагању 44,91% КПЗ, док велика газдинства чине преосталих 1,64% ППГ и имају на располагању 15,77% КПЗ. Без земље у овом региону је 0,64% или 1 047 ППГ.

Највеће учешће породичних газдинстава без земљишта је у Региону Војводине (2,48%), а најмање у Региону Шумадије и Западне Србије (0,31%).

Породична газдинства већа од 20 ха су доминантна у Региону Војводине (69,91% од укупног броја газдинстава ове величине у Републици Србији) и користе 74,46% земљишта у групи већих поседа (газдинства са поседом преко 20 ха). Заступљеност поседа ППГ већих од 20 ха у Београдском региону износи 2,68%, у Региону Шумадије и Западне Србије 14,91%, а у Региону Јужне и Источне Србије 12,49% од газдинстава ове групе.

Највећи део ППГ са поседом до 5 ха и ППГ са поседом средње величине (5–20 ха) смештен је у Региону Шумадије и Западне Србије (преко 45%). У Региону Јужне и Источне Србије доминантна су ППГ са поседом до 5 ха (31,64%), а газдинства са поседом преко 20 ха имају готово занемариво учешће у укупном броју ППГ.

Општи закључак регионалне анализе поседовне структуре између збирних група породичних пољопривредних газдинстава у Србији јесте:

1. мала газдинства („до 5 ха“) доминантна су у укупном броју породичних газдинстава у сва четири статистичка региона (између 55,58% у Региону Војводине и 77,03% у Београдском региону), а на другом месту су по заступљености у укупно коришћеном пољопривредном земљишту у свим регионима (37,97% у Београдском региону и 39,32% у Региону Јужне и Источне Србије), док у Региону Шумадије и Западне Србије ова група ППГ користи 39,25% од укупног КПЗ региона, а у Региону Војводине имају најмање учешће у коришћеном пољопривредном земљишту (10,45%);
2. велика газдинства („преко 20 ха“) најмање су заступљена у укупном броју породичних пољопривредних газдинстава у сва четири региона (између 1,33% у Региону Шумадије и Западне Србије до 11,97% у Региону Војводине); најмање су заступљена у коришћеном пољопривредном земљишту у три региона (између 10,51% у Региону Шумадије и Западне Србије и 18,93% у Београдском региону), док су у Региону Војводине и доминантна група у коришћеном пољопривредном земљишту – користе 56,78% КПЗ региона.
3. средња газдинства („5–20 ха“) налазе се између малих и великих по заступљености у броју породичних газдинстава у сва четири региона (између 20,15% у Београдском региону и 29,97% у Региону Војводине); заступљеност у коришћеном пољопривредном земљишту је 32,77% у Региону Војводине и 44,91% у Региону Јужне и Источне Србије, а у Региону Шумадије и Западне Србије су најзаступљенија, са 50,24% коришћеног пољопривредног земљишта.

Б. Регионална анализа поседовне структуре пољопривредних газдинстава правних лица и предузетника

У групи газдинстава правних лица и предузетника, по Анкети 2018, свега је 1 647 газдинстава или 0,29% од укупно 564 542 пољопривредна газдинства, која су на располагању имала 559 769 ха или 16,10% укупно коришћеног пољопривредног земљишта у Србији. Основне карактеристике анализе заступљености газдинстава правних лица и предузетника у укупном броју газдинстава и у укупној површини коришћеног пољопривредног земљишта свих пољопривредних газдинстава (и ППГ и ПЛП) у Србији 2018. јесу:

- релативно велика заступљеност газдинстава „без земље“ – 6,62%;
- *газдинства са већим поседом (преко 20 ха)* најзаступљенија су и чине 46,99% од укупног броја ППГЛП, а имају на располагању 99,27% укупно коришћеног пољопривредног земљишта свих правних лица и предузетника;
- изражене разлике у просечној површини коришћеног пољопривредног земљишта по газдинству.

Дистрибуција газдинстава свих правних лица и предузетника и њиховог коришћеног пољопривредног земљишта по регионима у Србији упућује на следеће констатације:

- Регион Војводине је најзаступљенији по броју газдинстава (883 газдинстава или 53,61% ПГПЛП) и доминантан у коришћеном пољопривредном земљишту ове групе газдинстава (405 938 ha или чак 72,52% КПЗ ПЛП);
- Регион Шумадије и Западне Србије је на другом месту по заступљености у броју газдинстава (412 газдинстава или 25,01% ПГПЛП), али и на трећем месту по коришћеном пољопривредном земљишту ове групе газдинстава (50 697 ha или 9,05% КПЗ ПЛП);
- Регион Јужне и Источне Србије је на трећем месту по заступљености у броју газдинстава (269 газдинстава или 16,33% ПГПЛП), али и бољем, другом месту по коришћеном пољопривредном земљишту ове групе газдинстава (76 472 ha или 13,66% КПЗ ПГПЛП); док је
- Београдски регион најмање заступљен, са свега 83 газдинстава или 5,04% ПГПЛП, и има на располагању 26 661 ha или 4,76% укупно КПЗ ПЛП (табела 2.4).

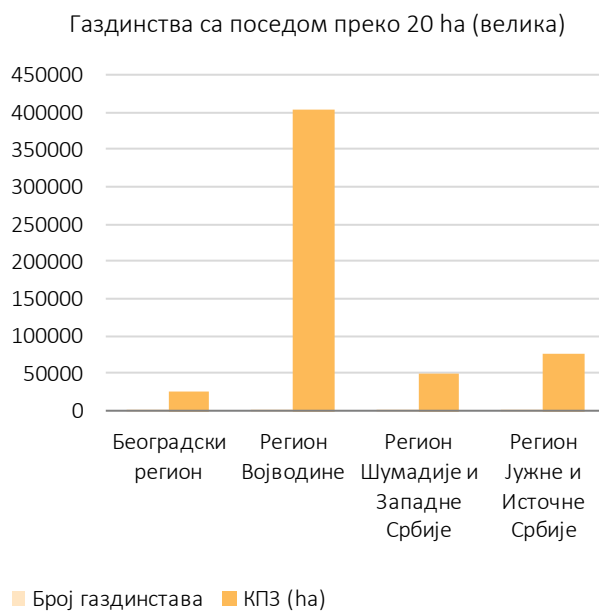
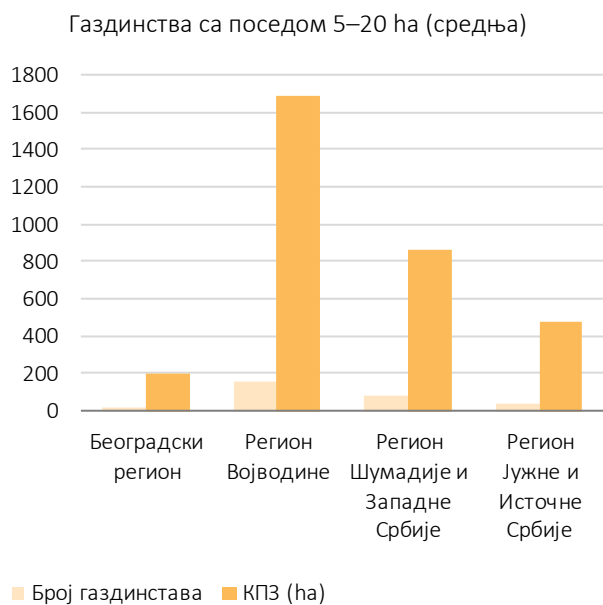
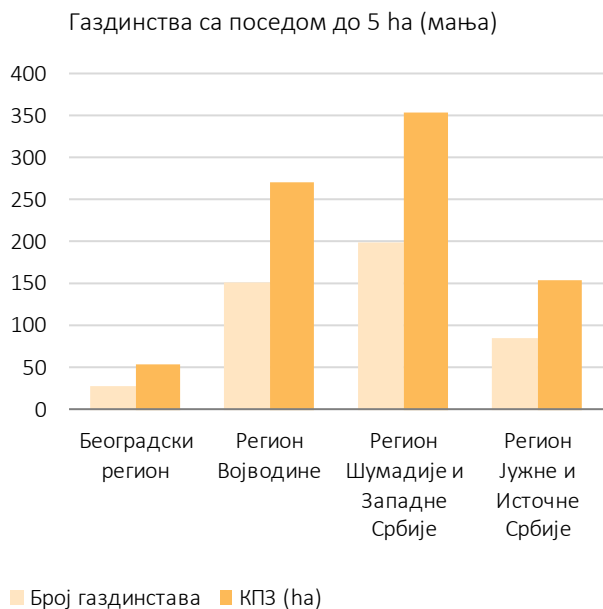
Табела 2.4. Поседовна структура газдинстава правних лица и предузетника у Републици Србији по регионима

Показатељи		Укупно	Без земље	< 5 ha	5,01-20 ha	>20 ha
Република Србија						
Сва ПГПЛП	број	1 647	109	464	300	774
	%	100,00	6,62	28,17	18,21	46,99
КПЗ	ha	559 769	0	834	3230	555 705
	%	100,00	0	0,15	0,58	99,27
Београдски регион						
ПГПЛП	број	83	6	27	18	32
	%	100,00	7,23	32,53	21,69	38,55
КПЗ	ha	26 661	0	55	198	26 408
	%	100,00	0,00	0,21	0,74	99,05
Учешће Београдског региона (РС=100)						
Сва ПГПЛП	%	5,04	5,50	5,82	6,00	4,13
КПЗ	%	4,76	0,00	6,59	6,13	4,75
Регион Војводине						
ПГПЛП	број	883	45	151	153	534
	%	100,00	5,10	17,10	17,33	60,48
КПЗ	ha	405 938	0	271	1686	403 981
	%	100,00	0,00	0,07	0,42	99,52

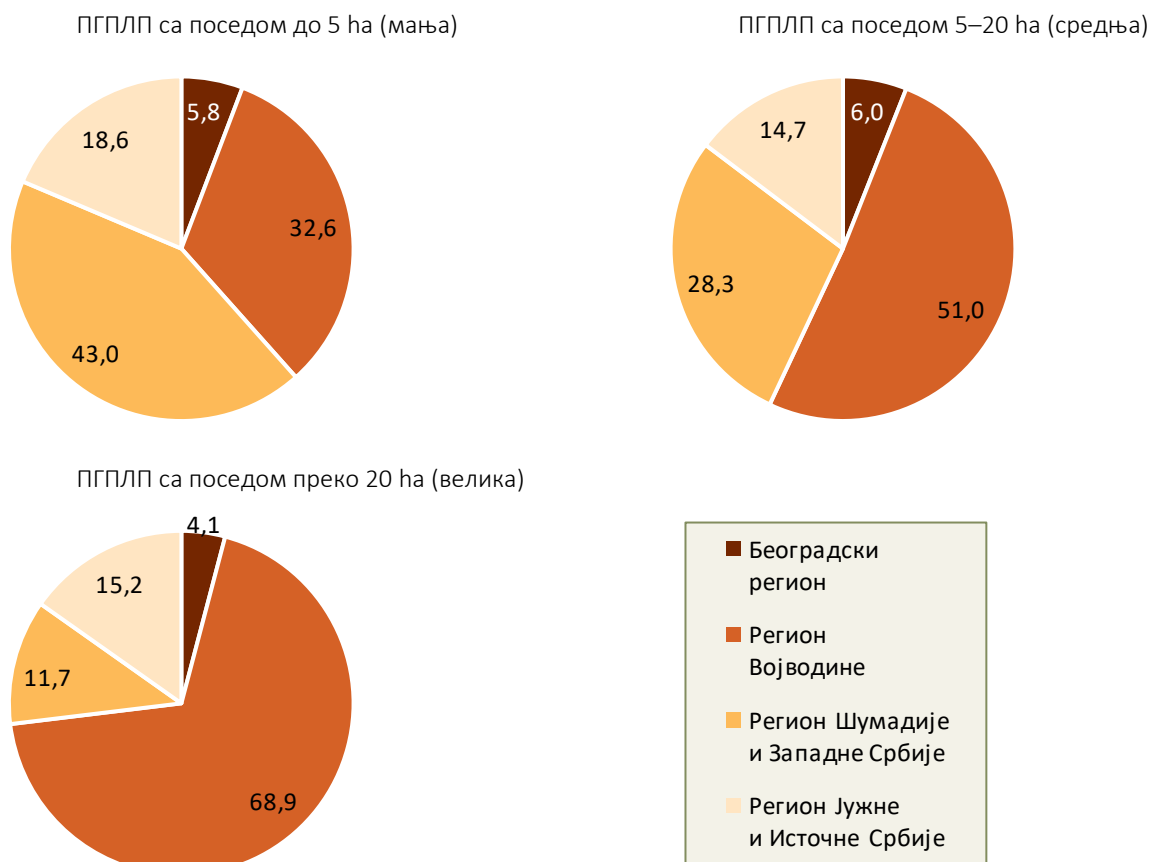
Табела 2.4. Поседовна структура газдинстава правних лица и предузетника
у Републици Србији по регионима (наставак)

Показатељи		Укупно	Без земље	< 5 ha	5,01-20 ha	>20 ha
Учешће Региона Војводине (РС=100)						
Сва ПГП/ЛП	%	53,61	41,28	32,54	51,00	68,99
КПЗ	%	72,52	0,00	32,49	52,20	72,70
Регион Шумадије и Западне Србије						
ПГП/ЛП	број	412	37	199	85	91
	%	100,00	9,02	48,23	20,69	22,05
КПЗ	ha	50 697	0	355	863	49 479
	%	100,00	0,00	0,70	1,70	97,60
Учешће Региона Шумадије и Западне Србије (РС = 100)						
Сва ПГП/ЛП	%	25,02	33,94	42,89	28,33	11,76
КПЗ	%	9,06	0,00	42,57	26,72	8,90
Регион Јужне и Источне Србије						
ПГП/ЛП	број	269	21	86	44	118
	%	100,00	7,95	31,82	16,22	44,01
КПЗ	ha	76 472	0	153	482	75 837
	%	100,00	0,00	0,20	0,63	99,17
Учешће Региона Јужне и Источне Србије (РС=100)						
Сва ПГП/ЛП	%	16,34	20,01	18,48	14,56	15,24
КПЗ	%	13,61	0,00	18,36	14,92	13,60
Регион Косово и Метохија						

Граф. 2.4. Поседовна структура пољопривредних газдинстава правних лица и предузетника по регионима

Граф. 2.4а. Поседовна структура пољопривредних газдинстава правних лица и предузетника по регионима (%)

Од укупно пописаних ПГПЛП (1 647) без земље је 109 ПГПЛП или 6,62%, што је у односу на укупан број пољопривредних газдинстава значајан проценат (у Региону Јужне и Источне Србије 20,01%, а у Региону Шумадије и Западне Србије 33,94% од укупног броја ПГПЛП без земље). У свим регионима ПГПЛП са поседом већим од 20 ha користе највећи део земљишта којом располаже ова група газдинстава.

Анализа поседовне структуре газдинстава правних лица и предузетника у четири статистичка региона у Србији, према заступљености три збирне групе газдинстава са одређеном величином поседа, указује на следеће регионалне разлике:

- мала газдинства доминирају у укупном броју газдинстава, а минорна су у укупно коришћеном пољопривредном земљишту газдинстава правних лица и предузетника у три региона – Београдском (32,53% ПГПЛП овог региона и 0,21% КПЗ ПЛП), у Региону Шумадије и Западне Србије (48,23% ПГПЛП овог региона и 0,70% КПЗ ПЛП региона) и Јужној и Источној Србији (31,82% ПГПЛП и 0,20% КПЗ ПЛП), док су у Региону Војводине најзаступљенија у броју газдинстава (17,10% ПГПЛП) а најмање заступљена по коришћеном пољопривредном земљишту (0,07% КПЗ ПЛП овог региона);

- велика газдинства доминирају у укупно коришћеном пољопривредном земљишту и различито су заступљена у укупном броју газдинстава правних лица и предузетника у сва четири статистичка региона – у Београдском ова група чини 38,55% газдинстава ПЛП региона и 99,05% КПЗ ПЛП региона, у Војводини ова група је 60,48% газдинстава ПЛП и 99,52% КПЗ ПЛП региона, у Шумадији и Западној Србији чине 22,05% газдинстава ПЛП и 97,60% КПЗ ПЛП, а у Јужној и Источној Србији 44,01% газдинстава ПЛП и 99,17% КПЗ ПЛП овог региона;
- средња газдинства су релативно више заступљена у укупном броју, а минорно у укупно коришћеном пољопривредном земљишту газдинстава правних лица и предузетника у сва четири статистичка региона – у Београдском региону ова група газдинстава чини 21,69% газдинстава ПЛП и користи 0,74% КПЗ ПЛП овог региона; у Региону Војводине 17,33% је средња група газдинстава ПЛП и користе 0,42% КПЗ ПЛП овог региона; у Региону Шумадије и Западне Србије 20,69% газдинстава ПЛП је ова група газдинства и користе 1,70% КПЗ ПЛП овог региона, у Региону Јужне и Источне Србије ова група чини 16,22% газдинстава ПЛП и користи 0,63% КПЗ ПЛП овог региона.

Може се закључити да пољопривреду Србије карактерише доминантан број ППГ у односу на ПГПЛП. Просечна величина поседа је мала (*6,16 ha/ПГ; 5,18 ha/ППГ и 405,72 ha/ПГПЛП – табела 2.1*). У категорији ППГ доминирају ППГ са поседом мањим од 5 ha, а у категорији ПГПЛП најзаступљенији су субјекти са поседом већим од 20 ha. Ова поседовна група и користи највећи део земљишта у свим посматраним регионима.

Евидентна је супротност између најмање и највеће поседовне групе газдинстава и њихове заступљености у укупном броју пољопривредних газдинстава ПГ и у укупној површини коришћеног пољопривредног земљишта КПЗ.

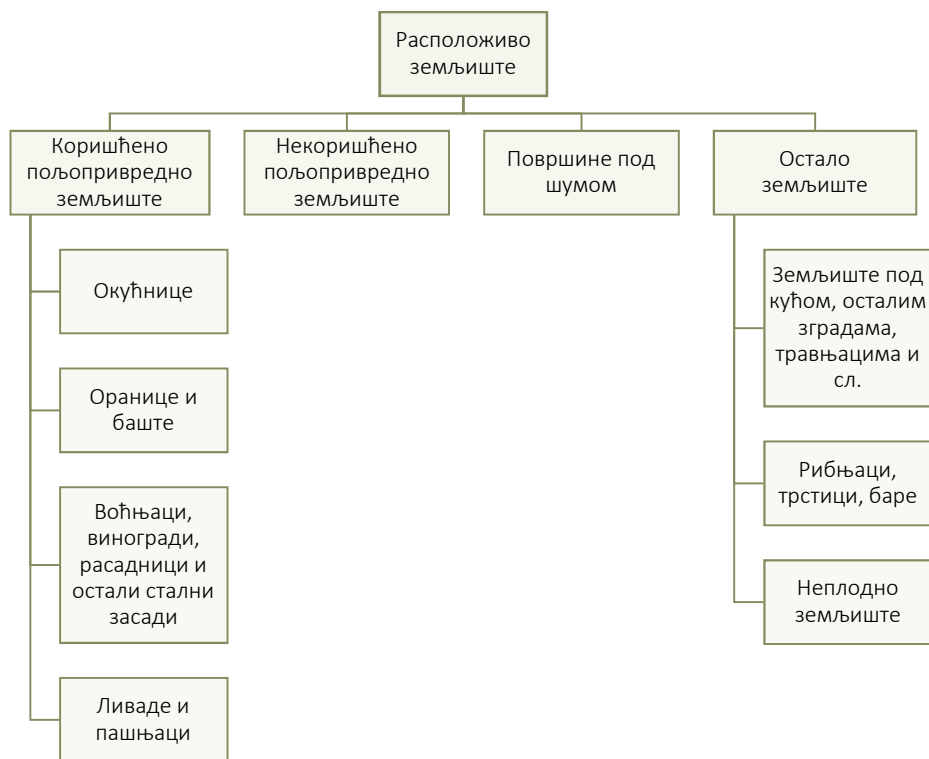
3. Структура коришћеног пољопривредног земљишта

У циљу детаљнијег приказивања *катеџорија и начина коришћења земљишта*, расположиво земљиште је дефинисано као „коришћено пољопривредно земљиште (пољопривредно земљиште на окућници, оранице и баште, вишегодишњи засади, ливаде и пашњаци), некоришћено пољопривредно земљиште, површине под шумом и остало земљиште (земљиште под зградама, путевима, двориштима; рибњацима, трстицима, барама; стеновитим површинама – камењарима и другим површинама неподобним за пољопривредну производњу)“.

Коришћено пољопривредно земљиште је површина пољопривредног земљишта које се користи (окућнице, оранице – укључујући угаре; вишегодишњи засади – виногради, воћњаци, расадници; ливаде и пашњаци). Представља збир површина пољопривредног земљишта у власништву, пољопривредног земљишта узетог у закуп умањеног за површине пољопривредног земљишта које су дате у закуп.

Некоришћено пољопривредно земљиште представља пољопривредну површину којом је располагало дотично газдинство на дан критичног момента, али која се у посматраној пољопривредној години није користила из економских, социјалних или других разлога (нпр. поплављено земљиште). Ово земљиште се може поново вратити у процес обраде.

Слика 3. Распоживо земљиште по категоријама и начину коришћења земљишта

Коришћено пољопривредно земљиште – укупно представља збир коришћених површина: окућница, ораница и башта, ливада и пашњака и вишегодишњих засада.

Окућница је пољопривредна површина на којој се гаје пољопривредни производи намењени за сопствену потрошњу чланова газдинства, при чему газдинство може повремено да продаје вишак производа са окућнице. Обично је одвојена од остале пољопривредне површине и најчешће се налази поред куће. Ове површине су одређене за узгој усева (поврћа, кромпира, воћа и винове лозе) намењених за потрошњу у домаћинству и углавном нису намењени за продају. Овде нису укључене површине за одмор (паркови, травњаци) ни површине које се користе за производњу сточне хране. Правна лица/предузетници такође су дали податак о површини на којој гаје производе намењене за потрошњу својих запослених, односно својих чланова (затвори, манастири, школе и сл.).

Оранице и баште представљају површину земљишта које је у периоду посматране пољопривредне године редовно обрађивано, а усеви су сејани/сађени по утврђеном реду (плодореду), укључујући земљиште под вишегодишњим усевима на ораницама, као и земљиште на одмору (угари). *Оранице и баште* су површине које су у посматраној пољопривредној години биле под: житима, махунаркама (за суво зрно), кромпиром, шећерном репом, индустријским биљем, поврћем, бостаном и јагодама, цвећем и украсним биљем, крмним биљем, семенским и садним материјалом, осталим усевима на ораницама и баштама, и угарима.

Оранице и баште које у посматраном периоду нису биле коришћене из економских, социјалних и других разлога спадају у некоришћено пољопривредно земљиште. Такође, уколико су се површине ораница и башта користиле пет и више година за кошење сена или испашу стоке, без обзира на то да ли су засејане или су остављене да се саме затраве (запарложе), обухваћене су као некоришћено пољопривредно земљиште.

Угари су површине ораница и башта које се у периоду посматране пољопривредне године нису користиле за пољопривредну производњу, већ су остављене „на одмору“ годину дана, и улазе у плодоред (црни и зелени угар). Под црним угаром подразумева се само заорана површина, а под зеленим угаром површина која је заорана и засејана усевима за зелено ђубриво (детелина, лупина и сл.). Угари и друге незасејане оранице и баште су површине

које су укључене у плодоред, са којих се не добија принос у току године (угари) и које из одређених разлога (поплаве, недостатак воде и слично) нису засејане.

Ливаде и пашњаци су површине које се користе за кошење или испашу стоке пет и више година или за производњу енергије. Ливаде и пашњаке чини збир површина *ливада* и *пашњака*, а пашњаке чине *пашњаци (без пашњака за оскудну испашу)* и *пашњаци за оскудну испашу*.

Вишегодишњи засади представљају засаде воћа и бобичастог воћа, винограда, расадника и осталих засада (нпр. засади новогодишњих јелки) који се не узгајају у систему плодореда. Заузимају земљиште током дужег периода и дају приносе током више година. Ова категорија обухвата и површине под стаблима која су првобитно засађена ради производње дрвета, али се систематски годишње користе (беру се плодови) пре сече (нпр. стабла трешања, кестена итд.). Вишегодишње засаде чини збир површина *воћњака (и површина њог бобичастим воћем)*, *винограда*, *расадника* и *осталих вишегодишњих засада - на отвореном и у заштићеном њросџору*;

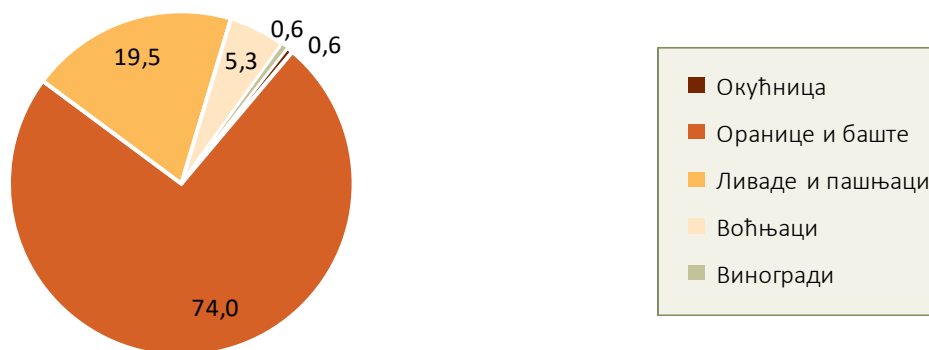
Укупно коришћеног пољопривредног земљишта у Републици Србији је 3 475 894 ха.

- Оранице и баште доминирају у укупном коришћеном пољопривредном земљишту (73,98%), а од укупног броја пољопривредних газдинстава 87,82% располаже овом категоријом земљишта. Просечна површина ораница и башта по газдинству у Србији износи 5,24 ха/ПГ.
- Ливаде и пашњаци су на другом месту по заступљености у укупном коришћеном пољопривредном земљишту са 676 724 ха и чине 19,47% КПЗ. Од укупног броја пољопривредних газдинстава 44,13% располаже ливадама и пашњацима, а просечна површина је 2,74 ха/ПГ.
- Вишегодишњи засади су трећа категорија по заступљености КПЗ. Воћњаци чине 5,26% КПЗ или 182 923 ха, а 48,44% газдинстава располаже воћњацима. Просечна површина воћњака износи 0,68 ха/ПГ. Под виноградима је 20 466 ха или 0,59% КПЗ, а 10,77% пољопривредних газдинстава располаже виноградима. Просечна површина винограда износи 0,34 ха/ПГ. Расадници чине 1 336 ха или 0,04% од укупног КПЗ, а просечан посед ове категорије је 1,03 ха/ПГ.
- Окућнице чине 22 126 ха или 0,64% КПЗ; чак 63,72% газдинстава располаже овом категоријом земљишта, а просечна површина је 0,06 ха/ПГ.

Табела 3.1. Структура КПЗ у Републици Србији по групама пољопривредних газдинстава, 2018.

Показатељи	Коришћено пољопривредно земљиште								
	укупно	окућница	оранице и баште	ливаде и пашњаци	вишегодишњи засади				
					воћњаци	виногради	расадници	остало	
КПЗ	ха	3 475 894	22 126	2 571 580	676 724	182 923	20 466	1 336	739
	%	100,00	0,64	73,98	19,47	5,26	0,59	0,04	0,02
Сва ПГ	број	559 252	356 360	491 125	246 774	270 890	60 228	1 295	797
	%	100,00	63,72	87,82	44,13	48,44	10,77	0,23	0,14
ха/сва ПГ		6,22	0,06	5,24	2,74	0,68	0,34	1,03	0,93

Граф. 3.1. Структура КПЗ у Републици Србији, 2018.

Регионална анализа коришћеног пољопривредног земљишта у Србији указује на значајне разлике између четири статистичка региона:

- највеће површине укупно коришћеног пољопривредног земљишта су у аграрно најзначајнијем Региону Војводине (1 574 366 ха или 45,29%), на другом месту је Регион Шумадије и Западне Србије (1 035 998 ха или 30,32%), иза кога следи Регион Јужне и Источне Србије (719 997 ха или 20,71%), док је Београдски регион са најмање коришћеног пољопривредног земљишта (145 533 ха или свега 4,18%);
- исти је редослед заступљености региона и у укупној ораничној површини. У Региону Војводине ораничне површине износе 1 433 30 ха или 55,73% од укупних ораничних површина, у Региону Шумадије и Западне Србије 565 616 ха или 21,99% ораница, у Региону Јужне и Источне Србије 460 046 ха или 17,89%, док је Београдски регион најмање заступљен, са 112 787 ха или свега 4,38% од укупне површине ораница;
- Међутим, трајни засади су заступљенији у брдским регионима, погодним за воћњаке и винограде, и међу њима доминира Регион Шумадије и Западне Србије (106 708 ха или 51,93%), затим следи Регион Јужне и Источне Србије (58 588 ха или 28,51%), као и два мање заступљена региона – Регион Војводине (24 995 ха или 12,16%) и Београдски регион (15 173 ха или 7,38%);
- Редослед региона по заступљености површина ливада и пашњака је исти као и за трајне засаде – доминира брдско-планински Регион Шумадије и Западне Србије (352 548 ха или 52,09%) и Регион Јужне и Источне Србије (195 838 ха или 28,94%), а мање заступљени су Регион Војводине (112 742 ха или 16,66%) и Београдски регион (15 597 ха или свега 2,31%).

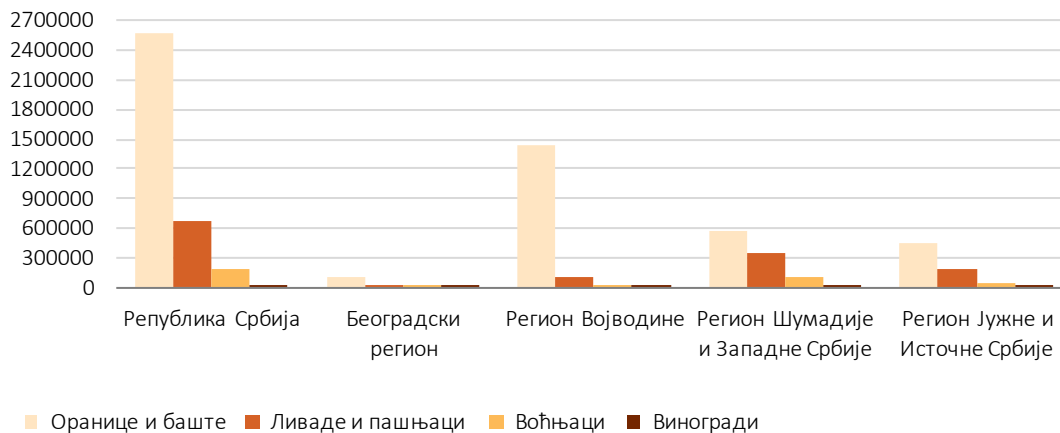
Табела 3.2. Површина и структура КПЗ у Републици Србији по регионима, 2018.

Показатељи	Коришћено пољопривредно земљиште								
	укупно	окућница	оранице и баште	ливаде и пашњаци	стални засади				
					воћњаци	виногради	расадници	остало	
Република Србија									
КПЗ	ха	3 475 894	22 126	2 571 580	676 724	182 923	20 466	1 336	739
	%	100,00	0,64	73,98	19,47	5,26	0,59	0,04	0,02
ПГ	број	559 252	356 360	491 125	246 774	270 890	60 228	1 295	797
ха/ ПГ		6,22	0,06	5,24	2,74	0,68	0,34	1,03	0,93

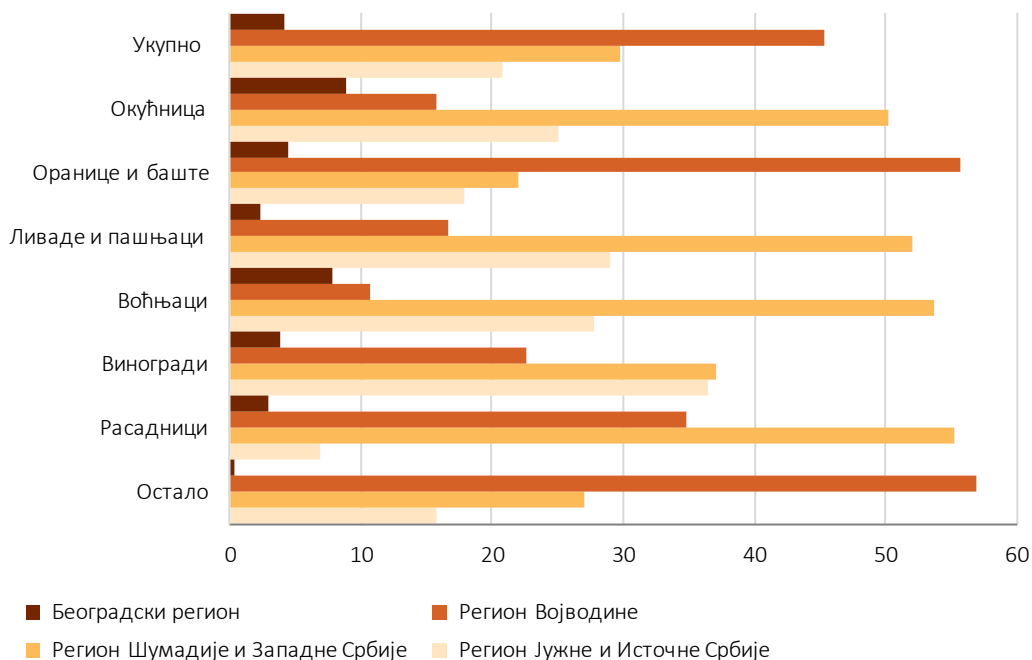
Табела 3.2. Површина и структура КПЗ у Републици Србији по регионима, 2018. (наставак)

Показатељи		Коришћено пољопривредно земљиште							
		укупно	окућница	оранице и баште	ливаде и пашњаци	стални засади			
						воћњаци	виногради	расадници	остало
Београдски регион									
КПЗ	ha	145 533	1 977	112 787	15 597	14 349	783	39	2
	%	100,00	1,36	77,50	10,72	9,86	0,54	0,03	0,00
ПГ	број	29 762	19 445	23 465	12 264	12 386	2 432	34	7
ha/ПГ		4,89	0,10	4,81	1,27	1,16	0,32	1,15	0,34
Регион Војводине									
КПЗ	ha	1 574 366	3 497	1 433 130	112 742	19 494	4 614	466	421
	%	100,00	0,22	91,03	7,16	1,24	0,29	0,03	0,03
ПГ	број	123 898	61 601	112 876	2 705	18 506	4 684	150	77
ha/ПГ		12,71	0,06	12,70	41,69	1,05	0,99	3,10	5,46
Регион Шумадије и Западне Србије									
КПЗ	ha	1 035 998	11 127	565 616	352 548	98 172	7 597	739	200
	%	100,00	1,07	54,60	34,03	9,48	0,73	0,07	0,02
ПГ	број	241 858	177 931	204 451	158 097	156 954	19 604	1 016	427
ha/ПГ		4,28	0,06	2,77	2,23	0,63	0,39	0,73	0,47
Регион Јужне и Источне Србије									
КПЗ	ha	719 997	5 525	460 046	195 838	50 908	7 472	92	116
	%	100,00	0,77	63,90	27,20	7,07	1,04	0,01	0,02
ПГ	број	163 734	97 383	150 333	73 708	83 045	33 508	96	287
ha/ПГ		4,40	0,06	3,06	2,66	0,61	0,22	0,96	0,40
Регион Косово и Метохија									

Граф. 3.2. Структура КПЗ у Републици Србији по регионима, 2018.

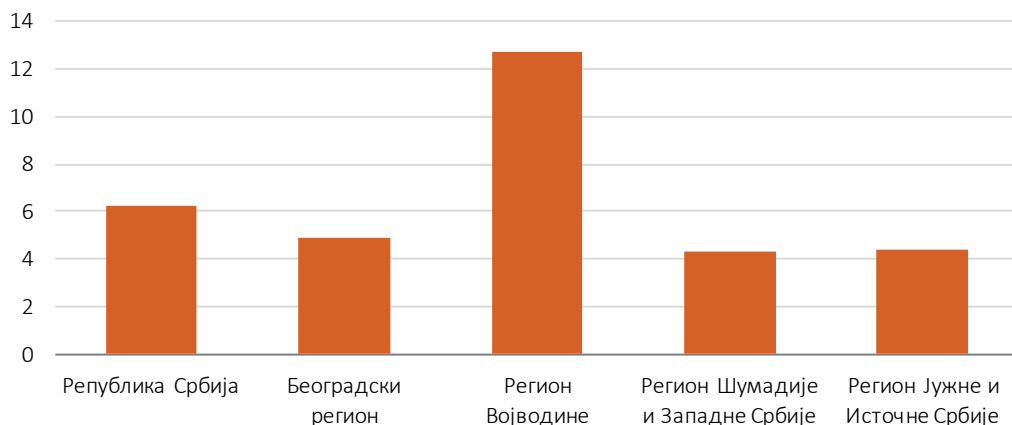
Граф. 3.2а. Учешће региона у КПЗ у Републици Србији – укупно и по збирним категоријама коришћења, 2018. (%)

Оранична површина доминира у Србији и у сва четири статистичка региона, иза којих са значајно мањим учешћем следе пашњаци и ливаде, док су трајни засади најмање заступљени. Регионалне разлике у структури коришћеног пољопривредног земљишта су веома значајне и оне указују да су:

- окућнице су најмања појединачна пописана категорија коришћеног пољопривредног земљишта у Србији и у сва четири региона, са 0,06 ха/ПГ. Регионалне разлике се крећу: *по површини* – између 1 977 ха у Београдском региону и 11 127 ха у Региону Шумадије и Западне Србије (у односу 1:5,7 пута); *по заступљености* у структури КПЗ – између 0,22% у Региону Војводине и 1,36% у Београдском региону; традиционално је мала површина *окућница* (22 126 ха) и њихово симболично учешће у коришћеном пољопривредном земљишту (0,64%);
- ораничне површине доминантно заступљене у сва четири статистичка региона, али са различитим нивоом њиховог учешћа, које се креће од изразито високих 91,03% у равничарском Региону Војводине и значајно високих 77,50% у Београдском региону, до испотпросечне заступљености у Региону Јужне и Источне Србије (63,90%) и у Региону Шумадије и Западне Србије (54,60%);
- ливаде и пашњаци су на другом месту по заступљености, такође, у сва четири статистичка региона, а разлике између појединих региона се крећу од највише 34,03% у Региону Шумадије и Западне Србије и 27,20% у Региону Јужне и Источне Србије – што је изнад просека за Србију (19,34%), до 10,72% у Београдском региону и свега 7,16% у Региону Војводине;
- стални засади су најмање заступљени у свим регионима, а разлике у њиховом учешћу крећу се од највише 10,42% у Београдском региону и 10,30% у Региону Шумадије и Западне Србије и 8,14% у Региону Јужне и Источне Србије – што је изнад републичког просека (5,91%), до свега 1,59% у равничарском Региону Војводине.

Граф. 3.26. Површина КПЗ по пољопривредном газдинству у Републици Србији (ха/ПГ) по регионима, 2018.

Просечна величина поседа пољопривредних газдинстава у Србији је свега 6,22 ха/ПГ коришћеног пољопривредног земљишта. Регионална анализа овог показатеља указује да су само газдинства у Региону Војводине са натпросечном површином поседа (12,71 ха/ПГ односно већа 2,04 пута) – што је резултат концентрације највећег броја по површини значајно већих газдинстава правних лица. Насупрот томе, поседи газдинстава у сва три остала региона мањи су од републичког просека: 4,89 ха/ПГ у Београдском региону, 4,28 ха/ПГ у Региону Шумадије и Западне Србије и 4,40 ха/ПГ у Региону Јужне и Источне Србије.

У структури КПЗ доминантна је површина *ораница и башија* (2 571 580 ха), а такође је доминантно њихово учешће у коришћеном пољопривредном земљишту (73,98%).

За. Обрада и одржавање земљишта

У оквиру Анкете прикупљени су подаци и о методу обраде земљишта у пољопривредној 2017/18. години. Неки од основних показатеља о производном методу у пољопривреди приказани су у овом поглављу.

Обрада земљишта подразумева примену метода обраде ораница између жетве и следећег сејања без површина под стакленицима и пластеницима и без површина коришћених ораница које нису биле сејане/обрађиване у посматраној пољопривредној години. Обрада може бити:

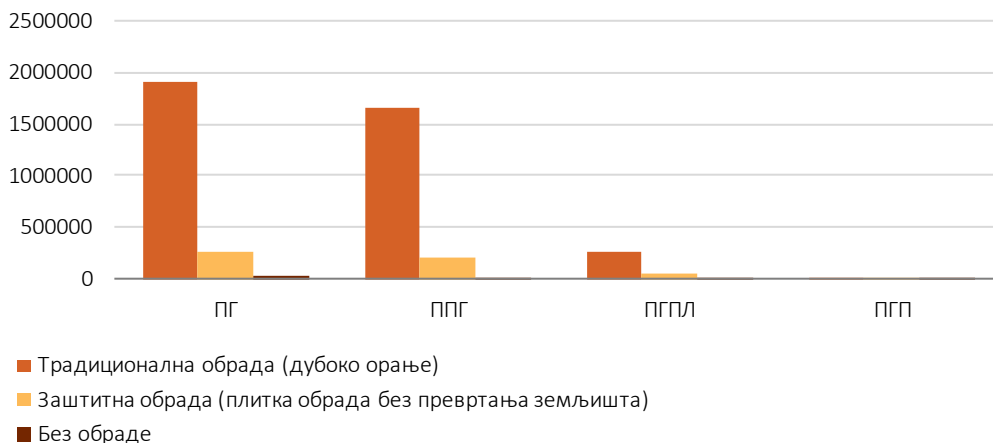
1. Традиционална (дубоко орање), и подразумева основну обраду земљишта, тј. дубоко орање, превртање земљишта раоним или тањирастим плуговима.
2. Заштитна, тј. плитка обрада без превртања земљишта, и подразумева остављање биљних остатака (најмање 30%) на површини земљишта ради контроле ерозије и органског ђубрења, док се механичка обрада врши без превртања земљишта (ниска – плитка обрада тла). Може се изводити тешким култиваторима, тањирачама, дрљачама, разривачима и чизел плуговима.
3. Без обраде – подразумева се да није вршена обрада земљишта између жетве и сејања. Усеви се сеју директно у тло (сејалице за директну сетву) које није обрађено после жетве. Контрола раста корова постиже се хербицидима или другим методама (осим обраде).

На бази добијених података могуће је сагледати која врста обраде је примењена на ораницама у посматраној пољопривредној години. У том циљу приказују се површине ораница по наведеним методама обраде земљишта између жетве и следећег сејања у посматраној пољопривредној години. Резултати показују да у Србији, за сва пољопривредна газдинства у 2017/18. години, доминира традиционална обрада (дубоко орање) и да се примењује на 74,28% свих површина ораница. На 10,06% површина ораница се примењује заштитна обрада (плитка обрада без превртања земљишта). Без обраде је 20 909 ха или 0,81% ораница. Традиционална обрада (дубоко орање) доминантан је метод обраде и код ППГ и ППЛУ у Републици Србији, а без обраде је мање од 1% површина ораница.

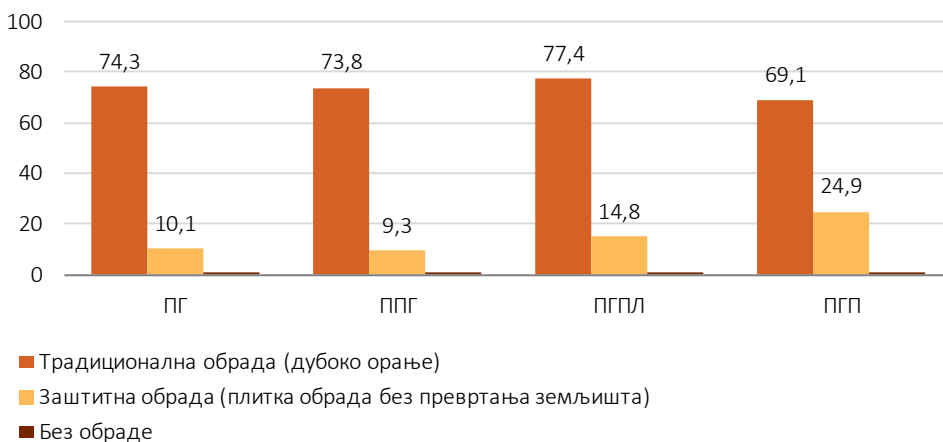
Табела 3.3. Заступљеност метода обраде примењене на ораницама

		Република Србија					
		укупно	Србија – југ		Србија – север		
			Београдски регион	Регион Војводине	Регион Шумадије и Западне Србије	Регион Јужне и Источне Србије	Регион Косово и Метохија
Сва пољопривредна газдинства							
Традиционална обрада (дубоко орање)	ha	1 907 313	85 324	1 094 131	410 335	317 418	...
	%	74,28	75,98	76,37	72,68	69,29	...
Заштитна обрада (плитка обрада без превртања земљишта)	ha	258 194	6 138	216 550	11 315	24 191	...
	%	10,06	5,47	15,12	2	5,28	...
Без обраде	ha	20 909	800	8 622	5 787	5 700	...
	%	0,81	0,71	0,6	1,03	1,24	...
Породична пољопривредна газдинства							
Традиционална обрада (дубоко орање)	ha	1 648 496	66 169	865 787	405 353	311 188	...
	%	73,82	75,95	76,09	72,51	69,29	...
Заштитна обрада (плитка обрада без превртања земљишта)	ha	208 518	4 302	170 296	11 239	22 681	...
	%	9,34	4,94	14,97	2,01	5,05	...
Без обраде	ha	18 604	799	6 537	5 778	5 490	...
	%	0,83	0,92	0,57	1,03	1,22	...
Пољопривредна газдинства правних лица							
Традиционална обрада (дубоко орање)	ha	257 931	19 137	227 654	4 939	6 201	...
	%	77,41	76,06	77,51	91,65	69,41	...
Заштитна обрада (плитка обрада без превртања земљишта)	ha	49 357	1 835	45 939	76	1 507	...
	%	14,81	7,29	15,64	1,41	16,87	...
Без обраде	ha	2 294	0	2 085	0	210	...
	%	0,69	0	0,71	0	2,35	...
Пољопривредна газдинства предузетника							
Традиционална обрада (дубоко орање)	ha	885	19	689	148	29	...
	%	69,06	76,38	66,17	82,72	79,41	...
Заштитна обрада (плитка обрада без превртања земљишта)	ha	319	1	315		3	...
	%	24,85	4,13	30,22		7,56	...
Без обраде	ha	10	1	0	9	0	...
	%	0,78	4,13	0	5,02	0,08	...

Граф. 3.3. Заступљеност метода обраде примењене на ораницама (ha)

Граф. 3.3а. Заступљеност метода обраде примењене на ораницама (%)

Регионално посматрано, структура примењених метода обраде је врло слична у свим регионима. У свим регионима и код обе групе субјеката доминира традиционална обрада, с тим да је у Региону Јужне и Источне Србије нешто веће учешће ораница без обраде (преко 1%).

Такође, могуће је сагледати податке о начину на који је извршена конзервација (заштита/покривање) ораница у зимском периоду посматране пољопривредне године.

Под конзервацијом се подразумевају методе примењене заштите и очувања земљишта (ораница и башта) у зимском периоду посматране пољопривредне године у циљу спречавања ефекта ерозије или смањења хранљивих састојака земљишта, његовог осиромашења (испошћавања) у току посматране пољопривредне године, тј. покривеност ораница и башта у зимском периоду.

Конзервација ораница и башта може да се врши:

1. Озимим усевима – који подразумевају површину која је у јесен засејана озимим усевима (нпр. озимом пшеницом), који се жању или служе за испашу стоке;
2. Заштитним усевима – који се пре пролећне сетве заоравају, служе само за заштиту земљишта и њихов економски значај је низак. Заштитни усеви подразумевају површину засејану посебним усевима у циљу спречавања ефекта ерозије или смањења хранљивих састојака земљишта, јер би, у супротном, оно било голо и подложно разним штетним деловањима. Усеви се пре пролећне сетве заоравају (не врши се њихова жетва нити служе за испашу стоке). Њихов економски значај је низак, а главни циљ је заштита тла;

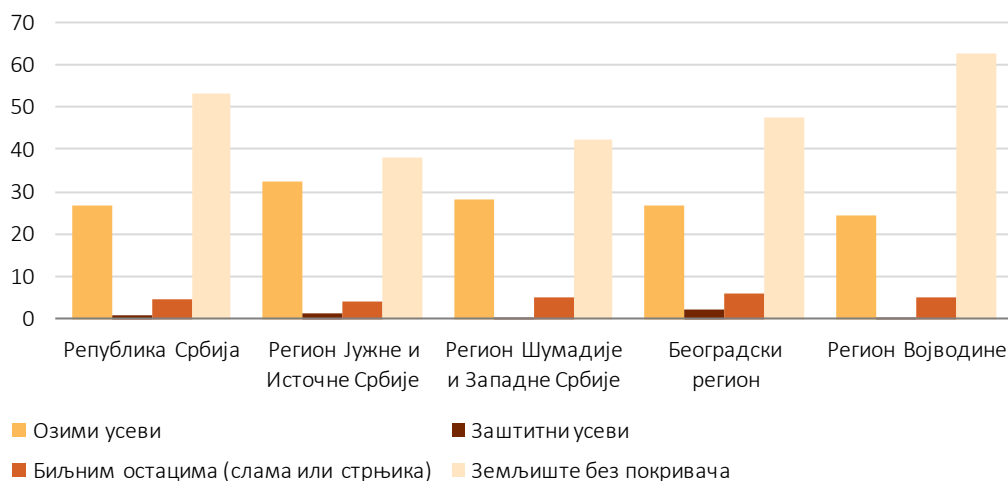
3. Биљним остацима из претходне сезоне (стрњика, лишће и сл.) или накнадним покривањем деловима биљака (нпр. сламом). Биљни остаци (слама и стрњика) подразумевају површину под биљним остацима из претходне сезоне (стрњика, лишће шећерне репе и сл.), као и површину накнадно покривену деловима биљака (нпр. површина покривена сламом). Методе обраде тла у овом случају нормално се примењују у пролеће. Оранице и баште код којих је методом обраде остављено више од 10% биљних остатака на површини евидентиране су под овом шифром.
4. Земљиште без покривача је земљиште које је у јесен обрађено, али није засејано нити заштићено у току зиме, већ до пролећне сетве остаје голо или са биљним остацима до 10%.

Систематизовани резултати показују да је у Републици Србији 52,98% ораница без покривача у зимском периоду. Озиме усеви су заступљени на 26,79% ораница, конзервација биљним остацима на 4,75% од укупне површине, а заштитни усеви на свега 16 124 ха или 0,63% површине ораница.

Табела 3.4. Начин конзервације ораница у зимском периоду

		Република Србија					
		укупно	Србија – југ		Србија – север		
			Београдски регион	Регион Војводине	Регион Шумадије и Западне Србије	Регион Јужне и Источне Србије	Регион Косово и Метохија
Сва пољопривредна газдинства							
Озиме усеви	ха	687 930	30 037	349 552	159 298	149 043	...
	%	26,79	26,69	24,40	28,23	32,54	...
Заштитни усеви	ха	16 124	2 422	4 704	2 842	6 156	...
	%	0,63	2,15	0,33	0,50	1,34	...
Биљним остацима (слама или стрњика)	ха	122 054	6 679	69 031	27 726	18 618	...
	%	4,75	5,93	4,82	4,91	4,06	...
Земљиште без покривача	ха	1 360 307	53 258	896 093	237 464	173 492	...
	%	52,98	47,32	62,55	42,08	37,87	...

Граф. 3.4. Начин конзервације ораница у зимском периоду

Кад је реч о начинима конзервације ораница, резултати су слични у свим посматраним регионима. Земљиште без покривача је најзаступљеније у Региону Војводине (62,55%), а озими усеви у Региону Јужне и Источне Србије (32,54% од укупне површине ораница региона).

Може се закључити следеће:

1. Према добијеним резултатима о методу обраде у 2017/2018. години, на готово читавој површини ораница користио се традиционални начин обраде земљишта.
2. Према начину извршене конзервације, две трећине површина под ораницама у зимском периоду биле су без покривача.

3.1. Структура коришћења ораница и башта

Оранице и баште су најзначајнија појединачна категорија коришћења земљишта и у сва четири статистичка региона, а регионалне разлике су:

- *по површини* – између 112 787 ha у Београдском региону и 1 433 130 ha у Региону Војводине или у односу 1 : 12,71 пута;
- *по засиуљености* у структури коришћеног пољопривредног земљишта – између 54,60% у Региону Шумадије и Западне Србије и чак 91,03% у Региону Војводине (табела 3.2).

И поред чињенице да Србија располаже квантитативно задовољавајућом површином ораница по становнику, територијалне разлике су веома изражене, како у површини ораница, тако и у површини ораница по пољопривредном газдинству региона (ha/ПГ). Просечна површина ораница по ПГ у Србији је 5,24 ha/ПГ, а по регионима се креће од најмање 2,77 ha/ПГ у Региону Шумадије и Западне Србије до традиционално највеће у Региону Војводине, која износи 12,7 ha/ПГ или у односу 1 : 4,58.

3.1.1. Коришћена површина ораница и површине у производњи житâ

Статистика биљне производње прикупља податке о површинама земљишта, начинима коришћења земљишта, засејаним површинама, производњи и приносу по врстама усева (усева житарица, друге ратарске културе, поврће, воће, винограда и производња грожђа), као и површинама осталих засада, угара и необрађених ораница. Такође, прикупља податке о површинама винограда, броју чокота винове лозе, производњи и приносу грожђа, броју воћних стабала и производњи и приносу одређених воћних врста.

Пољопривредна производња представља узгој усева (житарица, кромпира, махунарки за суво зрно, дувана, крмног биља, поврћа, цвећа, украсног биља, семена, садног материјала, воћа, винове лозе и гљива).

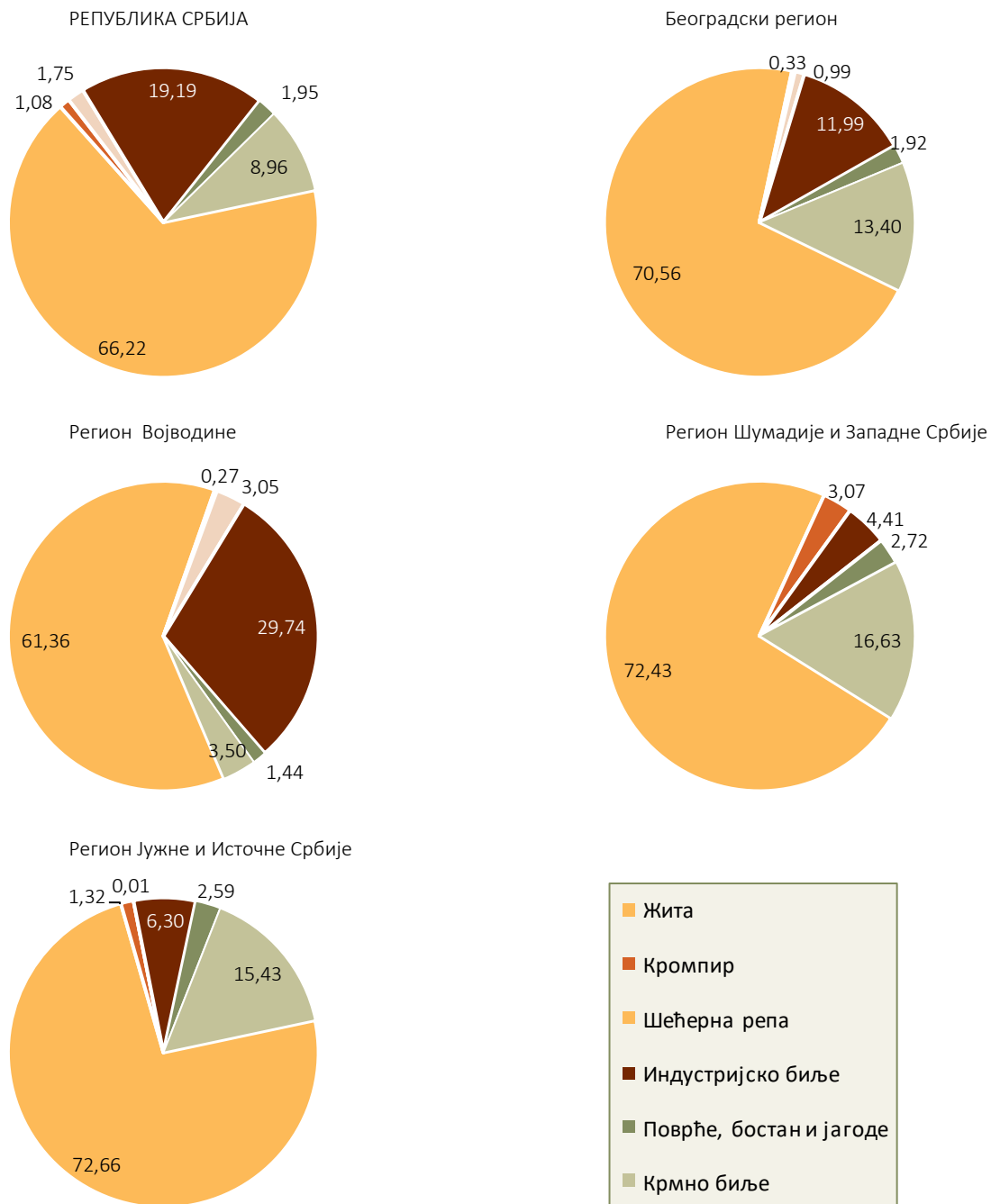
Пољопривредна производња не обухвата ергеле јахачких коња, тркачких коња, коња за галопирање (тј. земљиште коришћено за тренирање тркачких коња), прераду пољопривредних производа, шумарство, лов, рибарство или узгој рибе и обављање пољопривредних услуга за друге властитом механизацијом.

Традиционално, на ораницама у Републици Србији је најзаступљенија биљна производња жита и обухвата 1 702 829 ха или 66,22% од укупних ораница. На другом месту по заступљености је индустријско биље, са 493 570 ха или 19,19% од укупних ораница у Србији. Под крмним биљем је 8,96% или 230 323 ха ораница. Кромпир, шећерна репа, поврће, бостан и јагоде су биљне културе под којима је 1-2% ораница у Србији, а махунарке и цвеће и украсно биље су на мање од 1% површине ораница.

Табела 3.5. Коришћена површина ораница и башта у Републици Србији и по регионима, 2018.

	Република Србија, укупно		Београдски регион		Регион Војводине		Регион Шумадије и Западне Србије		Регион Јужне и Источне Србије		Регион Косово и Метохија	
	ха	%	ха	%	ха	%	ха	%	ха	%	ха	%
Жита	1 702 829	66,22	79 588	70,56	879 312	61,36	409 651	72,43	334 278	72,66
Махунарке	7 834	0,30	135	0,12	2 635	0,18	2 332	0,41	2 733	0,59
Кромпир	27 701	1,08	368	0,33	3 881	0,27	17 389	3,07	6 062	1,32
Шећерна репа	44 898	1,75	1118	0,99	43711	3,05	21	0,00	49	0,01
Индустријско биље	493 570	19,19	13 526	11,99	426 158	29,74	24 925	4,41	28 960	6,30
Поврће, бостан и јагоде	50 107	1,95	2 164	1,92	20 665	1,44	15 380	2,72	11 898	2,59
Цвеће и украсно биље	440	0,02	43	0,04	196	0,01	145	0,03	56	0,01
Крмно биље	230 323	8,96	15 111	13,40	50 172	3,50	94 053	16,63	70 988	15,43
Остали усеви	4 733	0,18	137	0,12	4 312	0,30	142	0,03	143	0,03
Угари	9 145	0,36	598	0,53	2 088	0,15	1 580	0,28	4 879	1,06
Укупно коришћена површина ораница и башта	2 571 580	100,00	112 787	100,00	1 433 130	100,00	565 616	100,00	460 046	100,00

Граф. 3.5. Коришћена површина ораница и башта

У свим посматраним регионима под житима је највећи део ораница (око 70%). Ипак, постоје и одређене специфичности региона:

У Београдском региону под житима је 79 588 ха или 70,56% ораница овог региона. Друга група усева по заступљености су крмно биље са 13,40% и индустријско биље са 11,99% површине ораница овог региона. Под поврћем, бостаном и јагодама је 1,92% ораница, а остале биљне културе су заступљене са мање од 1% у површини ораница овог региона.

У Региону Војводине површина под житима је 879 312 ха или 61,36% ораница, а под индустријским биљем око 30% ораница овог региона. Друга група усева по заступљености су крмно биље и шећерна репа са око 3% површина. Остали усеви су заступљени са мање од 1% од укупних ораница региона.

И у Региону Шумадије и Западне Србије жита су доминантна биљна култура са 409 651 ха или 72,43% ораница региона. На другом месту по заступљености је крмно биље и покрива 16,63% ораница. Кромпир, индустријско биље, поврће, бостан и јагоде покривају 3,07%, 4,41% и 2,72% ораница, респективно. Остале културе су заступљене на мање од 1% ораница овог региона.

У Региону Јужне и Источне Србије жита су на 334 278 ха или 72,66% ораница региона. Крмно биље је на 15,43%, а индустријско биље на 6,3% ораница овог региона. Кромпир и поврће, бостан и јагоде су на 1,32% и 2,59% ораница, а остале културе на мање од 1% ораница.

Имајући у виду доминантну заступљеност житâ на ораницама у свим регионима, потребно је сагледати структуру површина под житима, по врстама житарица. Претходно је потребно објаснити ову групу усева на ораницама:

Житарице обухватају површине засејане житарицама за производњу зрна, без обзира да ли је принос зрна намењен за властите потребе, продају, исхрану стоке или за семе. Под житарицама за зрно подразумевају се само оне које се користе за производњу зрна. Укључене су површине под пшеницом, кукурузом намењеним за силажу зрна са деловима клипа кукуруза или без, са влагом већом од 20%, под јечмом (озими и јари), ражи, овсом, хељдом и осталим житарицама. Остале житарице су: просо, тритикале и др.

Питања из Упитника се односе на површину земљишта под житима која се жању сува ради зрна, без обзира на употребу (укључујући жита која се користе за производњу енергије и производњу семена за продају). Површине под житима која се жању у зеленом стању ради исхране стоке обухваћена су категоријом крмног биља (нпр. кукуруз за силажу).

Кукуруз за зрно употребљава се за исхрану људи и домаћих животиња, као и за индустријску прераду.

Пшеница и крупник представља површине које су биле под меком пшеницом и крупником, без обзира на време сетве (озими или јари усев).

Дурум пшеница обухвата површине и производњу тврде пшенице, а обухваћени су и раж, јечам, овас, кукуруз за зрно и тритикале..

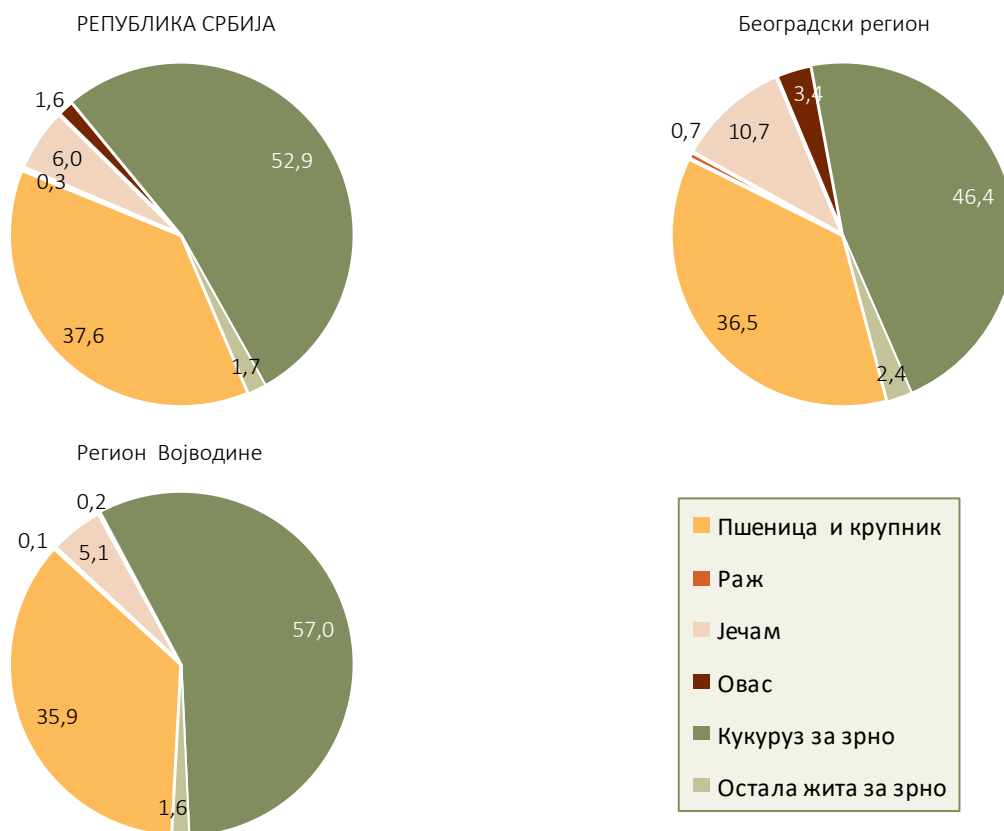
Остала жита за зрно – у ову категорију зрна спадају просо, хељда, сирак, суражица и др.

У Републици Србији и у свим посматраним регионима од укупне површине ораница под житима најзаступљенији је кукуруз за зрно. У пољопривредној 2017/18. години под кукурузом у Србији је 900 048 ха или 52,86%. Друга по заступљености је пшеница са 639 665 ха или 37,56% ораница под житима. Заступљеност осталих житарица је: јечам на 6%; овас на 1,6% и раж на 0,26% ораница под житима.

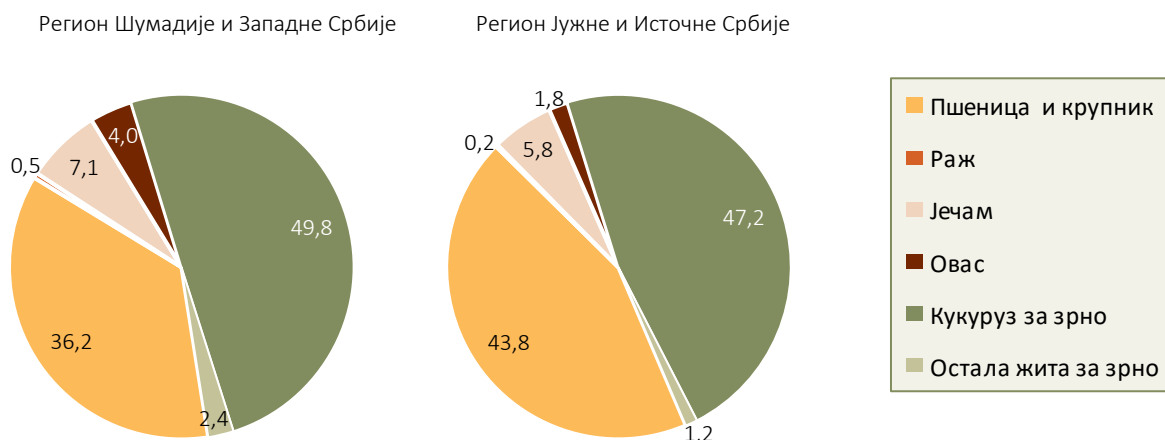
Табела 3.6. Коришћене површине у производњи житâ у Републици Србији и по регионима, 2018.

	Република Србија, укупно		Београдски регион		Регион Војводине		Регион Шумадије и Западне Србије		Регион Јужне и Источне Србије		Регион Косово и Метохија	
	ha	%	ha	%	ha	%	ha	%	ha	%	ha	%
Пшеница и крупник	639 565	37,56	29 053	36,50	315 942	35,93	148 256	36,19	146 315	43,77
Раж	4 408	0,26	529	0,66	1 146	0,13	2 003	0,49	730	0,22
Јечам	102 125	6,00	8 494	10,67	45 032	5,12	29 116	7,11	19 483	5,83
Овас	27 175	1,60	2 697	3,39	1 983	0,23	16 517	4,03	5 978	1,79
Кукуруз за зрно	900 048	52,86	36 934	46,41	501 315	57,01	203 906	49,78	157 893	47,23
Остала жита за зрно	29 507	1,73	1 881	2,36	13 894	1,58	9 854	2,41	3 879	1,16
Жита, укупно	1 702 829	100,00	79 588	100,00	879 312	100,00	409 651	100,00	334 278	100,00

Граф. 3.6. Коришћене површине у производњи житâ у Републици Србији и по регионима, 2018.

Граф. 3.6. Коришћене површине у производњи житâ у Републици Србији и по регионима, 2018. (наставак)

Структура ораница под житима је врло слична у свим посматраним регионима: под кукурузом је 46–57% ораница под житима; под пшеницом 36–44%; на трећем месту по заступљености је јечам са 5–10%, а овас и раж су још мање заступљени.

3.1.2. Коришћена површина у производњи махунарки

Подаци се односе на површине на којима су се у пољопривредној 2017/18. години производиле махунарке које се жању суве ради зрна, без обзира на употребу (укључујући махунарке које се користе за производњу енергије и за производњу семена за продају). Површине са којих се жању зелене махунарке приказане су у оквиру поврћа (нпр. грашак за зелено зрно или у оквиру крмног биља (нпр. сточни грашак – остале крмне легуминозе).

Грашак за суво зрно обухвата површине и производњу грашка чија је намена производња сувог зрна.

Пасуљ је површина уколико је пасуљ главни усељ.

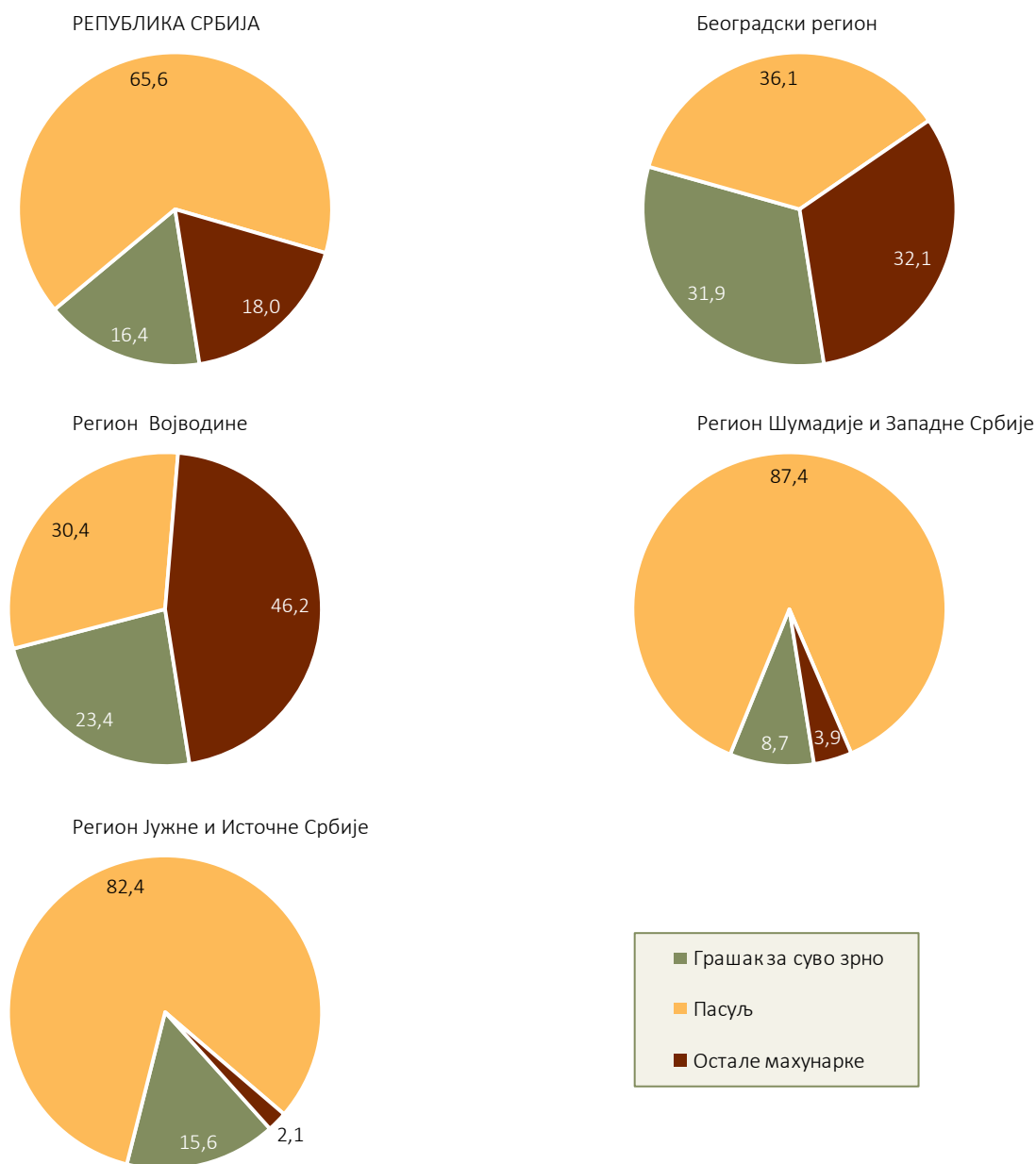
Остале махунарке подразумева површине и производњу осталих махунарки као што су боб, сочиво, леблебија и др. Уколико је гајено више различитих култура, површине су исказане збирно.

Махунарке се у Републици Србији у пољопривредној 2017/18. години производе на 7 834 ха. Од тога је најзаступљенији пасуљ са 65,58% од укупне површине под махунаркама. Грашак и остале махунарке су приближно једнако заступљене са по 16-17% површине.

Табела 3.7. Коришћене површине у производњи махунарки у Републици Србији и по регионима, 2018.

	Република Србија, укупно		Београдски регион		Регион Војводине		Регион Шумадије и Западне Србије		Регион Јужне и Источне Србије		Регион Косово и Метохија	
	ха	%	ха	%	ха	%	ха	%	ха	%	ха	%
Грашак за суво зрно	1 288	16,44	43	31,87	618	23,44	202	8,66	426	15,58
Пасуљ	5 137	65,58	49	36,08	801	30,38	2 038	87,40	2 250	82,35
Остале махунарке	1 409	17,98	43	32,05	1 217	46,19	92	3,94	57	2,07

Граф. 3.7. Коришћене површине у производњи махунарки у Републици Србији и по регионима, 2018. (%)

Регионално посматрано, постоје значајне разлике у заступљености махунарки:

У Београдском региону три посматране категорије махунарки су приближно једнако заступљене, са по 30% укупне површине под махунаркама.

У Региону Војводине грашак и пасуљ покривају преко 50% површина под махунаркама, а 46,19% површине је под осталим врстама махунарки.

У Региону Шумадије и Западне Србије, као и у Региону Јужне и Источне Србије, доминантне су површине под пасуљем, са преко 80% од укупне површине под махунаркама. Грашак је на 8-15%, а остале махунарке 2-3% површина под махунаркама.

3.1.3. Коришћена површина у производњи кромпира и шећерне репе

Анкетом су пописане и површине под кромпиром и шећерном репом у Србији у пољопривредној 2017/18. години. **Кромпир (укључујући рани)** подразумева површине под кромпиром и обухвата рани, касни и семенски кромпир на ораницама, без обзира да ли је намењен за сопствену потрошњу, продају или за исхрану стоке. Укључене су и површине под семенским кромпиром за продају, као и површине за производњу енергије. **Шећерна репа** обухвата површине под овом биљном културом, без површина за производњу семена за продају.

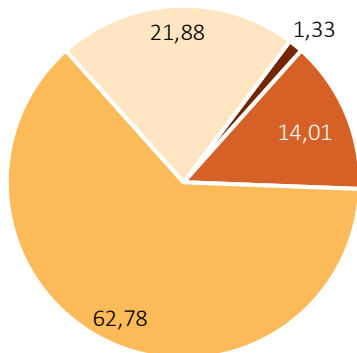
У Републици Србији у 2018. години кромпир се производио на 27 701 ха, а шећерна репа на двоструко већој површини, 44 898 ха.

Табела 3.8. Коришћена површина за производњу кромпира и шећерне репе у Републици Србији и по регионима, 2018.

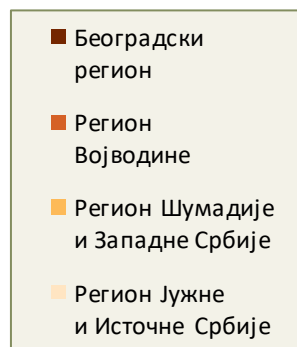
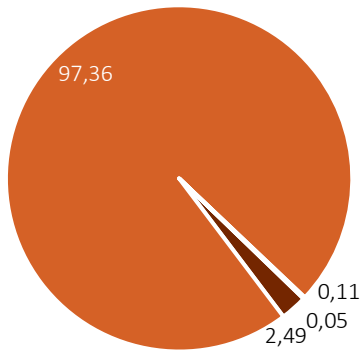
	Република Србија, укупно		Београдски регион		Регион Војводине		Регион Шумадије и Западне Србије		Регион Јужне и Источне Србије		Регион Косово и Метохија	
	ха	%	ха	%	ха	%	ха	%	ха	%	ха	%
Кромпир	27 701	00,00	368	1,33	3 881	4,01	17 389	62,78	6 062	21,88
Шећерна репа	44 898	00,00	1 118	2,49	43 711	7,36	21	0,05	49	0,11

Граф. 3.8. Коришћена површина за производњу кромпира и шећерне репе у Републици Србији и по регионима, 2018. (%)

Коришћена површина за производњу кромпира

Коришћена површина за производњу шећерне репе

Регионално гледано, постоје велике разлике у заступљености следећих биљних култура:

У Београдском региону под шећерном репом је 1 118 ха или 3 пута више него под кромпиром. У Региону Војводине под шећерном репом је 43 711 ха, што је 11,26 пута више него површина под кромпиром. Међутим, у Региону Шумадије и Западне Србије под кромпиром је 17 389 ха, а под шећерном репом свега 21 ха (828 пута мање). Слично, у Региону Јужне и Источне Србије под кромпиром је 6 062 ха, а под шећерном репом свега 49 ха (123 пута мање). Од укупне површине под шећерном репом 97,36% је у Региону Војводине, а од укупне површине под кромпиром 62,77% је у Региону Шумадије и Западне Србије, а 21,88% у Региону Јужне и Источне Србије.

3.1.4. Коришћена површина у производњи индустријског биља

Анкетом су пописане и површине под индустријским биљем у Србији у пољопривредној 2017/18. години. **Индустријске биљке** су намењене за индустријску прераду пре финалне употребе. Овде су укључени: дуван, ароматично и лековито биље и остали индустријски усеви. Према коришћеном Упитнику, **индустријско биље – укупно** представља збир површина на којима се гаје дуван, хмељ, уљана репица, сунцокрет и соја.

Остали усеви за производњу уља подразумевају мак, сусам, рицинус, кикирики и друге усеве.

Лековито, ароматично и зачинско биље су биљке или делови биљака који се користе у парфимерији, фармацији и домаћинству, нпр. камилица, босиљак, лавор, мирођија, невен, лаванда, метвица, жалфија и др. У лековито и ароматично биље спадају и: анис, лаванда, нана, камилица, матичњак, жалфија, линцура, першун, босиљак, слачица, оригано, мајоран, коријандар и др.

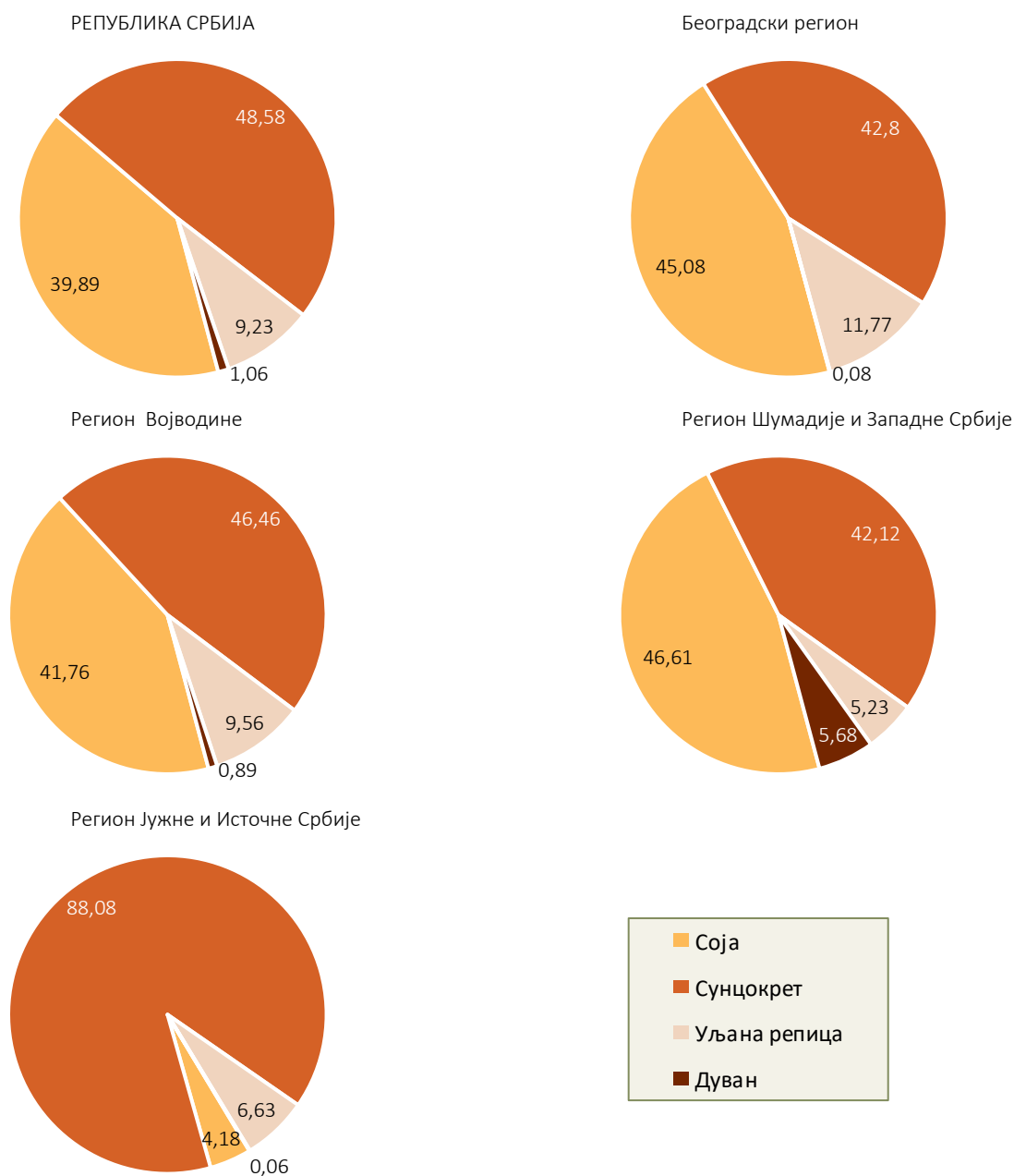
Остало индустријско биље су усеви чије је гајење намењено искључиво за добијање енергије, нпр. цикорија.

Под индустријским биљем у Републици Србији 2018. године је 493 570 ха или око 20% површине ораница. Од укупних површина под индустријским биљем на 48,58% је сунцокрет (239 794 ха), на око 40 % је соја (196 902 ха), а на око 10% површине је уљана репица. Међутим, од укупне површине под индустријским биљем 86,34% је у Региону Војводине, док је у осталим регионима учешће ове групе биљних култура око 5%, што говори о високој концентрацији производње индустријског биља искључиво у Региону Војводине.

Табела 3.9. Коришћене површине у производњи индустријског биља у Републици Србији и по регионима, 2018.

	Република Србија, укупно		Београдски регион		Регион Војводине		Регион Шумадије и Западне Србије		Регион Јужне и Источне Србије		Регион Косово и Метохија	
	ха	%	ха	%	ха	%	ха	%	ха	%	ха	%
Дуван	5 244	1,06	10	0,08	3 802	0,89	1 415	5,68	16	0,06
Хмељ	215	0,04	-	-	213	0,05	1	0,00	2	0,01
Уљана репица	45 575	9,23	1 593	11,77	40 758	9,56	1 303	5,23	1 921	6,63
Сунцокрет	239 794	48,58	5 789	42,80	198 000	46,46	10 498	42,12	25 507	88,08
Соја	196 902	39,89	6 098	45,08	177 975	41,76	11 618	46,61	1 212	4,18
Остали усеви за производњу уља	1 812	0,37	2	0,01	1 794	0,42	1	0,00	15	0,05
Лековито, ароматично и зачинско биље	2 430	0,49	21	0,16	2 110	0,50	32	0,13	267	0,92
Остало индустријско биље	1 597	0,32	13	0,10	1 507	0,35	58	0,23	20	0,07
Индустријско биље, укупно	493 570	100,00	13 526	100,00	426 158	100,00	24 925	100,00	28 960	100,00

Граф. 3.9. Коришћене површине у производњи индустријског биља у Републици Србији и по регионима, 2018. (%)

У Региону Војводине је висока концентрација производње индустријског биља. У овом региону је 86,34% од укупне површине под индустријским биљем, на половини од те површине се гаји сунцокрет (на 198 000 ha). Друга по заступљености је соја и гаји се на 177 975 ha или на 41,76% од укупне површине под индустријским биљем у овом региону. У овом региону је 72,5% од укупних површина под дуваном, скоро 100% површина је под хмељом, око 90% површина је под уљаном репицом и површина под лековитим и ароматичним биљем.

Укупна површина под индустријским биљем је 30 пута мања у Београдском региону у односу на Регион Војводине (свега 13 526 ha). Најзаступљеније културе у овом региону су сунцокрет (42,80%) и соја (45,08%).

У Региону Шумадије и Западне Србије, као и у Региону Јужне и Источне Србије, површина под индустријским биљем је двоструко већа у односу на Београдски регион, а у односу на Регион Војводине 17 пута је мања. У Региону Шумадије и Западне Србије најзаступљеније културе су соја (46,61%) и сунцокрет (42,12%). У Региону Јужне и Источне Србије сунцокрет покрива 88% површина ове категорије, а соја свега 4,18%.

Лековито, ароматично и зачинско биље је на 2 110 ха у Региону Војводине и 267 ха у Региону Јужне и Источне Србије, а у преостала два региона знатно мање.

3.1.5. Коришћена површина у производњи поврћа, бостана и јагода

Ови подаци се односе на производне површине и производњу свежег поврћа, јагода и бостана (диње и лубенице), разврстане према начину гајења: на окућници – за сопствене потребе чланова газдинства, у стакленицима и пластеницима и на отвореном (за потрошњу у свежем стању и за индустријску прераду).

Поврће, бостан и јагоде – укупно су површине које су у посматраном периоду биле под свежим поврћем, јагодама и бостаном (диње и лубенице), без обзира на начин гајења (на отвореном, под ниском или високом заштитом). Нису укључене површине под печуркама, а укључене су површине под кукурузом шећерцем и кокичаром. Од тога:

Под стакленицима и пластеницима исказане су површине под поврћем које је све време или током већег дела периода раста у стакленицима или под фиксним или мобилним високим покривачем (стакло, тврда или флексибилна пластика), који је приступачан за рад и који може имати уграђену уобичајену инсталацију (уређаји за наводњавање, грејање, проветравање, осветљење и сл.). Површине под усевима који се једно време узгајају под стакленим или пластичним покривачем, а затим на отвореном обухваћене су као површине под стакленицима и пластеницима, осим уколико период узгоја тих усева у заштићеном простору није био екстремно кратак.

На отвореном, за потрошњу у свежем стању подразумева површине на отвореном или под ниским (неприступачним) заштитним покривачем на којима је гајено поврће намењено за потрошњу у свежем стању. Под ниским заштитним покривачем подразумевају се: топле леје, површине под ниским тунелима који су неприступачни за рад и површине под танком пластиком или тканином положеном на земљу, заштитна звона и др.

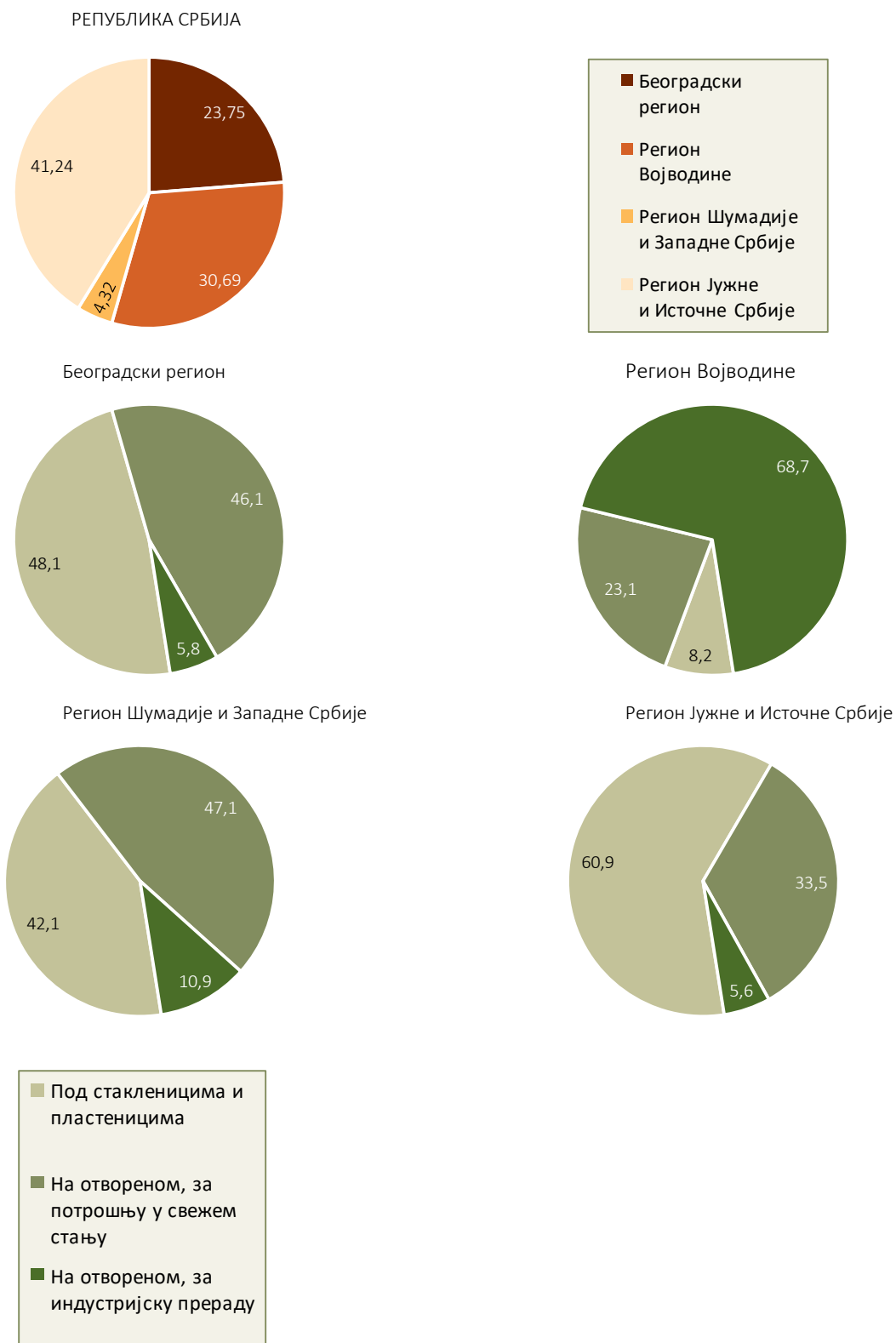
На отвореном, за индустријску прераду су површине са отвореног поља или под ниским заштитним покривачем, на којима се узгајају сорте поврћа углавном намењене за индустријску прераду.

Према резултатима Анкете, збирна категорија поврћа, бостана и јагода у Србији у пољопривредној 2017/18. години гаји се на 50 107 ха, од тога *на отвореном, за потрошњу у свежем стању* 68,23%, *на отвореном за индустријску прераду* 24,11%, а *под стакленицима и пластеницима* 7,69%.

Табела 3.10. Коришћене површине у производњи поврћа, бостана и јагода у Републици Србији и по регионима, 2018.

	Република Србија, укупно		Београдски регион		Регион Војводине		Регион Шумадије и Западне Србије		Регион Јужне и Источне Србије		Регион Косово и Метохија	
	ха	%	ха	%	ха	%	ха	%	ха	%	ха	%
Поврће, бостан и јагоде	50 107	100,00	2164	4,32	20 665	41,24	15 379	30,69	11 898	23,75
Под стакленицима и пластеницима	3 834	7,69	218	5,68	392	10,23	1 304	34,02	1 919	50,07
На отвореном, за потрошњу у свежем стању	34 190	68,23	1 862	5,45	9 892	28,93	13 013	38,06	9 423	27,56
На отвореном, за индустријску прераду	12 083	24,11	84	0,69	10 382	85,92	1 062	8,79	556	4,60

Граф. 3.10. Коришћене површине у производњи поврћа, бостана и јагода у Републици Србији и по регионима, 2018. (%)

Од укупне површине под овом категоријом највећи део је у Региону Војводине (41% површина), око 30% је у Региону Шумадије и Западне Србије, у Региону Јужне и Источне Србије 23%, а у Београдском региону свега 4% површине. Под стакленицима и пластеницима је мали део од укупне површине под овом категоријом (око 7%), али је највећи део тих површина у Региону Јужне и Источне Србије (око 50%). Највећи део површина под поврћем, бостаном и јагодама за индустријску прераду је у Региону Војводине (преко 85%), а за потрошњу у свежем стању у Региону Шумадије и Западне Србије (38%).

3.1.6. Коришћена површина у производњи цвећа и украсног биља

Према Упитнику коришћеном у Анкети, **цвеће и украсно биље** су површине које су у посматраном периоду биле под цвећем и украсним биљем (искључујући расаднике).

Под цвећем и украсним биљем у Србији у 2018. години је 440 ха. Од укупне површине под цвећем и украсним биљем највећи део је у Региону Војводине (44%), у Региону Шумадије и Западне Србије је око 33%, у Региону Јужне и Источне Србије око 12%, а у Београдском региону је свега око 10% површина под овом категоријом.

Табела 3.11. Коришћене површине у производњи цвећа и украсног биља у Републици Србији и по регионима, 2018.

	Република Србија, укупно		Београдски регион		Регион Војводине		Регион Шумадије и Западне Србије		Регион Јужне и Источне Србије		Регион Косово и Метохија	
	ха	%	ха	%	ха	%	ха	%	ха	%	ха	%
Цвеће и украсно биље	440	100,00	43	9,78	196	44,49	145	33,00	56	12,73

3.1.7. Коришћена површина у производњи крмног биља

Подаци се односе на површине на којима су се у посматраном периоду налазили једногодишњи или вишегодишњи усеви намењени углавном за исхрану стоке (крмно биље). То су површине које су у посматраном периоду биле под крмним биљем у ротацији са другим усевима до пет година. То могу бити биљке које се жању зелене (без обзира на то да ли су се користиле као сено, силажа или у свежем стању, или за производњу енергије), нпр. сточни грашак, луцерка/детелина и сл., као и коренасто крмно биље (нпр. сточна репа, сточни купус и кељ).

Крмно биље су површине засејане крмним биљем које се узгаја у плодореду на истој површини земљишта, краће од 5 година (једногодишње или вишегодишње крмно биље), без обзира да ли се користе као сено, силажа или у свежем стању. Овде су укључени: сточна репа, легуминозне биљке (луцерка, детелине и травне смеше), кукуруз за зелену масу и остало крмно биље.

Мешавина трава су површине засејане појединачним једногодишњим или вишегодишњим травама (вишегодишњи сирак, љуљ, класача, попино прасе, ливадски вијук, лисичији реп, суданска трава, жути овсик и сл.), или њиховим мешавинама, или мешавинама трава и детелина, или мешавинама трава и житарица (тритикале), које су намењене за испашу, сено или силажу.

Кукуруз за силажу је површина засејана кукурузом који се користи у зеленом стању за исхрану стоке, или за силажу, или за производњу енергије.

Луцерка/детелина је нови или стари узгој, без обзира на врсту.

Остале крмне легуминозе су легуминозе које се жању зелене (као цела биљка), углавном за сточну храну, непоменуте до сада, нпр. сточни грашак, грахорица, лупина, сточни боб, жути звездан, кокотац, уров, састрица и др.

Остало биље које се жање зелено чине остали ратарски усеви намењени углавном за сточну храну, који нису до сада споменути, као нпр. једногодишње житарице (једногодишњи сирак, мухар, просо и сл.).

Остало коренасто и зељасто крмно биље је коренасто и зељасто биље које се жање ради исхране стоке, без обзира на то да ли се користи корен или стабљика, као нпр.: сладан кромпир, репа угарњача, сточна шаргарепа и пашканат, сточни купус и кељ, чичока, уљана репица за крму и сл. Уколико је гајено више различитих култура, површине и производња се исказују збирно.

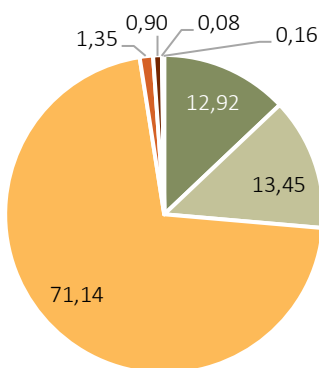
Укупна површина под крмним биљем у Србији у пољопривредној 2017/18. години је 230 323 ха, најзаступљеније су површине под луцерком – 71% од укупне површине ове категорије. На другом месту по заступљености су површине под кукурузом за силажу и мешавина трава (око 13%). Најмање заступљена врста је сточна репа и гаји се на свега 192 ха.

Табела 3.12. Коришћена површина у производњи крмног биља у Републици Србији и по регионима, 2018.

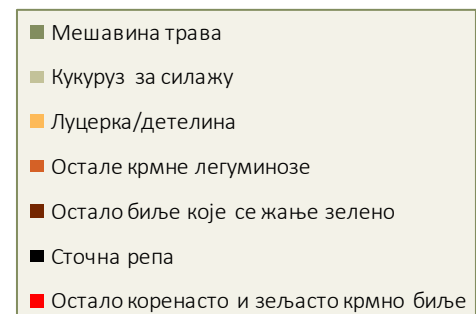
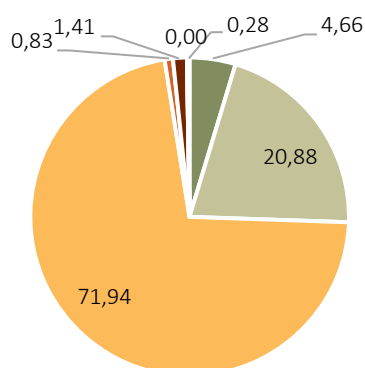
	Република Србија, укупно		Београдски регион		Регион Војводине		Регион Шумадије и Западне Србије		Регион Јужне и Источне Србије		Регион Косово и Метохија	
	ха	%	ха	%	ха	%	ха	%	ха	%	ха	%
Мешавина трава	29 768	12,92	704	4,66	818	1,63	20 443	21,74	7 803	10,99
Кукуруз за силажу	30 976	13,45	3 155	20,88	8 914	17,77	13 781	14,65	5 126	7,22
Луцерка/детелина	163 850	71,14	10 871	71,94	38 703	77,14	58 177	61,86	56 099	79,02
Остале крмне легуминозе	3 093	1,35	125	0,83	735	1,46	1 221	1,30	1 012	1,43
Остало биље које се жање зелено	2 066	0,9	213	1,41	778	1,55	302	0,32	773	1,09
Сточна репа	192	0,08	0 53	0,00	146	0,29	7	0,01	38	0,05
Остало коренасто и зељасто крмно биље	378	0,16	42	0,28	77	0,15	121	0,13	138	0,19
Крмно биље, укупно	230 323	100,00	15 111	100	50 171	100	94 052	100	70 989	100

Граф. 3.11. Коришћена површина у производњи крмног биља у Републици Србији и по регионима, 2018.

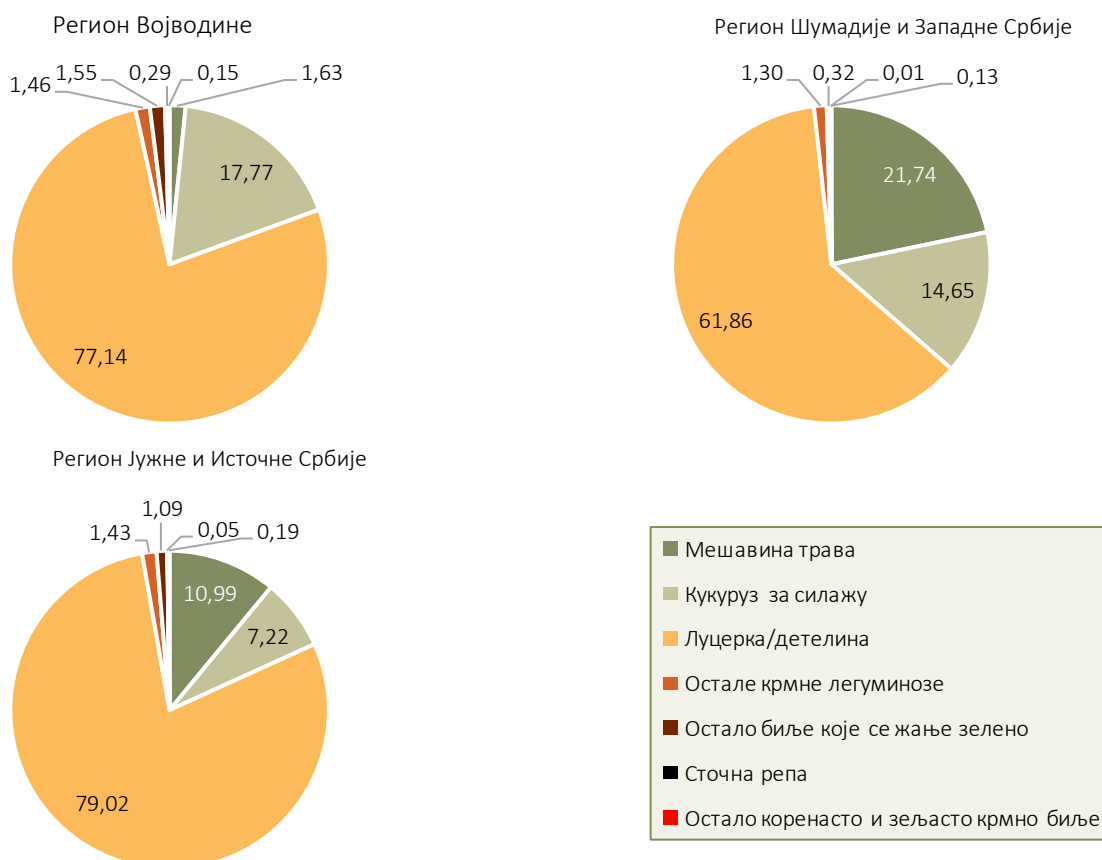
РЕПУБЛИКА СРБИЈА

Београдски регион

Граф. 3.11. Коришћена површина у производњи крмног биља у Републици Србији и по регионима, 2018. (наставка)

Регионално, највећи део површина под крмним биљем (око 40%) јесте у Региону Шумадије и Западне Србије и у Региону Јужне и Источне Србије (око 30%), где је и сточарска производња најприсутнија. У Региону Војводине је око 20% од укупне површине под крмним биљем, а у Београдском региону је свега 6% површине. По врстама крмног биља, у свим регионима најзаступљенија врста је луцерка, са учешћем 60–80% од укупне површине региона под крмним биљем. Под мешавином трава је око 22% од укупне површине ове категорије у Региону Шумадије и Западне Србије, а у Региону Војводине мање од 2%. Кукуруз за силажу је на другом месту по заступљености у Региону Војводине и у Београдском региону.

3.2. Структура трајних засада по групама газдинстава и регионима

Анализа структуре трајних или вишегодишњих засада има велики значај:

Прво, трајни засади имају релативно дуге циклусе производње (до 50 година код ораха), а избор, припрема и одржавање земљишта за потребе воћарско-виноградарске и расадничке производње захтева посебну пажњу власника или корисника површина за ову намену, али и одговарајући стручни надзор агронома и пољопривредних саветодавних служби;

Друго, за трајне засаде може се користити и земљиште у брдским подручјима и, уз одговарајуће агро-технолошке мере, земљиште релативно слабијих производних способности; и

Треће, у односу на ратарско-повртарску производњу, трајни засади захтевају већа инвестициона улагања по хектару, финансирање узгоја засада у периоду чекања до његовог пристизања у фазу пуног приноса, али и остваривање високопрофитабилне производње – која зависи од врсте и сорте воћака или винове лозе, система узгоја, технологије производње и намене производа.

Анкетом 2018. прикупљени су подаци о трајним или вишегодишњим засадима, а основне категорије у овом сегменту су:

Вишегодишњи или трајни засади представљају засаде воћа и бобичастог воћа, винограда, расадника и осталих засада (нпр. засади новогодишњих јелки) који се не узгајају у систему плодореда. Могу бити на отвореном или у заштићеном простору. Заузимају земљиште током дужег периода и дају приносе током више година.

А. Воћњаци и површине под бобичастим воћем представљају површине на којима су засађена стабла воћака или бобичасто воће: малина, купина, боровница, рибизла, брусница, дуд, огрозд и друго (*осим јагода*) и служе за производњу воћа. Обухватају површине свих воћњака, без обзира на то како су стабла уређена, колико је растојање између стабала и да ли се примењују агротехничке мере обраде, тј. без обзира на то да ли су воћњаци плантажни или нису. Укључена су родна стабла и млада стабла која још не могу дати род, у екстензивним и плантажним воћњацима. Родна стабла су стабла која су способна да дају род, без обзира на то да ли су га у посматраном периоду дала или не, у екстензивним и плантажним воћњацима. У површину воћњака нису укључене површине под појединачним стаблима воћа на окућницама и другим површинама.

Б. Виногради су засади винове лозе намењени за производњу грожђа. То су земљишта на којима су засађени чокоти винове лозе у везаном узгоју. Нису укључене површине под појединачним чокотима винове лозе на окућницама и другим површинама.

В. Расадници су површина пољопривредног земљишта где се узгајају младе дрвенасте биљке намењене за касније пресађивање, а обухватају: воћне саднице, саднице винове лозе, саднице украсног биља и саднице шумског дрвећа. Овде су укључени комерцијални расадници шумског дрвећа, било у шуми или изван ње, као и некомерцијални расадници шумског дрвећа које газдинство узгаја за своје потребе изван шумског земљишта. Обухватају се заједно:

- **воћни расадници** – узгајање воћних садница;
- **лозни расадници** – узгајање садница винове лозе;
- **шумски расадници** – комерцијални расадници шумског дрвећа, у шуми или изван ње;
- **расадници шумског дрвећа** које је газдинство узгајало за своје потребе изван шумског земљишта;
- **расадници украсног биља** – узгајање садница за садњу у вртovima, парковима, дуж путева (живе ограде, руже и остало украсно шибље и украсни четинари).

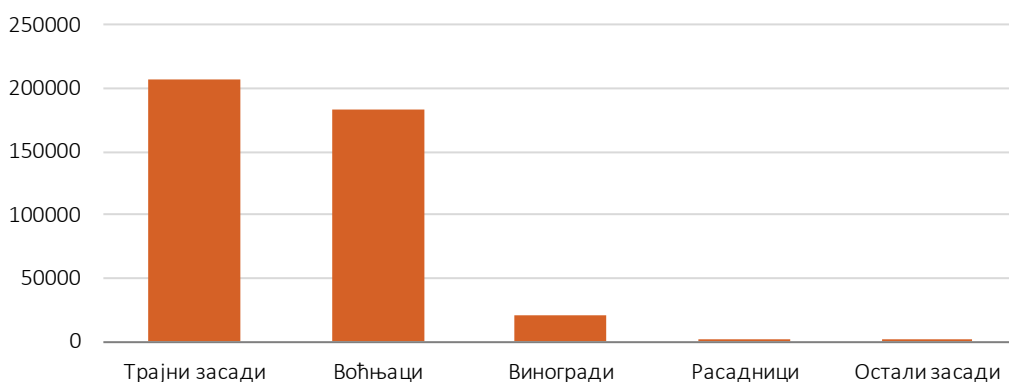
Г. Остали вишегодишњи засади су површине под врбицима (за плетење корпи), површине под рогозом, рогачем, површине на којима се узгајају тартуфи, као и површине под засадима јелки подигнутих у комерцијалне сврхе, на отвореном или у заштићеном простору.

Трајни засади представљају најмање заступљену збирну категорију коришћеног пољопривредног земљишта у Србији и чине 206 357 ха или 5,94% КПЗ.

Табела 3.13. Структура трајних засада у Републици Србији, 2018.

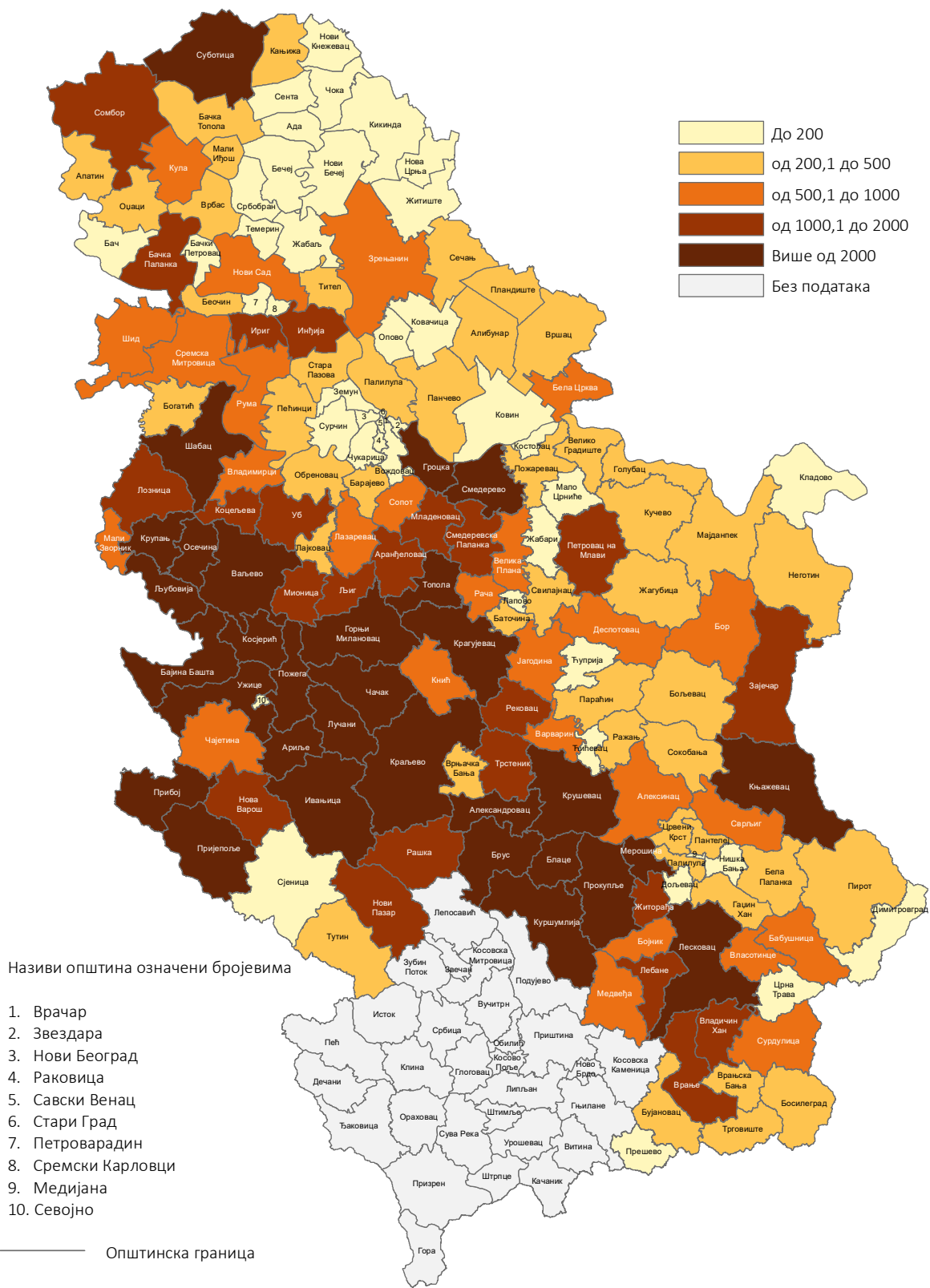
Показатељи	Категорије земљишта						
	КПЗ	трајни засади	воћњаци	виногради	расадници	остали засади	
Сва пољопривредна газдинства							
КПЗ	ha	3 476 789	206 357	182 922	21 359	1 336	739
	%	100,00	5,94	5,26	0,61	0,04	0,02
Сва ПГ	број	559 256	333 213	270 889	60 230	1 295	797
	%	100,00	59,58	48,44	10,77	0,23	0,14
ha/сва ПГ		6,22	0,62	0,68	0,35	1,03	0,93

Граф. 3.13. Структура трајних засада у Републици Србији (ha)

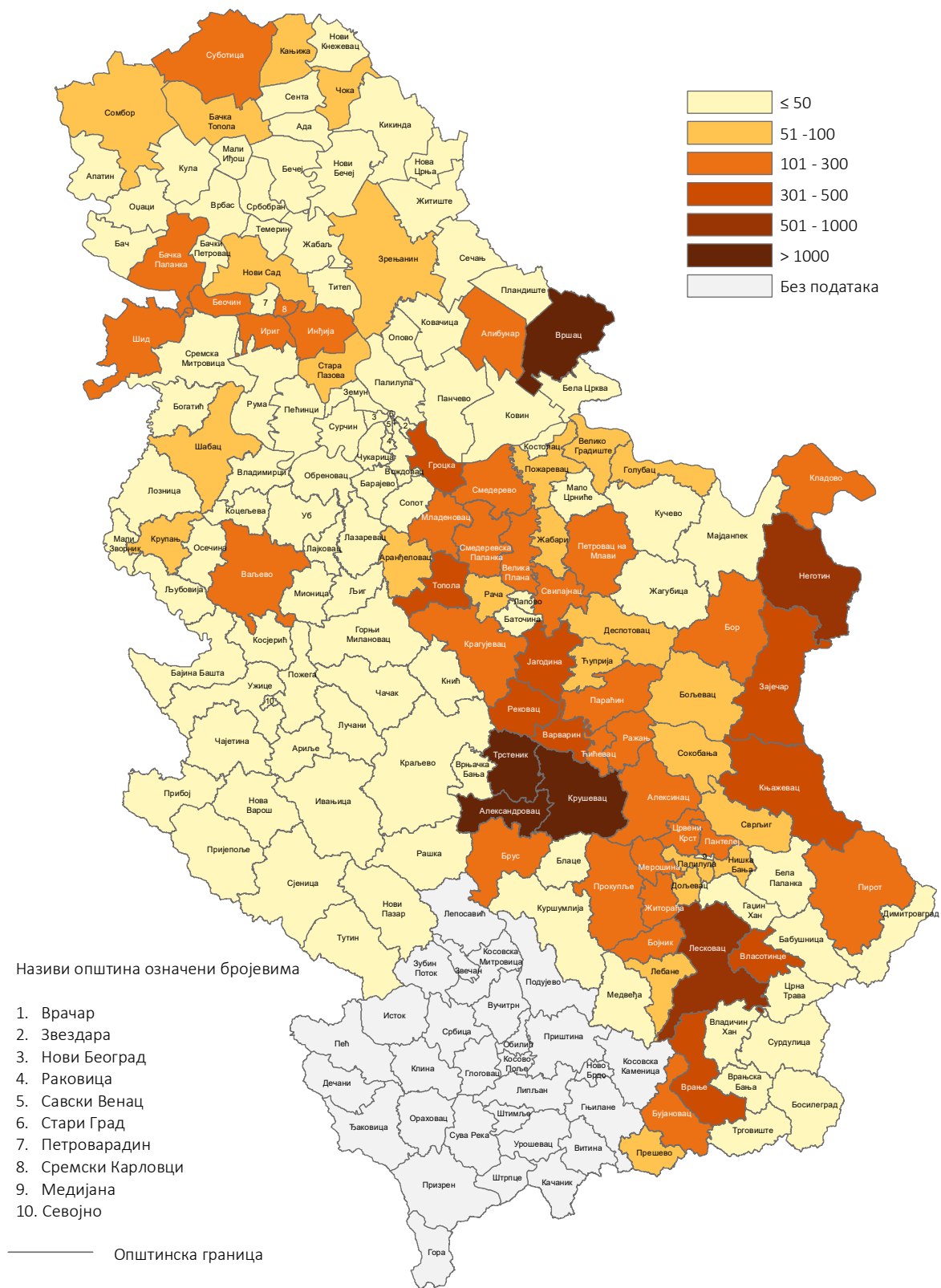

У категорији трајних засада најзаступљенији су воћњаци са преко 88% од укупне површине трајних засада, виногради чине око 10%, а расадници мање од 1%. Општа карактеристика свих категорија трајних засада је мала површина по газдинству. Просечна површина воћњака по газдинству износи 0,68 ha/ПГ, винограда свега 0,35 ha/ПГ, а расадника 1,03 ha/ПГ.

Карта 6. Општине у Републици Србији према површини воћњака, 2018.

Карта 7. Површине под виноградима по општинама (ha)

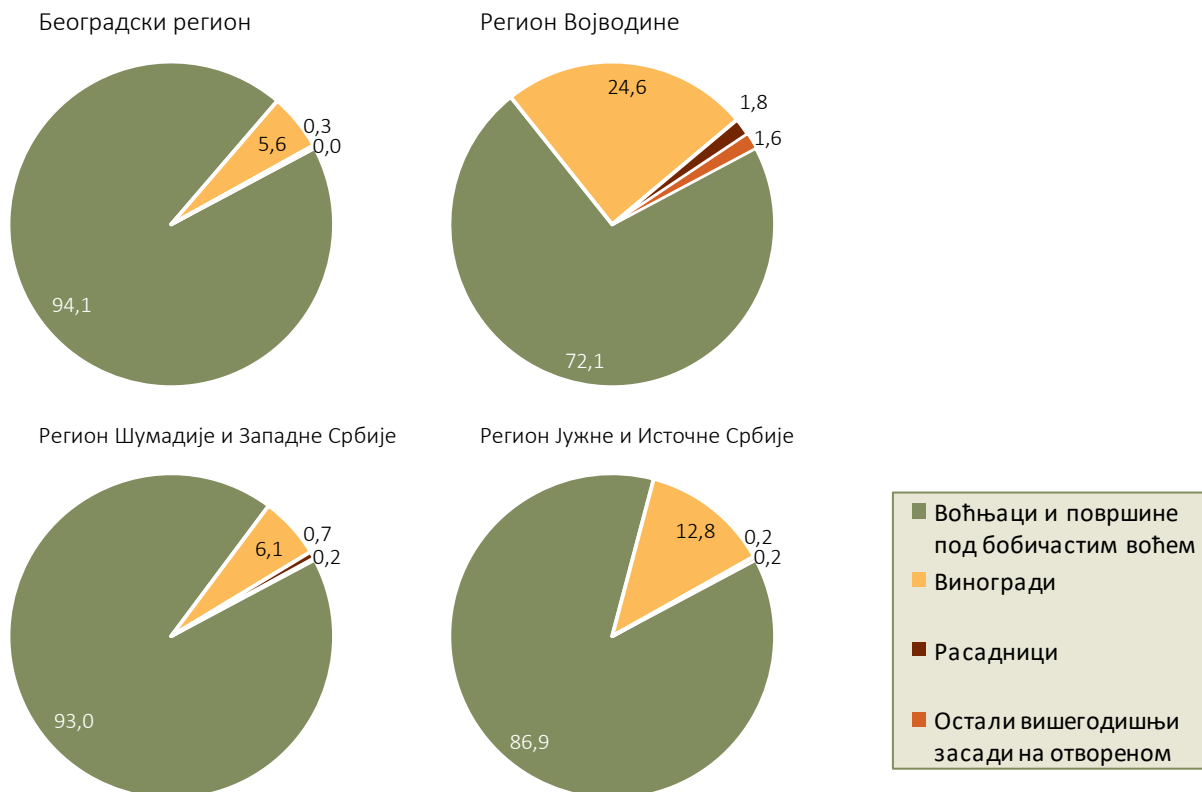

Регионално, највећи део површина трајних засада је у Региону Шумадије и Западне Србије (52% од укупне површине) и Региону Јужне и Источне Србије (28%). У Региону Војводине је 26 581 ха трајних засада (13% од укупне површине), а у Београдском региону је свега 13 658 ха трајних засада или 7,8 пута мање у односу на Регион Шумадије и Западне Србије. Поред наведених, постоје и друге специфичности региона.

Табела 3.14. Коришћена површина земљишта под вишегодишњим засадама

	Република Србија, укупно		Београдски регион		Регион Војводине		Регион Шумадије и Западне Србије		Регион Јужне и Источне Србије		Регион Косово и Метохија	
	ха	%	ха	%	ха	%	ха	%	ха	%	ха	%
Воћњаци и површине под бобичастим воћем	182 922	88,64	12 851	94,09	19 160	72,08	100 003	93,00	50 908	86,89
Виногради	21 359	10,35	766	5,61	6 534	24,58	6 586	6,13	7 472	12,75
Расадници	1 336	0,65	38	0,28	466	1,75	738	0,69	92	0,16
Остали вишегодишњи засади на отвореном	739	0,36	2	0,02	421	1,58	200	0,19	115	0,20
Вишегодишњи засади, укупно	206 357	100,00	13 658	100,00	26 581	100,00	107 529	100,00	58 588	100,00

Граф. 3.14. Коришћена површина земљишта под вишегодишњим засадама

У Региону Шумадије и Западне Србије и у Београдском региону воћњаци чине 93% и 94% од укупне површине трајних засада, а виногради око 6% површине. У Региону Војводине површина винограда износи 6 534 ha и приближно је једнака површини винограда у Региону Шумадије и Западне Србије. Расадници су најмање заступљена категорија трајних засада (мање од 1%). Од укупне површине расадника у Србији преко 55% (738 ha) налази се у Региону Шумадије и Западне Србије и у Региону Војводине (око 35%). У Региону Јужне и Источне Србије и у Београдском региону расадници су врло мало заступљени.

Трајни засади су мало заступљена категорија коришћеног пољопривредног земљишта (5,94%). Међутим, од укупног броја пољопривредних газдинстава око 60% располаже трајним засадима, око 50% воћњацима, 10% виноградима и 0,23% расадницима. Мало учешће трајних засада у КПЗ и велико учешће ПГ у овој категорији резултира врло малим просечним поседом трајних засада, уз знатне регионалне разлике.

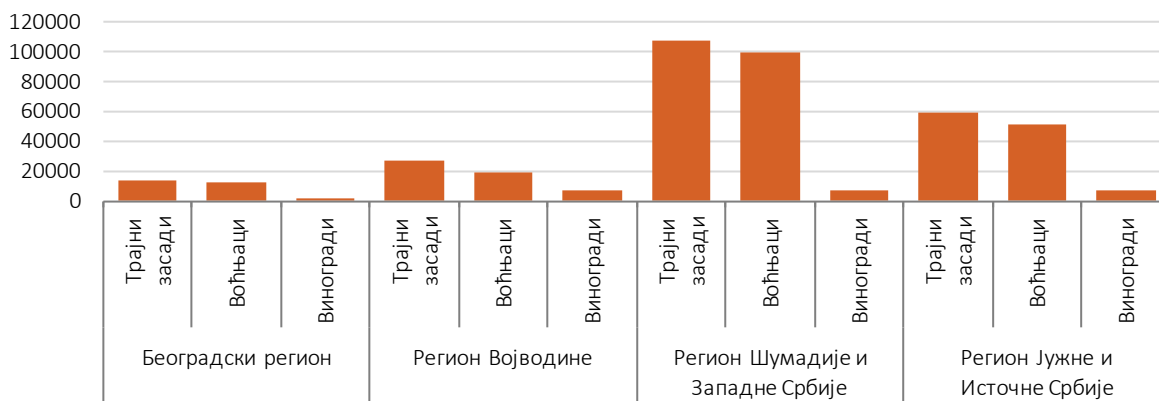
Табела 3.15. Структура трајних засада у Републици Србији по регионима, 2018.

Показатељи		Категорије земљишта					
		КПЗ	трајни засади	воћњаци	виногради	расадници	остали засади
Сва пољопривредна газдинства							
КПЗ	ha	3 476 789	206 357	182 923	21 359	1 336	739
	%	100,00	5,94	5,26	0,61	0,04	0,02
ПГ	број	559 255	333 213	270 889	60 230	1 295	797
	%	100,00	59,58	48,44	10,77	0,23	0,14
ha/сва ПГ		6,22	0,62	0,68	0,35	1,03	0,93
Београдски регион							
КПЗ	ha	143 632	13 658	12 851	766	39	2,33
	%	100	9,51	8,95	0,53	0,03	0,00
ПГ	број	29 551	14 610	12 175	2 395	34	7
	%	100	49,44	41,20	8,10	0,11	0,02
ha/ ПГ		4,86	0,93	1,06	0,32	1,15	0,34
Регион Војводине							
КПЗ	ha	1 575 871	26 581	19 160	6 534	466	421
	%	100	1,69	1,22	0,41	0,03	0,03
ПГ	број	123 859	23 377	18 463	4 686	150	77
	%	100	18,87	14,91	3,78	0,12	0,06
ha/ПГ		12,72	1,14	1,04	1,39	3,10	5,46

Табела 3.15. Структура трајних засада у Републици Србији по регионима, 2018. (наставак)

Показатељи		Категорије земљишта					
		КПЗ	трајни засади	воћњаци	виногради	расадници	остали засади
Регион Шумадије и Западне Србије							
КПЗ	ha	1 037 287	107 529	100 003	6 586	739	200
	%	100	10,37	9,64	0,63	0,07	0,02
ПГ	број	242 112	178 290	157 207	19 641	1 016	427
	%	100	73,64	64,93	8,11	0,42	0,18
ha/ПГ		4,28	0,60	0,64	0,34	0,73	0,47
Регион Јужне и Источне Србије							
КПЗ	ha	719 997	58 588	50 908	7 472	92	116
	%	100	8,14	7,07	1,04	0,01	0,02
ПГ	број	163 734	116 936	83 045	33 508	96	287
	%	100	71,42	50,72	20,47	0,06	0,18
ha/ПГ		4,40	0,50	0,61	0,22	0,96	0,40
Регион Косова и Метохије							

Граф. 3.15. Структура сталних засада у Републици Србији по регионима (ha)

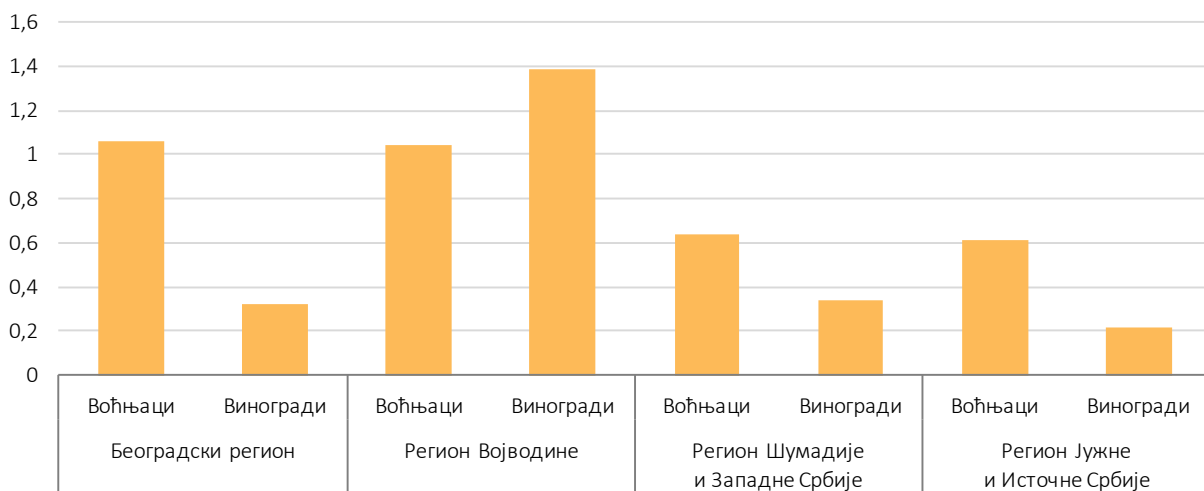
У Београдском региону воћњаци чине око 9% КПЗ, а преко 40% пољопривредних газдинстава располаже воћњацима. Просечна површина воћњака овог региона износи 1,06 ha/ПГ. Под виноградима је 0,53% КПЗ овог региона, а 8% ПГ располаже виноградима. Просечна површина винограда овог региона је 0,32 ha/ПГ. Под расадницима у овом региону је свега 39 ha, а просечна површина расадника је 1,15 ha/ПГ.

У Региону Војводине 1,69% КПЗ су воћњаци, а 18,87% ПГ располаже воћњацима. Просечна површина воћњака у овом региону износи 1,04 ха/ПГ. Под виноградима је свега 0,41% КПЗ, а 3,78% ПГ располаже виноградима. Просечна површина винограда у овом региону је највећа и износи 1,39 ха/ПГ. Под расадницима је 466 ха, а просечна површина је знатно већа у односу на остале регионе и износи 3,10 ха/ПГ.

У Региону Шумадије и Западне Србије око 10% КПЗ су воћњаци, а 65% ПГ располаже воћњацима. Просечна површина воћњака овог региона је 0,64 ха/ПГ. Површина винограда овог региона је 15 пута мања од површине под воћњацима, око 8% ПГ поседује винограде, а просечна површина винограда овог региона је на нивоу републичког просека. Највећи део од укупне површине расадника је у овом региону, али је просечна површина расадника свега 0,73 ха/ПГ и најмања је у поређењу са осталим регионима.

У Региону Јужне и Источне Србије воћњаци чине око 7% КПЗ, а око 50% ПГ располаже воћњацима. Међутим, просечна површина воћњака је 0,61 ха/ПГ. Под виноградима је око 1% КПЗ, а око 20% ПГ располаже виноградима, што такође има за резултат уситњене површине винограда – просечна површина 0,22 ха/ПГ. Расадници у овом региону су на свега 92 ха, мали број ПГ располаже расадницима, а просечна површина расадника је 0,96 ха/ПГ.

Граф. 3.15а. Површина воћњака и винограда по пољопривредном газдинству у Републици Србији (ха/ПГ), по регионима, 2018.

Општа карактеристика трајних засада је уситњен посед. Просечне површине воћњака и винограда су веће у Београдском региону и у Региону Војводине, а знатно мања у регионима који се доминантно баве воћарском производњом (Србија – југ).

Анализа показатеља структуре трајних засада указује на следеће констатације:

- у коришћеном пољопривредном земљишту у Србији највише су заступљени воћњаци (5,26%), затим виногради (0,61%), а најмање расадници (свега 0,04%);
- у површини трајних засада доминирају воћњаци у Србији (88,64%), док су у Региону Шумадије и Западне Србије 93% и у Београдском региону 94% од површине трајних засада региона;
- од укупног броја свих пољопривредних газдинстава у Србији воћњаке има 48,44% газдинстава, винограде 10,77% газдинстава, а расаднике само 0,23% пописаних газдинстава;
- уситњеност просечне површине засада свих газдинстава у Србији детерминишу релативно мали поседи пољопривредних газдинстава, са просечно 0,62 ха укупних засада, 0,68 ха воћњака, 0,35 ха винограда и 1,03 ха расадника по газдинству која се баве воћарско-винаградарском и расадничком производњом.

Регионална дистрибуција укупних површина под трајним засадима и њиховим појединим категоријама указује да је учешће Региона Шумадије и Западне Србије доминантно у укупној површини трајних засада (52,11%), воћњака (54,67%) и расадника (55,24%), уз регионално највеће (али не и доминантно) учешће и у виноградима (30,85%). Насупрот томе, најмање је заступљен Београдски регион у свим категоријама засада: 6,61% сталних засада, 7,02% воћњака и 3,58% винограда.

Територијалне разлике учешћа воћњака у коришћеном пољопривредном земљишту по регионима знатно варирају у односу на просек у Србији (0,64%) и крећу се од 10,37% у Региону Шумадије и Западне Србије до 1,69% КПЗ у Региону Војводине. Учешће винограда у КПЗ се креће од 9,64% у Региону Шумадије и Западне Србије до 1,22% КПЗ у Региону Војводине.

3.3. Структура ливада и пашњака

Ливаде и пашњаци су површине које се користе за кошење или испашу стоке пет и више година или за производњу енергије. Ливаде и пашњаци који се у посматраној пољопривредној години нису косили, односно нису користили за испашу стоке нити за производњу енергије укључени су у некоришћено пољопривредно земљиште.

Ливаде су површине обрасле травом које се низ година (пет и више) редовно косе углавном ради добијања сена. Земљиште се користи за раст зелене сточне хране, било засејане или самоникле и није укључено у плодоред. Заједно су исказане површине природних и засејаних (вештачких) ливада. Ливаде се користе за испашу, сено или силажу. Пописане су ливаде које се редовно косе (користе) у току референтне године.

Пашњаци су земљиште које се користи за испашу стоке. Укључени су сви пашњаци: *интензивни* (низијски), *екстензивни* (брдско-планински) и *шумски пашњаци* на добром тлу или тлу средњег квалитета, као и *пашњаци за оскудну испашу* (пашњаци са ниским приносом, који су на земљишту слабог квалитета, и пашњаци који се налазе изнад горње границе шумске вегетације, који не могу да служе за испашу већег броја стоке нити могу да се користе више пута у току године).

- Пашњаци (без пашњака за оскудну испашу) обухватају пашњаке који служе за интензивну испашу стоке – низијски, планински и шумски пашњаци на добром тлу или на тлу средњег квалитета. Не обухватају пашњаке за оскудну испашу.
- Пашњаци за оскудну испашу су пашњаци са ниским приносом, који су на земљишту слабог квалитета (на кршу, старе сечине, деградиране, опустошене и сличне шуме, уколико на њима нису забрањени испаша и брст), као и пашњаци који се налазе изнад горње границе шумске вегетације и који не могу да служе за испашу већег броја стоке нити могу да се користе више пута у току године.

У односу на ораничне површине и површине трајних засада, површине ливада и пашњака су ређе биле предмет агроекономских и статистичких анализа, и то из два разлога:

Прво, смањењем броја стоке, посебно говеда, оваца и коза, ливаде као извор кабасте хране (сено, сенажа и силажа) и пашњаци за сезонско напасање стоке губили су на значају, и њиховој мелиорацији ради одрживог коришћења, заштите и уређивања не посвећује се одговарајућа пажња;

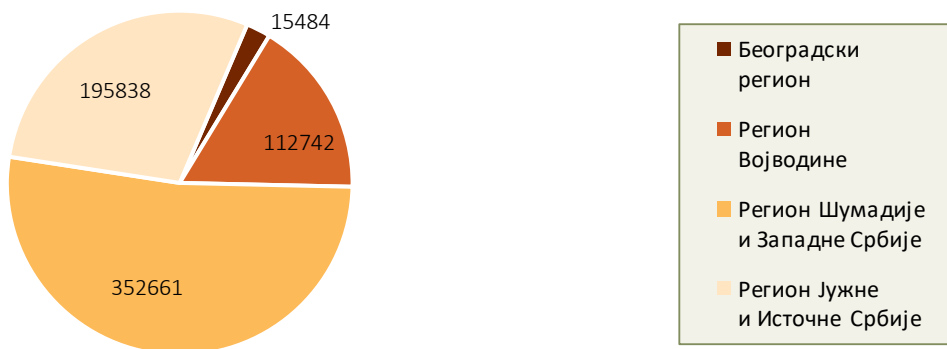
Друго, ливаде и пашњаци се углавном налазе на квалитативно слабијим класама земљишта у брдско-планинским и слатинастим или водоплавним равничарским пределима.

Анализа структуре ливада и пашњака на основу показатеља приказаних у табели 3,16 указује на следеће констатације: у Републици Србији у 2018. години ливаде и пашњаци чине око 20% коришћеног пољопривредног земљишта, а појединачно су ливаде заступљеније (11,1%) од пашњака (9,7%); просечна површина ливада и пашњака износи 1,21 ha/ПГ.

Табела 3.16. Структура ливада и пашњака у Републици Србији по регионима, 2018.

Показатељи	Категорија земљишта						
	укупан број ПГ	КПЗ, укупно	ливаде и пашњаци				ха/ПГ
			површина ливада и пашњака		ПГ која поседују ливаде и пашњаке		
			ха	% од КПЗ у том региону	број	% од укупног броја ПГ	
РЕПУБЛИКА СРБИЈА	559 255	3 476 789	676 724	19,46	246 774	44,13	1,21
СРБИЈА - СЕВЕР							
Београдски регион	29 551	143 633	15 484	10,78	12 195	41,27	0,52
Регион Војводине	123 858	1 575 871	112 742	7,15	2 705	2,18	0,91
СРБИЈА - ЈУГ							
Регион Шумадије и Западне Србије	242 112	1 037 288	352 661	34,00	158 166	65,33	1,46
Регион Јужне и Источне Србије	163 734	719 997	195 838	27,20	73 708	45,02	1,20
Регион Косово и Метохија

Граф. 3.16. Површине ливада и пашњака по регионима (ха)

Регионална анализа структуре ливада и пашњака указује на изразито неравномерну заступљеност ливада и пашњака по регионима (и областима). Од укупне површине ливада и пашњака 52% је у Региону Шумадије и Западне Србије, око 30% у Региону Јужне и Источне Србије, око 16% у Региону Војводине, а у Београдском региону свега око 2% од укупне површине ливада и пашњака.

Ливаде и пашњаци чине око 10% КПЗ у Београдском региону и простиру се на површини од 15 484 ха. Кад је реч о ПГ, њих 12 195 поседује ливаде и пашњаке. Просечна површина ливада и пашњака овог региона износи 0,52 ха/ПГ.

Заступљеност ливада и пашњака у КПЗ у Региону Војводине износи свега 7,15%, а око 2% ПГ овог региона поседује ливаде и пашњаке. Просечна површина ливада и пашњака у овом региону износи 0,91 ха/ПГ.

У Региону Шумадије и Западне Србије заступљеност ливада и пашњака је највећа и износи 34% КПЗ региона. Поред тога, преко 65% ПГ поседује ливаде и пашњаке, а највећа је и просечна површина ливада и пашњака (1,46 ха/ПГ).

У Региону Јужне и Источне Србије ливаде и пашњаци су заступљени на 27% КПЗ, а преко 45% ПГ поседује ливаде и пашњаке. Просечна површина посуда ове категорије је на нивоу републичког просека.

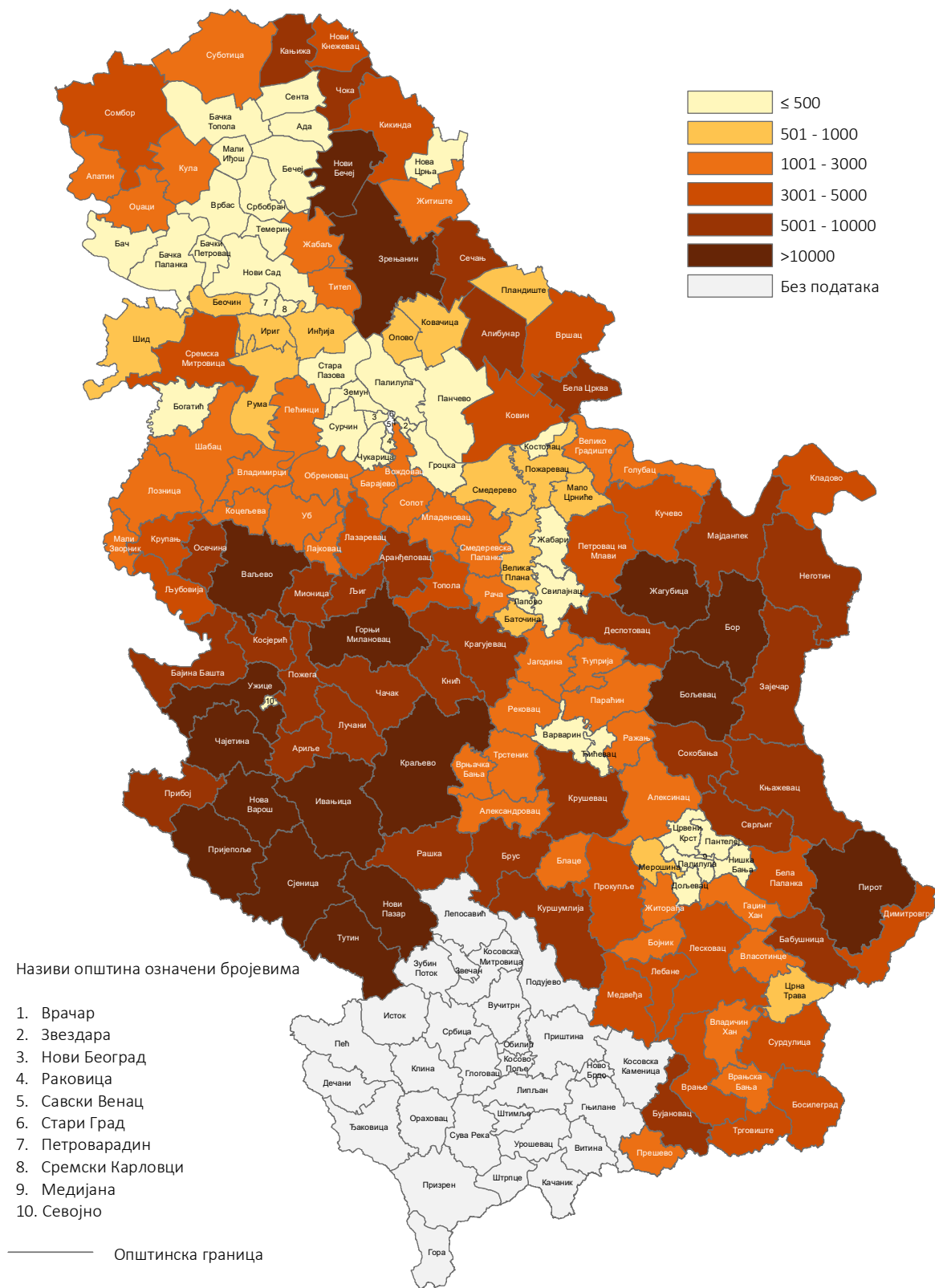
Може се констатовати да су површине ливада и пашњака неравномерно дистрибуиране по регионима. Најмање је заступљен Београдски регион (2%), па Регион Јужне и Источне Србије (28%) и Регион Војводине (17%), док се у Региону Шумадије и Западне Србије налази највећи део укупних површина ливада и пашњака у Србији (52%).

Посебно треба истаћи да ливаде заузимају око 20% коришћеног пољопривредног земљишта у Србији, у Региону Шумадије и Западне Србије 34% КПЗ, а у Региону Јужне и Источне Србије 27% КПЗ, што представља значајан али и недовољно искоришћен земљишни потенцијал за обезбеђење кабасте хране и развој сточарске производње.

Детаљнија територијална анализа података указује да су ливаде и пашњаци доминантни у структури коришћеног пољопривредног земљишта само у два региона: у Региону Шумадије и Западне Србије и у Региону Јужне и Источне Србије, док у Београдском региону и Региону Војводине нема ниједне општине у којој су ливаде и пашњаци доминантно заступљени у коришћеном пољопривредном земљишту. Распоред 676 724 ха ливада и пашњака у Србији по областима и општинама је неуједначен, али су најмање и највеће површине ливада и пашњака у истим областима и општинама.

За разлику од показатеља по регионима, на основу којих је видљиво да пашњаци нису доминантна категорија коришћеног пољопривредног земљишта ни у једном региону, анализа по општинама (карта 8) указује да су пашњаци као производно и економски најмање вредна категорија земљишта доминантни у неким општинама и окрузима, што значи да те локалне самоуправе треба да се оријентишу на узгој оваца, коза, коња и говеда. Ове констатације директно указују и на квалитативне карактеристике коришћеног пољопривредног земљишта по регионима, областима и општинама у Србији.

Карта 8. Општине у Републици Србији према површини ливада и пашњака, 2018.

III. Наводњаване површине и извори наводњавања

У овом поглављу анализирани су подаци о наводњавању коришћене пољопривредне површине (у хектарима), начину наводњавања и извору воде за наводњавање. Укључене су површине које су бар једном наводњаване у посматраном периоду. Површине наводњаване више пута обухваћене су само једном.

Наводњавање је хидротехничка мера побољшања физичких својстава земљишта додавањем воде, како би се постигла оптимална влага за време вегетације усева и засада и тиме обезбедили оптимални приноси. Наводњавање се може примењивати у току једне фазе вегетације или током целог вегетацијског периода.

Укупна површина коришћеног пољопривредног земљишта које је могуће наводњавати је укупна површина КПЗ које је било могуће наводњавати у пољопривредној 2017/2018. години употребом опреме и количине воде која је уобичајено расположива газдинству, без обзира на то да ли је оно наводњавано или не. Могућност наводњавања се првенствено односи на доступност воде коју је могуће искористити за наводњавање. Опрема којом је могуће довести воду до земљишта може бити сопствена или туђа, без обзира на врсту опреме.

Наводњавана површина је укупно коришћено пољопривредно земљиште које се може наводњавати у референтном периоду употребом опреме и количине воде која је нормално расположива на газдинству, искључујући усеве под стаклом или другим приступачним заштитним покривачем и окућницама које се скоро увек наводњавају. Уколико је површина наводњавана више пута током године, уписана је само једном. Ако се на истој површини гајило више од једног усева током године, уписана је површина најважнијег наводњаваног усева. Ако се површина газдинства није наводњавала, на ово питање се није давао одговор.

Наводњавана површина у 2017/2018. години по врстама усева и засада је површина земљишта по наведеним врстама усева и засада које је наводњавана у посматраној пољопривредној години. Приказана је површина земљишта само под главним усевима и засадима који су бар једном били наводњавани у посматраном периоду. Укључене су и површине под пластеницима и стакленицима, док површина под окућницом није укључена.

Остала наводњавана површина је површина под осталим усевима на ораницама и баштама, нпр. дуван, хмељ, соја, лековито, ароматично и зачинско биље, цвеће, као и површине под осталим сталним засадима на отвореном, нпр. расадници, врбици (за плетење корпи), површине под новогодишњим јелкама засађеним у комерцијалне сврхе и сл.

Према резултатима Анкете, у Републици Србији се у 2018. години наводњавало укупно 159 587 ха или 4,59% КПЗ, а од укупног броја ПГ 33,30% је наводњавало усева. Посматрано по регионима, не постоје значајне разлике у учешћу наводњаваних површина у укупном КПЗ (4-5% КПЗ се наводњава).

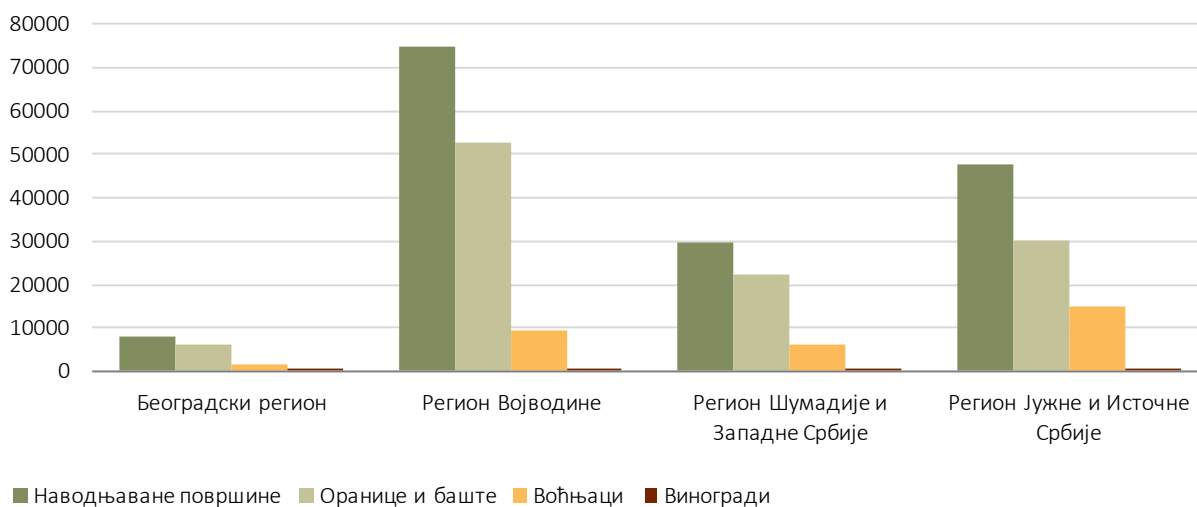
Табела 4.1. Наводњавана површина ораница и башта и засада пољопривредних газдинстава, 2018.

		Република Србија, укупно	Београдски регион	Регион Војводине	Регион Шумадије и Западне Србије	Регион Јужне и Источне Србије	Регион Косово и Метохија
Наводњаване површине	ха наводњавана површина	159 587	7 883	74 705	29 585	47 414	...
	% од укупне површине	4,59	5,49	4,74	4,11	4,57	...
	Број ПГ	186 231	7 624	20 057	68 284	90 266	...
	% од укупног броја ПГ	33,30	25,80	16,19	41,70	37,28	...
Оранице и баште	ха наводњавана површина	110 872	6 141	52 510	22 237	29 984	...
	% од укупне површине	4,31	5,46	3,66	4,83	5,30	...
	Број ПГ	142 466	5 952	14 909	57 499	64 107	...
	% од укупног броја ПГ	29,01	25,50	13,21	38,25	31,33	...

Табела 4.1. Наводњавана површина ораница и башта и засада пољопривредних газдинстава, 2018. (наставка)

		Република Србија, укупно	Београдски регион	Регион Војводине	Регион Шумадије и Западне Србије	Регион Јужне и Источне Србије	Регион Косово и Метохија
Воћњаци	ha наводњавана површина	31 968	1 518	9 312	6 268	14 871	...
	% од укупне површине	17,48	11,81	48,60	12,31	14,87	...
	Број ПГ	52 202	1 411	5 094	13 716	31 981	...
	% од укупног броја ПГ	19,27	11,59	27,59	16,52	20,34	...
Виногради	ha наводњавана површина	679	24	131	325	199	...
	% од укупне површине	3,18	3,16	2,01	4,35	3,02	...
	Број ПГ	2 303	115	358	1 081	749	...
	% од укупног броја ПГ	3,82	4,81	7,64	3,23	3,81	...

Граф. 4.1. Наводњавана површина ораница и башта и засада пољопривредних газдинстава по регионима и укупно (ha)

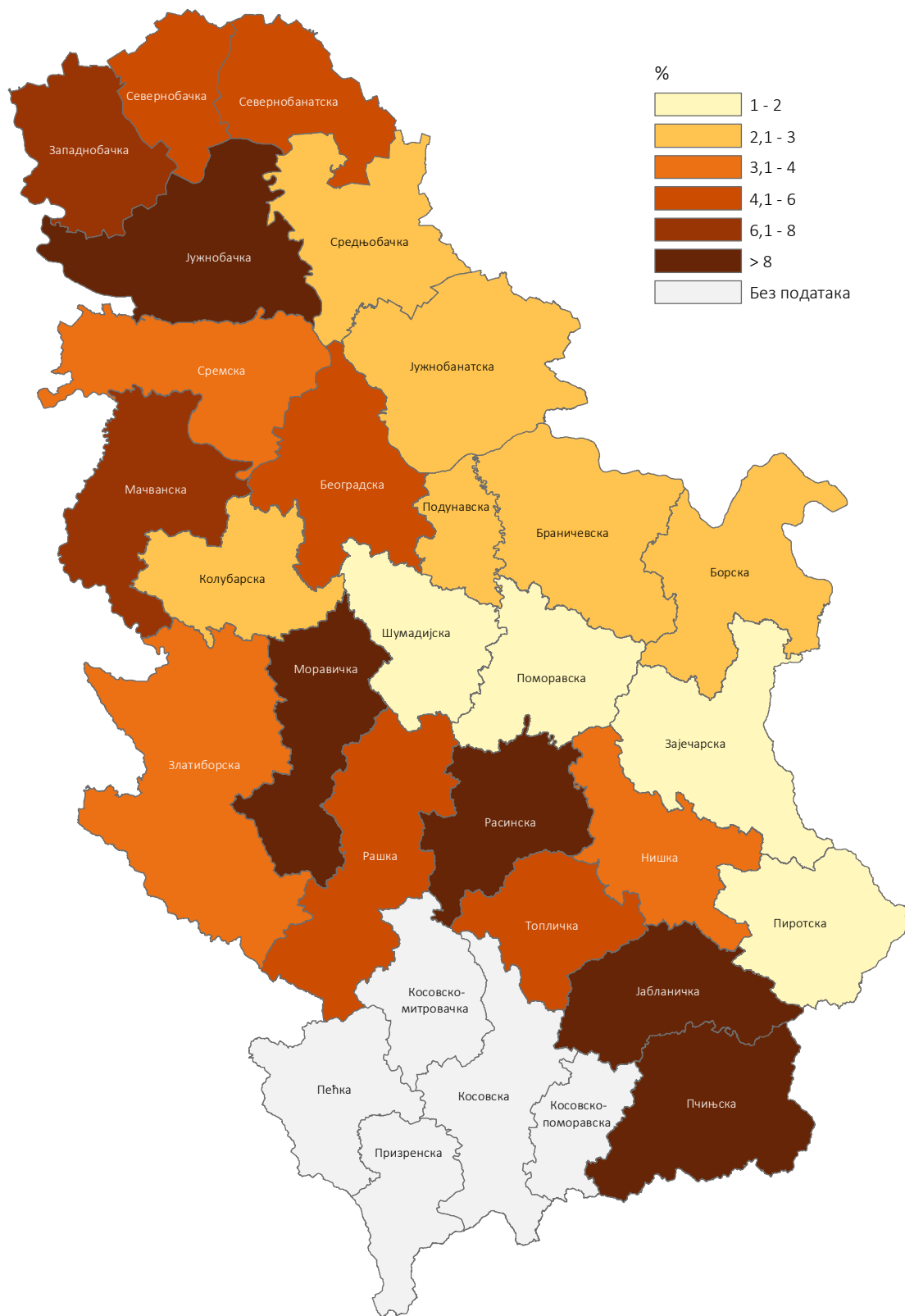

Од укупне површине ораница и башта, као најзаступљеније категорије КПЗ, наводњава се 110 872 ha или 4,31% од укупне површине ове категорије земљишта. Учешће наводњаваних површина ораница и башта по регионима се креће од 3% до 5% посматрано по пољопривредним газдинствима.

Наводњаване површине воћњака у односу на укупну површину ове категорије су веће. У Србији се у 2018. години наводњава 31 968 ha воћњака или 17,48% од укупне површине воћњака. Учешће наводњаваних површина воћњака је највеће у Региону Војводине (48,6%), а најмање у Београдском региону (11,81%).

Наводњаване површине винограда у односу на укупну површину ове категорије су врло мале. У Србији се у 2018. години наводњава свега 679 ha винограда или 3,18% од укупне површине винограда. Учешће наводњаваних површина винограда је најмање у Региону Војводине (2,01%), а највеће у Региону Јужне и Источне Србије (4,35%).

Карта 9. Коришћено пољопривредно земљиште према наводњавању површини по областима (ha)

Поред наводњаваних површина по усевима, потребно је сагледати добијене податке о могућем начину наводњавања.

Начин на који је извршено наводњавање подразумева начин (један или више) коришћен у наводњавању површина у посматраном периоду, укључујући површине на окућници. Подаци се односе на најчешћи начин наводњавања (у случају да се користи више различитих начина наводњавања), а могући су:

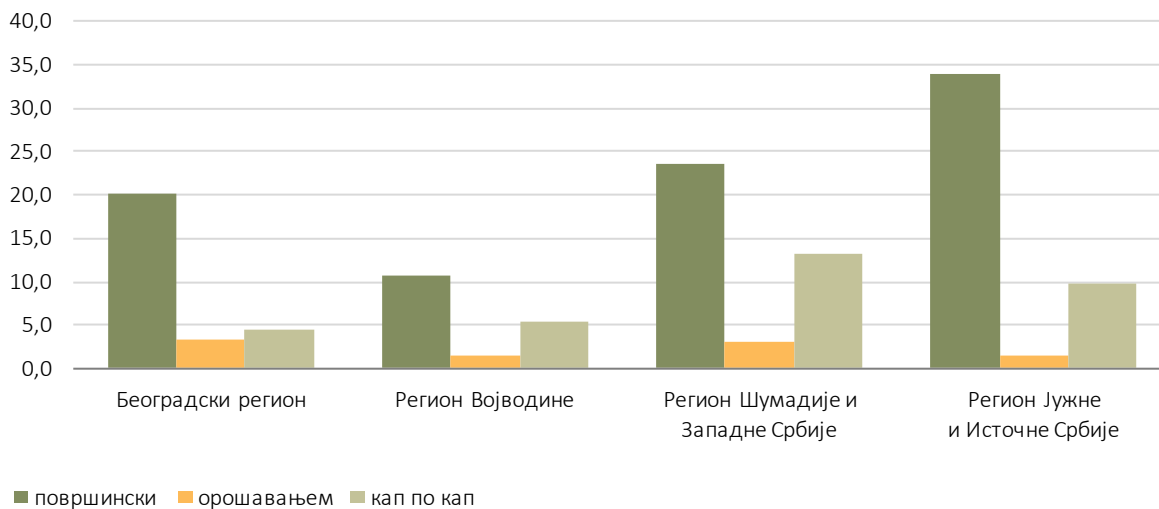
- **Површински начин наводњавања** – то је наводњавање провођењем воде по тлу, било плављењем целе површине или навођењем воде кроз мале бразде (каналџе) између редова усева, коришћењем гравитације. Примењује се обично за наводњавање у повртарској производњи.
- **Орошавање** је метод наводњавања усева прскањем воде прскалицом под високим притиском, која пада у облику кише на површину која се наводњава. Обухватају се сви системи наводњавања (орошивачи или топови – покретни или непокретни, стабилни, полустабилни и покретни). Примењује се у ратарској производњи.
- **Кап по кап** је тзв. микронаводњавање и представља мрежу од цеви или црева којима се спушта вода ниско до биљака, кап по кап, или путем микропрскалица различите величине и од различитог материјала. Вода се доводи близу корена биљке истицањем „кап по кап“ или „микрораспрскивачем“. Највећу примену има код наводњавања воћака и других засада, затим у повртарству, а најмање се примењује у ратарству.

У 2018. години у Републици Србији је наводњавано укупно 159 587 хектара пољопривредног земљишта, што представља 4,59% у односу на укупно коришћено пољопривредно земљиште. У Републици Србији 131 609 пољопривредних газдинстава или 23,53% од укупног броја ПГ је користило површинско наводњавање, свега 12 606 ПГ или 2,25% газдинстава наводњавање орошавањем, а 55 899 ПГ или око 10% газдинстава користило је наводњавање кап по кап.

Табела 4.2. Заступљеност начина наводњавања на газдинствима у Републици Србији и по регионима, 2018.

	Број ПГ	Начин наводњавања					
		површински		орошавањем		кап по кап	
		број ПГ	%	број ПГ	%	број ПГ	%
РЕПУБЛИКА СРБИЈА	559 255	131 609	23,53	12 606	2,25	55 899	10,00
СРБИЈА – СЕВЕР							
Београдски регион	29 551	5 952	20,14	960	3,25	1 355	4,59
Регион Војводине	123 859	13 148	10,62	1 843	1,49	6 589	5,32
СРБИЈА – ЈУГ							
Регион Шумадије и Западне Србије	242 119	56 962	23,53	7 466	3,08	32 072	13,25
Регион Јужне и Источне Србије	163 734	55 548	33,93	2 337	1,43	15 884	9,70
Регион Косово и Метохија

Граф. 4.2. Заступљеност начина наводњавања на газдинствима у Републици Србији и по регионима, 2018. (%)

Регионално гледано, постоје значајне разлике у заступљености појединих начина наводњавања по регионима.

У Београдском региону је 5 952 ПГ или 20,14% од укупног броја газдинстава овог региона применило површински начин наводњавања, 4,59% газдинстава је користило наводњавање кап по кап, а свега 960 газдинстава (3,25%) наводњавање орошавањем³.

У Региону Војводине свега 13 148 ПГ је користило површински начин наводњавања, што је у односу на укупан број газдинстава овог региона свега 10,62%. Број газдинстава овог региона која су користила наводњавање орошавањем такође је релативно знатно мањи у односу на Београдски регион – свега 1 843 ПГ или 1,48% од укупног броја газдинстава овог региона. Наводњавање кап по кап у овом региону користило је 5,32% газдинстава.

У Региону Шумадије и Западне Србије 23,53% газдинстава је применило површински начин наводњавања, 13,25% наводњавање кап по кап, а свега 3,08% газдинстава користило је наводњавање орошавањем.

У Региону Јужне и Источне Србије најзаступљенији начин наводњавања је површинско наводњавање и применило га је 33,93% газдинстава овог региона, 9,7% газдинстава овог региона је користило наводњавање кап по кап, а свега 1,43% наводњавање орошавањем.

Може се констатовати да је доминантан начин наводњавања у Србији у 2018. години површински начин наводњавања у свим регионима и у Србији у целини. Број газдинстава која су користила овај начин наводњавања је десет пута већи у односу на број газдинстава која су користила наводњавање орошавањем. Наводњавање орошавањем је најмање заступљен начин наводњавања и користило га је свега 2,25% газдинстава у Србији или 4 пута мање него наводњавање кап по кап.

Подаци прикупљени Анкетом 2018. године омогућавају да се сагледају и коришћени извори наводњавања газдинстава у Републици Србији и по регионима. Наиме, газдинство може да користи један извор за наводњавање или више њих, у зависности од временских или других услова. У случају да је посматрана пољопривредна година била кишовита, па се није наводњавало, подаци се односе на главни извор воде који би се користио за наводњавање током уобичајене или сушне године. Подаци се односе на извор са кога се добија највећа количина воде за наводњавање површина (у случају да постоји више различитих извора). Наиме, газдинство може да користи један или више извора за наводњавање у зависности од временских услова и доступности извора, и то:

³ Нека газдинства су применила више од једног начина наводњавања, па збир газдинстава и процената може изгледати неодговарајући.

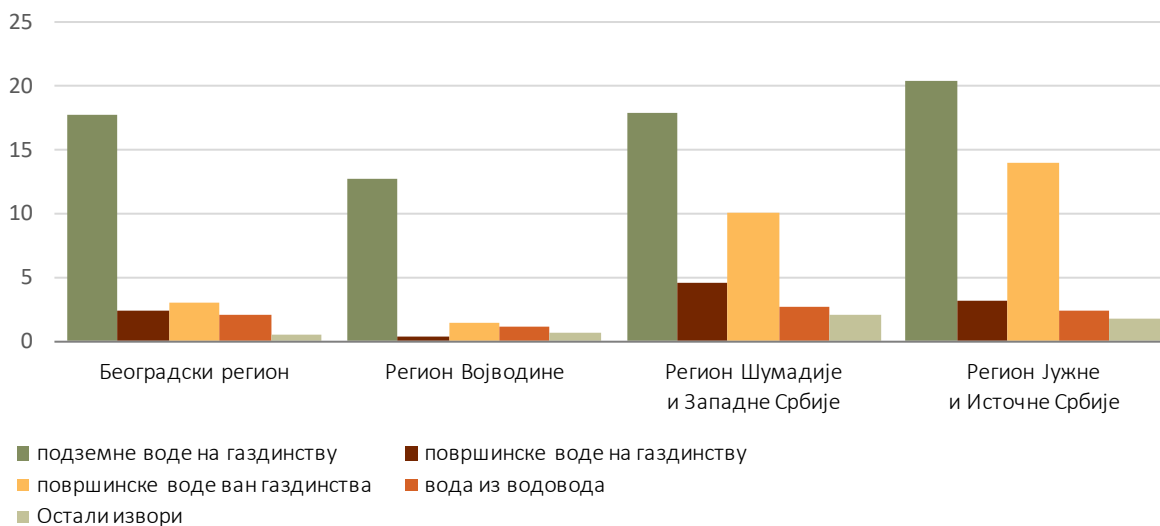
- **Подземне воде на газдинству** – то су извори воде лоцирани на газдинству или близу газдинства. Вода коришћена за наводњавање долази из бушених или ископаних бунара, или из извора слободног тока, подземне воде и слично. Ови се извори, осим за потребе наводњавања, могу користити и за остале потребе газдинства.
- **Површинске воде на газдинству** су природна језерца или вештачке бране које су у целини смештене на газдинству или их користи само једно газдинство. Подразумева се вода добијена из водотока или вода природних и вештачких акумулација. То могу бити и резервоари у којима се прикупља кишница или подземна вода.
- **Површинске воде ван газдинства** су језера, реке и други водотоци који нису вештачки направљени за потребе наводњавања.
- **Вода из водовода** подразумева да вода за наводњавање долази из заједничке водоводне мреже (водовода) и обично се наплаћује. Укључени су и случајеви када се водом из водовода пуне резервоари и цистерне и превозе на поља за наводњавање.
- **Остали извори** су извори који нису обухваћени претходним категоријама. Подразумевају се извори код којих вода не може да се користи директно, већ мора да прође одређени (физички или хемијски) третман (нпр. слани извори, отпадна вода и сл.).

Највећи број ПГ у Републици Србији у 2018. години користи подземне воде као главни извор воде за наводњавање – 17,51% од укупног ПГ. На другом месту по заступљености су површинске воде ван газдинства и главни су извор воде за наводњавање за 8,92% ПГ. Површинске воде на газдинству су главни извор воде за наводњавање у посматраној години за 3,11% ПГ, а вода из водовода за 12 274 ПГ или 2,19% газдинстава.

Табела 4.3. Газдинства по главном извору воде за наводњавање

	Број ПГ	Главни извор воде за наводњавање									
		подземне воде на газдинству		површинске воде на газдинству		површинске воде ван газдинства		вода из водовода		остали извори	
		број ПГ	%	број ПГ	%	број ПГ	%	број ПГ	%	број ПГ	%
РЕПУБЛИКА СРБИЈА	559 255	97 937	17,51	17 404	3,11	49 884	8,92	12 274	2,19	8 732	1,56
СРБИЈА – СЕВЕР											
Београдски регион	29 551	5 237	17,72	715	2,42	899	3,04	624	2,11	149	0,50
Регион Војводине	123 859	15 746	12,71	405	0,33	1 767	1,43	1 402	1,13	737	0,59
СРБИЈА – ЈУГ											
Регион Шумадије и Западне Србије	242 112	43 484	17,96	11 057	4,57	24 365	10,06	6 411	2,65	4 949	2,04
Регион Јужне и Источне Србије	163 734	33 470	20,44	5 227	3,19	22 852	13,96	3 837	2,34	2 897	1,77
Регион Косово и Метохија

Граф. 4.3. Газдинства по главном извору воде за наводњавање (%)

Регионално посматрано, заступљеност **подземне воде на газдинству**, као главног извора воде за наводњавање, у Београдском региону и Региону Шумадије и Западне Србије је приближно на нивоу републичког просека. У Региону Војводине овај извор је мање заступљен, за свега 12,71% ПГ овог региона је главни извор воде за наводњавање. У Региону Јужне и Источне Србије заступљеност овог извора је већа од републичког просека и главни је извор воде за наводњавање за 20,44% ПГ овог региона.

Површинске воде на газдинству, као главни извор воде за наводњавање, врло су мало заступљене у свим регионима. Главни су извор воде за наводњавање за 4,57% ПГ у Региону Шумадије и Западне Србије, а за свега 0,33% ПГ у Региону Војводине. У осталим регионима заступљеност овог извора се креће између 2% и 3% ПГ.

Површинске воде ван газдинства су, као главни извор воде за наводњавање, значајно заступљеније у Региону Шумадије и Западне Србије (за 10,06% ПГ) и у Региону Јужне и Источне Србије (за 13,96% ПГ) у односу на друга два региона. У Београдском региону су главни извор воде за наводњавање за 3,04% ПГ, а у Региону Војводине за свега 1,43% ПГ од укупног броја ПГ региона.

Вода из водовода је главни извор воде за наводњавање за врло мали број ПГ у свим посматраним регионима, а њихово учешће се креће од 2,65% до 1,13% ПГ од укупног броја ПГ.

Дакле, најзаступљенији начин наводњавања у Републици Србији у 2018. години је површински начин наводњавања, а као главни извор воде за наводњавање већина пољопривредних газдинстава навела је подземне воде на газдинству.

Осврт на резултате

Републички завод за статистику је припремио, организовао и спровео „Анкету о структури пољопривредних газдинстава у Републици Србији 2018. године“ од 1. октобра до 30. новембра 2018. године. Анкетом су прикупљени бројни, свеобухватни и међународно упоредиви подаци о пољопривреди у Републици Србији. Значајан део података се односи на број и структуру пољопривредних газдинстава, површине укупно коришћеног земљишта у пољопривреди и начин коришћења земљишта, а обрађени су и презентовани у овој публикацији: „*Структура пољопривредних газдинстава и коришћење расположивог земљишта у Републици Србији, 2018*“. Резултати Анкете дати су као табеларни и графички прегледи систематизованих података збирно на нивоу Републике Србије или по регионима за пољопривредна газдинства, породична пољопривредна газдинства и пољопривредна газдинства правних лица и предузетника.

Циљ публикације је реално сагледавање економске снаге и типа пољопривредне производње на пољопривредним газдинствима у Србији, како би се добила квалитетна, аналитичка и упоредива основа за анализу структурних карактеристика и економских параметара пољопривредних газдинстава и конципирање мера аграрне политике, али и за компаративну анализу са пољопривредним газдинствима у земљама ЕУ и земљама окружења, као и база за научне раднике у даљим научним истраживањима структурних карактеристика и економских перформанси пољопривредних газдинстава у Србији.

Систематизацијом података и анализом добијених резултата дошло се до бројних важних закључака о овом сегменту пољопривреде Републике Србије. Неки од основних закључака се могу издвојити у кратком осврту на укупне добијене резултате.

Према резултатима Анкете, у Републици Србији постоји 564 542 пољопривредна газдинства, 562 895 породичних пољопривредних газдинстава, 1 375 пољопривредних газдинстава правних лица и 272 пољопривредна газдинства предузетника. Може се закључити да у укупном броју газдинстава доминирају породична пољопривредна газдинства (99,71 %). Од укупног броја ППГ највећи део је у Региону Шумадије и Западне Србије (око 43%), а најмањи у Региону Војводине (5,32%). *Пољопривредна газдинства њивних лица и њивузелника* су по броју минорна (свега 0,29%), али ова група има значајно учешће у коришћеном пољопривредном земљишту и велику просечну површину поседа, па се може закључити да су важни производно-економски субјекти у пољопривреди Србије.

Површина расположивог земљишта у Републици Србији у 2018. години износи 5 178 692 ха, од чега је највећи део у Региону Војводине (38,29%) и у Региону Шумадије и Западне Србије (32,83%), а најмањи у Београдском региону, свега 5,09%. Просечна површина по газдинству је 9,17 ха/ПГ и 6,77 ха/ППГ. Од укупног расположивог земљишта 72,72% је пољопривредно земљиште, а 18,77% шумско земљиште (972 283 ха). Од укупног пољопривредног земљишта 3 475 894 ха је коришћено пољопривредно земљиште, а 289 953 ха је некоришћено пољопривредно земљиште (5,6%).

Просечна величина коришћеног пољопривредног земљишта по пољопривредном газдинству износи 5,16 хектара. Пољопривредна газдинства у Републици Србији у пољопривредној 2017/2018. години, према резултатима Анкете, користила су 3 475 894 ха пољопривредног земљишта. Породична пољопривредна газдинства су користила 2 916 125 ха, а просечна величина поседа ових газдинстава је 5,18 ха/ППГ. Пољопривредна газдинства правних лица користила су 557 866 ха, а просечна величина поседа ове групе субјеката је много већа и износи 405,72 ха/ППГ. Може се закључити да пољопривреду Србије карактерише доминантан број ППГ у односу на ППГЛП. Просечна величина поседа је мала (5,16 ха/ПГ; 5,18 ха/ППГ и 405,72 ха/ППГЛП). У категорији ППГ доминирају ППГ са поседом мањим од 5 ха, а у категорији ППГЛП најзаступљенији су субјекти са поседом већим од 20 ха. Ова поседовна група и користи највећи део земљишта у свим посматраним регионима.

Евидентна је супротност између најмање и највеће поседовне групе газдинстава и њихове заступљености у укупном броју пољопривредних газдинстава и у укупној површини коришћеног пољопривредног земљишта.

Структура коришћеног пољопривредног земљишта је следећа:

- оранице и баште 2 571 580 ха или 73,98% КПЗ,
- ливаде и пашњаци 676 724 ха или 20,7% КПЗ,
- воћњаци 182 923 ха или 5,26% КПЗ,
- виногради 20 466 ха или 0,59%, и
- окућнице 22 126 ха или 0,69%.

У структури површина ораница и башта највеће учешће имају површине под житима (око 66%). Културе које се највише гаје на ораницама и баштама су кукуруз (56%) и пшеница (37,56%). На претежном делу ораница и башта примењује се традиционална обрада (дубоко орање), на 74,28% од укупне површине ове категорије. Од махунарки, најзаступљенија врста је пасуљ и гаји се на преко 90% површине под овог групом усева. Под шећерном репом у Србији у 2018. години је 44 898 ха, а од тога чак 97% је у Региону Војводине. Од индустријског биља у пољопривреди Србије у посматраној години најзаступљенији су сунцокрет (са 239 794 ха или 48,58% површине под индустријским

биљем) и соја (са 196 902 ха или 40% од површине под овом групом усева). У категорији крмног биља најзаступљенија је луцерка са 163 850 ха или 71,14% површине под крмним биљем.

Трајни засади у посматраној години у Србији су на 206 357 ха или 5,94% КПЗ. Анализа показатеља структуре трајних засада указује да су у коришћеном пољопривредном земљишту у Србији највише заступљени воћњаци (5,26%), затим виногради (0,61%), а најмање расадници (свега 0,04%); у површини трајних засада доминирају воћњаци у Србији (88,64%), док су у Региону Шумадије и Западне Србије чак 93% и у Београдском региону 94% од укупне површине трајних засада.

Под ливадама и пашњацима је 676 724 ха или 19,46% КПЗ у Србији. Може се констатовати да су површине ливада и пашњака неравномерно дистрибуиране по регионима. Најмање је заступљен Београдски регион (2%), па Регион Јужне и Источне Србије (28%) и Регион Војводине (17%), док се у Региону Шумадије и Западне Србије налази највећи део укупних површина ливада и пашњака у Србији (52%).

Од укупне површине **ораница и башта**, као најзаступљеније категорије КПЗ, наводњава се 110 872 ха или 4,31% од укупне површине ове категорије земљишта. Учешће наводњаваних површина ораница и башта по регионима се креће од 3% до 5% посматрано по пољопривредним газдинствима. Наводњаване површине **воћњака** у односу на укупну површину ове категорије су веће. У Србији се у 2018. години наводњава 31 968 ха воћњака или 17,48% од укупне површине воћњака. Учешће наводњаваних површина воћњака је највеће у Региону Војводине (48,6%), а најмање у Београдском региону (11,81%). Може се констатовати да је доминантан начин наводњавања у 2018. години површински начин у свим регионима и у Србији у целини. Као главни извор воде за наводњавање већина пољопривредних газдинстава навела је подземне воде на газдинству.

Генерално, може се закључити да квалитетније категорије коришћеног пољопривредног земљишта у све већој мери постају просторно ограничене, тржишно све траженији и економски вреднији природни ресурс. Истовремено, оранице и друге категорије обрадивог земљишта (воћњаци, виногради и ливаде) постају релативно лимитирајући фактор развоја у пољопривреди. Због свега наведеног, пољопривредном земљишту је неопходно посветити знатно већу пажњу у теоријским истраживањима и практичној реализацији земљишне и укупне аграрне и руралне политике у Србији.

Група за дисеминацију и односе са јавношћу

Тел.: 011/24-01-284

Имејл: stat@stat.gov.rs

Библиотека

Тел.: 011/24-12-922, лок. 251

Имејл: biblioteka@stat.gov.rs

Број страна: 89

Тираж: 150

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

631.4(497.11)"2018"(083.41)

АНКЕТА о структури пољопривредних газдинстава, 2018.. Земљиште / [рукопис припремила Нада Тривић]. - Београд : Републички завод за статистику Србије, 2019 (Београд : Републички завод за статистику Србије). - (Структура пољопривредних газдинстава : анкета 2018.)

Тираж 150. - Напомене и библиографске референце уз текст.

ISBN 978-86-6161-183-4

а) Пољопривредно земљиште -- Србија -- 2018 -- Статистика

COBISS.SR-ID 278442508

Анкета о структури пољопривредних газдинстава, 2018.

Земљиште